INSTITUTUL DE
ARTE GRAFICE
„UNIVERSUL" S. A.
BUCUREŞTI, I
BREZOIANU, 23—25

PREŢUL LEI 100.—

VALERIU M ✲ PE URMELE BOLŞEVICILOR ✲ EDITURA „UNIVERSUL"

VALERIU MARDARE

Pe urmele BOLŞEVICILOR...

VALERIU MARDARE

PE URMELE BOLȘEVICILOR...

REPORTAJ DE RĂZBOIU

(cu 10 planșe)

EDIȚIA a II-a

Coperta și vignete
de ANATOL VULPE

EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" - Str. BREZOIANU, 23-25
BUCUREȘTI, 1941

Anul de umilință națională se împlinise.

Toată lumea simțea că se apropie ziua mântuirii.

Cu o săptămână înainte de 22 Iunie primesc ordin de concentrare (sunt locotenent de rezervă) la Marele Stat Major, secția propagandei.

Mă prezint și sunt repartizat, în calitate de autor dramatic, la echipa de teatru-radio, care lucra pentru „ora ostașului".

Scrisesem un scenariu, care fusese difuzat.

Lucram la al doilea.

Intr'o zi — începuse războiul — mă cheamă d. lt.-colonel Stancov, întemeetorul și organizatorul serviciului militar de propagandă :

— Pleci pe front, ca reporter de război, la un pluton de propagandă.

Și-am plecat.

...Așa, din cele ce am văzut, am trăit și am aflat, a luat ființă această carte...

București — Toamna 1941.

După un an de absență, pe vagoanele unui tren, care trebuia să plece într'o seară din Capitală spre nordul țării, au apărut din nou placardele dragi :

BUCUREȘTI-NORD—CERNAUȚI

Nu e decât un tren special acesta, dar e primul care merge cu destinația depe placarde — și deaceia le-a arborat cu atâta mândrie!

Aflasem de formarea lui abia c'o oră înainte, în oraș.

Eu trebuia să plec de-abia a doua zi spre Roman și-apoi pe front.

Dar nu mai aveam nici o clipă de pierdut.

— Plata! Taxi!

Am lăsat masa neisprăvită.

Acasă, geamantanul m'aștepta gol și căscat, în mijlocul camerei.

De două zile stă așa...

Obișnuit, în toate plecările, să-mi fac bagajul în silă și în ultimul moment, era firesc să nu-l am gata nici de data asta.

Dar șoferul așteaptă la poartă și trenul special în gară.

Mă rotesc febril prin casă.

Iau depe masă, din dulap, depe toaletă... tot ce-mi cade sub ochi și arunc în geamantan: asta îmi trebue... și asta... și asta...

Geamantanul s'a umplut cu vârf... tocmai în momentul când constat, cu surprindere, că n'am pus în el obiectele cele mai esențiale.

Operația reîncepe, cu aceiași febrilitate, în sens invers: asta nu-mi trebue... nici asta... nici asta...

Astfel, procedând prin eliminare, apoi iar prin alegere, am isbutit să alcătuesc, în cea mai mare grabă, un fel de ghiveci... comprimat, pe care îl înșfac voinicește și — la drum...

(Sistemul acesta de a porni în călătorie — sistem care îmi aparține — se sfârșește, știu eu, întotdeauna la fel: păreri de rău că am uitat cutare și cutare lucru, absolut necesar, ciudă că am luat altele pe care le car de pomană!...)

Deși camuflat, peronul are parcă un aer sărbătoresc.

Sau poate că pasagerii, cari umblă forfota și gravi, de colo până colo, nu-și pot tăinui bucuria interioară ce le umple sufletele, la reapariția placardelor depe vagoane?

Și-această bucurie, pe care n'o exprimă încă nimeni în cuvinte, dar pe care fiecare o simte, se transmite din om în om și emoționează!

De-aceia, când trenul pornește, îmi reazăm capul de perna cupeului, închid ochii și-ascult cântecul inimii, pe ritmul roților:

— Hai-de-hai, ti-ca-tac... Cer-nă-uți, ta-ca-tic!...

Voi revedea Cernăuții, orașul acesta intim și cochet, cu străzi înclinate și prietenoase, cu viață vioae, așa cum l-am deslușit întâi și mi-a rămas în suflet, acum douăzeci de ani, odată cu pelerinajul ieșenilor la voevodala mânăstire Putna și-apoi cum l-am cunoscut mult mai încoace ,mai anul trecut, în lungi luni de concentrare, până când, apărând în gară o drezină cu primii ofițeri sovietici veniți de peste Prut, a trebuit să-l părăsim...

Un an de grea și tristă despărțire!

Câte lucruri se vor fi schimbat oare, în oraș, în timpul acesta?

Câți oameni, din aceia pe cari i-am cunoscut odinioară, îi voi întâlni din nou?

In minte se estompează figuri de prieteni, ochi jucăuși de fete vesele...

Și cu cât distanța scade, emoția, însușită nesimțit pe peronul gării de Nord, crește...

Dar s'a făcut ziuă de mult, când trenul special frânează în gara Dornești.

Așteptăm vreo oră, apoi ne lămurim: trenul nostru „special" nu poate merge mai departe. Bolșevicii, îndată ce au ocupat teritoriul dăruit, au transformat liniile românești în cale largă.

Și chiar dacă ocupanții ocazionali nu ar fi fost grăbiți reformatori ai liniilor — că lăsaserăm destule vagoane și locomotive care puteau circula pe linii, înguste fiind! — trenul tot nu și-ar fi putut continua călătoria triumfală, podul dela Vadul Siretului și celelalte, până la Cernăuți, fiind distruse de bolșevici, în retragere.

După visurile și emoțiile din tren, știrea aceasta este primul contact cu realitățile crude ale războiului.

Dar nu-i decât un început...

Părăsim trenul și ne îmbarcăm în autobuze c. f. r., pornind spre Cernăuți pe șoseaua ce trece prin codrii Cosminului.

La orice podeț întâlnit în cale — nici pe acestea nu le-au cruțat vremelnicii stăpânitori! — ne oprim să-l cercetăm.

Fără să ne mai îndemnăm unii pe alții, ne repezim să așezăm scânduri și bulamaci, să întărim și

să reparăm podețul, doar va putea trece autobuzul gol...

Norocul ne ajută — și asta ne încântă, ca o compensație meritată pentru piedicile ce ni se pun în cale.

Sunt printre noi, călătorii din autobuz, funcționari dela instituțiile cernăuțene cari se întorc la vetrele lor numai cu geamantanașul, așa cum le-au părăsit în graba evacuării.

Au, bieții pribegi, fața îmbujorată și lacrimi în ochi!

Nevestele și copiii lor, rămași în țară, așteaptă (nerăbdători, de sigur!) vești — iar ei, pe măsură ce ne apropiem de dragul oraș bucovinean, scrutează zarea tot mai neliniștiți de ceia ce vor găsi și cât vor mai găsi din avutul abandonat în vârtejul plecării de acum un an...

Cine n'ar putea înțelege sbuciumul lor, cine n'ar dori să le vadă nădejdile împlinite?

In apropierea fostei granițe, pe șosea, identificăm ghereta pichetului de grăniceri români.

Apoi două poduri, al șoselei și al căei ferate — care merg paralel — sărite în aer.

Punctul de frontieră!

Dincolo de ea, pierzându-se peste dealuri ca un brâu subțire, se desfășoară un gard de sârmă ghim-

pată, țesut cât se poate de des: nici un șobolan să nu se strecoare, nici o muscă să nu treacă dintr'o parte într'alta, cu vești...

Un adevărat zid chinezesc, în mijlocul Europei... (Bună socoteală!).

Dar baionetele române și germane, în memorabila dimineață de 22 Iunie, au desființat acest zid — și-acum pășim fără grijă pe meleaguri strict interzise !

(22 Iunie este o dată care trebue reținută: cu cât ne îndepărtăm de ea, cu atât crește în importanță— ca geniile și ca munții!).

Iată-ne, însfârșit, într'un ținut al fostei stăpâniri bolșevice!

Cu toată curiozitatea noastră flămândă, ne silim să prindem deosebirile, să-i descoperim caracteristicile.

Ba — ca să fiu drept! — aș vrea să-i vedem chiar binefacerile!

Doar călătorim acum prin puțintel „rai bolșevic"!

Pe laturile șoselei, însă, nu ne întâmpină decât case părăginite și curți pustii.

Nici ogoarele, aici la graniță, nu au roadă pe ele, ci sunt acoperite de bălării.

De-abia hăt încolo începe să fie lucrat pământul.

Dar armonia lanurilor e stricată prin ivirea neașteptată a unei dâre late și șerpuitoare, care reprezintă o tranșee plină de apă, fostă linie de rezistență bolșevică.

Războiul — război crunt și dur! — își arată din nou colții pentru aceia cari de-abia ne apropiem de el: un cal prăbușit în șanț, un tanc părăsit în marginea șoselei, scheletul unui automobil de turism pârjolit de foc, câteva vagoane de cale ferată răsturnate depe linie...

Dincolo de satul Tereblecea ne iese în cale primul convoi de prizonieri bolșevici.

Nu sunt nici fioroși, nici desculți.

Și nu sunt conduși decât de doi sau trei ostași români.

— Aceștia sunt moldoveni (basarabeni) de-ai noștri — ne explică cineva. Când se încurcă treaba pe front, bolșevicii fug și-i lasă pe moldoveni în prima linie, ca să le acopere retragerea. Iar ai noștri se predau bucuroși...

Prin sate zărim afișată ordonanța nr. 1 — ordonanță care indică trecerea autorității de stat în mâna românilor.

Curând intrăm în Cernăuți.

Primele case le privim fără respirație..

Dar ulițele sunt pustii, orașul pare mort!

Românii nu s'au întors încă, iar străinii — câți

au mai rămas — stau ascunşi... şi înarmaţi, uneori!

Despre o piaţă de aprovizionare nu poate fi încă vorba, deoarece sătenii n'au început să vie la târg.

Cele mai multe din prăvălii au fost devastate de bolşevici, la plecare — iar cele scăpate întregi, sunt încuiate şi cu obloanele trase.

Asta la periferie.

Dar, cu cât înaintăm spre centru, aspectul caselor şi, mai cu seamă, al prăvăliilor, este tot mai jalnic !

Apa lipseşte în oraş, rezervoarele fiind aruncate în aer de bolşevici. Locuitorii o aduc cu găleţile — o apă sălcie, aspră — din câteva fântâni cari mai pot fi socotite utilizabile.

Dela uzina electrică au fost furate motoarele.

Românii le-au găsit ascunse pe undeva, afară din oraş, le-au instalat din nou şi, în câteva zile dela ocupare, lumina a reapărut prin locuinţele tefere !

(Bolşevicii, vajnici apărători ai poporului, întâi lumina şi apa i le iau poporului!).

Toate lucrurile de preţ — ale oamenilor şi ale statului — au fost încărcate şi duse cu ei.

Ce n'au putut transporta, au stricat, au distrus sau au dat foc... aşa, ca să nu fie nici pentru alţii!

Marile prăvălii depe Iancu Flondor au obloanele şi uşile sparte, iar interiorul şi vitrinele devastate.

Este o devastare metodică, aceasta practicată de bolşevici: tot ce poate fi luat, să se ia, iar ce rămâne după jaf să fie distrus şi paradit aşa fel ca să nu mai rămâe două scândurele dintr'un raft sau un simplu nasture dintr'o haină, să le poată întrebuinţa altcineva...

Te cuprinde mila când revezi în asemenea hal elegantele magazine, lăsate, acum un an, pline ca un stup !

Blockurile din piaţa Unirii — latura pieţii dinspre gară — şi toate imobilele depe strada Bucureşti (Poştei) şi bulevardul Ferdinand, cuprinse în patrulaterul acestor străzi, până la Cercul Militar, sunt ruine şi cenuşă...

In ziua plecării, bolşevicii s'au folosit de cisterne de benzină sau au aruncat pe ferestrele apartamentelor şi în pivniţi şomoioage aprinse, făcând să ardă casele din temelii până în acoperişuri.

Clădirea poştei a fost sdruncinată cu dinamită, de nici nu se mai cunosc fostele săli şi birouri... (In timpul concentrărilor fusesem un credincios vizitator al ei: aşteptam scrisori la „poste-restant", — dar rareori catadicsea cineva să scrie...).

Uliţele centrale sunt presărate cu un strat scârţâitor de zoburi de sticlă, provenite dela geamurile sfărâmate de explozii şi de jefuitori.

Lucruri casnice deteriorate, mobilă scoasă din uz, scaune șchioape și rafturi făcute harcea-parcea și aruncate din prăvălii, zac în mijlocul drumului și pe trotoare.

Cooperativele bolșevice au fost deasemenea distruse sau incendiate — și, odată cu ele, toată marfa ce n'a putut fi ridicată.

Cu două săptămâni înainte de începerea războiului (prevedeau sau pregăteau și ei ceva?) un ucaz bolșevic a silit populația să predea autorității toate aparatele de radio.

Aparatele au fost depozitate buluc într'un imobil depe strada București (mai sus de poștă și peste drum), cărui imobil, la plecare, bolșevicii i-au dat foc.

Au trosnit și-au ars bietele aparate — îmi mărturisea un localnic, fostă gazdă în alte vremuri — ca niște torțe!

(Se pare că bolșevicii au, din instinct, o ură nemaipomenită împotriva a tot ce evocă civilizația! Altminteri cum să-mi explic atâta îndârjire față de bietele aparate?...)

Bătând străzile cu piciorul, de colo până colo, o zi întreagă, mizeria din oraș ne apare mereu mai accentuată.

Urmele experienței și stăpânirii bolșevice ne uimesc la fiecare pas — de parcă am trăi basmul cine știe cărui sinistru vizionar!

Tristă experiență !

Noi, cari ne-am despărțit, acum un an, de un Cernăuți vesel și clocotind de viață—regăsim astăzi un oraș prin care au trecut parcă Vandalii.

Sunt de înțeles necesitățile generale ale războiului, dar, în aceste urme, descoperim atâtea ciudățenii cărora nu le putem da nici o explicație...

Cruzimi inutile, dispreț de munca altuia, nici un respect pentru opera de artă sau pentru trudnica sbuciumare a omului muncitor, lipsa de considerație pentru viețile cetățenilor, nici o prețuire a capacității și personalității omului de merit — toate aberațiile, toate absurditățile ies la iveală, de cum te miști prin oraș !

Un singur exemplu: la Cernăuți, peste breasla frizerilor fusese pus mai mare, staroste sau conducător al asociației, un oarecare ucenic de instalator, un fel de haimana — însfârșit, un ins care nu avea nimic comun cu vrednicii urmași ai lui Figaro.

Acesta — ucenicul instalator, nu Figaro — îi tiraniza pe bieții coafori, le impunea biruri peste puterile lor și le fixa norme de conducere... într'o meserie de care habar n'avea !

Deținea însă o singură calitate: era omul regimului care trâmbița „fericirea proletarilor" !

Bătrâni și fleșcăiți, cu ochelarii anapoda pe nas, mânuind briciul și foarfecele cu mâini nesigure și tremurătoare — așa ajunseseră bieții patroni să-și câștige pâinea la vârsta lor, făcând pe calfele — spre emoția noastră, a clienților nevinovați!...

(De altfel și la Bolgrad, mai târziu, avântându-mă în unica frizerie din oraș, voi fi întâmpinat tot de „un parter de regi" ai coafatului — „regi", adică foști patroni — încât obiceiul bolșevicilor de a pune șoferi în capul croitorilor, zidari la fotografi, cismari la tinichigii, fotografi la cismărie, văcsuitori la șoferi și instalatori la coafori, pare să fi fost generalizat cu bună știință, în timpul anului de „fericită experiență".

(Acum, când scriu rândurile acestea și când m'am documentat mai bine, sunt convins că zăpăceala asta se întâmpla, pur și simplu, din prostie!...).

Cum nu există încă în Cernăuți nici o prăvălie sau restaurant, nici debit de țigări, nici chiar pâine de vânzare — mâncăm, civili și militari, cari ne aflăm aici, la singura popotă în ființă, instalată în clădirea fostului hotel Palace.

Dar mâncarea și berea au fost aduse cu noi, în trenul special.

Când se termină butoiul de bere, bem... șampanie, descoperită într'un fost depozit românesc, pe care bolșevicii, luați repede de armatele aliate, n'au avut timp să-l devasteze.

Cu dormitul e mai greu.

Fostul hotel nu mai are camere libere, iar în oraș e nesigur: pe ferestrele unor locuințe particulare se mai trage, clandestin și criminal, cu arma....

Noroc că unul din vechii mei proprietari din vremea concentrărilor, om cum se cade, se oferă bucuros să ne dea găzduire — mie și unui camarad — fără nici o obligație din partea noastră.

Ba ar fi chiar în stare să ne mai plătească dânsul ceva...

E prima noapte, de când am plecat de-acasă, pe care o petrecem în apropiată zonă de război — în teritoriul fost bolșevic.

Camaradul, mai puțin rezistent la drum ca mine, se culcă și adoarme buștean.

Eu mă apuc să țăcănesc reportajul respectiv la mașină.

(Scriu din prudență, ca să rămân treaz și să știu ce se mai întâmplă!...)

In timpul lucrului, trag cu urechea la „evenimentele" de-afară și mă întreb dacă n'ar fi recomandabil să mai controlez odată cât de bine am încuiat ușa?!

Apoi mă liniștesc și chiar mă bucur de fotografiile pe cari le-am luat în timpul zilei.

Dar un vuet surd, cu ecou îndepărtat, mă transformă în epure la pândă.

Nu e vorba însă decât de o ploae cu tunete și trăsnete — o parodie de bombardament aerian.

Trecusem printr'o emoție!

Imi recomand cu insistență ca a doua oară să nu mai fiu atât de sensibil, termin scrisul și trec la odihnă.

(Chestia e ridicolă, îmi dau seama! Frica e un sentiment inconștient și copleșitor! Dar acest sentiment firesc îl trăesc unii nu în timpul pericolului, ci înainte sau după aceia. Niciodată nu mi-a fost frică în fața unei primejdii reale... Atunci judec limpede și reacționez calm, la rece... Dar, vorba maiorului Nicolau, care mă întreba, cu zâmbetu-i fin, la plecare:

— Ei, te-ai pregătit sufletește ?...)

A doua zi, prin centrul orașului, trec lungi coloane de infanterie și de artilerie românească spre front: prilej de mândrie pentru călătorii trenului special!

Populația a început să iasă și ea de prin vizuini.

De mâncare ar mai răbda, dar cu setea nu e de glumit — de-aceia locuitorii apar cu oale, cu sticle și cu găleți în mână, în căutarea fântânilor.

Câte o gospodină își ia inima în dinți și se îndreaptă cu coșul spre piață — ca să se întoarcă tot gol cu el!

— Incă o zi de răbdare! — spun uneia.

Pentrucă iureșul a trecut și, dacă n'a fost nimic în piață astăzi, va începe să fie mâine, și poimâne...

O viață nouă se va reclădi pe ruinile dureroasei aventuri și munca noastră, munca românească, dela capăt și mai dârză, va trebui să redea Cernăuților toată strălucirea și rostul de odinioară!

Plotonul meu de propagandă, pe care trebuia să-l caut la Roman, a sosit la Cernăuți.

Sunt vesel că inițiativa gazetărească m'a adus tocmai acolo unde mă chema datoria.

Comandantul plotonului — căpitan de rezervă, dar talentat scriitor și avocat activ (Gh. Costăchescu) — aleargă să-mi rezolve hârtiile și-mi găsește chiar loc într'o mașină ocazională, care pleca dela Cernăuți la București.

Până la Roman călătoresc vertiginos, în condițiuni excelente.

Acolo trebuia să schimb direcția spre Iași.

La despărțire, mărturisesc conducătorului:

— Am călătorit deseori cu avionul, dar n'am gustat senzația vitezii. Astăzi, cu automobilul dumitale, mi-ai dat emoții...

— Scuzați, viu depe front și mă grăbesc s'ajung acasă — îmi răspunde, zâmbind, sergentul t. r. N. Cristoveanu, dând gaze motorului...

— Atunci ești scuzat! — am apucat să mai strig.

Dorm la hotel.

De dimineață îmi urc bagajele într'o trăsură și descind la barieră :

— Vei găsi destule mașini să-ți continui drumul — îmi spusese comandantul.

Cum sunt lipsit de experiență, intru în vorbă cu gardianul, care, întinzând din când în când brațele lateral, se transformă în sperietoare de ciori, la intersecția drumurilor :

— Stați lângă mine, domnule locotenent, ca să vă vadă și să oprească și de-ai noștri, că nemții opresc pentru oricine...

Prima mașină care trece este o limuzină mică germană.

Fac semn:

— Nach Jassy ?

— Nein. Nach Cernăuți, über Târgu Frumos.

— Gut. Ich fahre bis Târgu Frumos.

— Bitte schön !

Sunt doi camarazi, un soldat și un caporal.

Se reped să-mi aranjeze bagajele, să-mi facă loc.

Și zâmbesc amândoi, prietenos.

La volan stă soldatul.

Caporalul se tot uită în urmă, grijuliu.

Urmărindu-i privirea, observ și eu că în urmă vin două camioane mari.

Caporalul îmi explică: au fost cu ele la reparat, la București — că au avut reparații grele, cari nu se puteau face pe front — și-acum se grăbesc să se întoarcă la unitatea lor. Dar camioanele n'au voe să facă mai mult ca patruzeci de kilometri pe oră. Și limuzina trebue să meargă cu aceiași viteză...

Convoiul, astfel format, străbate de-acurmezișul frumoasele dealuri moldovene.

Caporalul admiră lanurile pline de holde și se bucură sincer de perspectiva peisagiilor.

Uneori îl trage pe conducător de mânecă :

— Wie ist schön !

Apoi se întoarce repede să vadă cum merg camioanele.

In dreptul unei pădurici ajungem doi ostași români, cari, încărcați de raniți, mărșăluesc pe marginea șoselei, în aceiași direcție.

— Sunteți bun să-i întrebați până unde merg, ca să-i luăm și pe ei? — mi se adresează caporalul.

Ii fac pe plac, întreb și oprim ca să-i îmbarcăm într'unul din camioane.

Frățietate de arme !

Și în minte îmi revin cuvintele gardianului cu siluetă sperietoare de ciori: nemții opresc pentru oricine...

Cei doi camarazi de arme germani îmi povestesc

cum au luat parte până acum la campaniile din Polonia, Olanda, Belgia, Franța, Jugoslavia și Grecia — caporalul este westfalian, are 32 de ani, nevastă și doi copii acasă, iar soldatul e bavarez, de 19 ani și flăcău...

Furați de frumusețea ținutului și de amintiri, viteza limuzinii noastre a fost accelerată pe nesimțite și cele două camioane nu se mai văd de mult.

Când băgăm de seamă greșala, coborîm la umbra unui copac să le așteptăm.

Intr'un ogor din apropiere, înfruntând căldura zilei, un moșneag cosește voinicește, deschizându-și semi-cercuri largi prin lanul de fâneață.

Ca să mai treacă vremea, intru în vorbă cu el:

— Merge, moșule, pe zăpușeala asta?

— Apoi cu zăpușeala suntem obișnuiți noi — și, de mers, trebue să meargă... cu ajutorul lui Dumnezeu! — îmi răspunde el, cu un aer mucalit și sfătos, sprijinindu-se în coasă.

Fiindcă îl văd că are chef, vreau să-i fac pe plac și lungesc vorba:

— Dar de bombardat au bombardat ceva bolșevicii prin partea locului?

Și fac cu ochiul către orășelul care se zărește ceva mai departe pe creastă.

(Făcutul din ochi, la moldoveni, înseamnă o

încurajare, o înțelegere tacită, o complicitate!... Uneori chiar un apel la sinceritate sau o dovadă că ai intenții curate. Așa cum olteanul scuipă printre dinți: jur!...)

— Apoi au bombardat... avea-r-ar grijă Cel de Sus de ei!... — oftează, cătrănit, moșul. O omorît într'o zi niște fimei și copchii în piață și-o sfărâmat niște bojdeuce într'o rână! Dar și as'noapte o fost alarmă mare acolo și bombardament dela ai noștri, că se auzeau mereu vâjâind arioplane pe deasupra. Dar de aruncat bombe, n'o aruncat nică, zău așa... cât niște hârtii, c'am găsit și eu una azi dimineață pe lan!

— Și ce era scris în ea, moșule? Dă-o încoace, să citesc și eu.

— Apoi dă-o la cioarele... că mi-am aprins luleaua cu ea! Ce putea să fie scris decât niște năzdrăvănii și povești... de numai ei să le creadă!? Și-au închipuit că l-or găsi pe moș Ion tare prost, de mi-au trimis-o și mie aici!?...

Cei doi ostași germani s'au așezat la umbră, pe marginea șanțului.

Moșul meu e sfătos nevoe mare și, după cât văd, cu suflet aprig de român.

A găsit, firește, un manifest din acelea aruncate cu duiumul prin țară.

Vreau să aflu cum privește el lucrurile.

De-aceia nu-l las :

— Bine, bine, moș Ioane, ți-i fi aprins dumneata luleaua cu hârtia ceia, dar aș vrea să știu și eu cam ce puteau să ne scrie nouă bolșevicii? Spune-mi doar ce-ți mai aduci aminte...

— Apoi nu ți-oi putea spune totul, cu deamăruntul... că mintea mea nu-i de cărturar. Dar două-trei vorbe din ele tot mi-au rămas, că m'au plesnit peste suflet atâtea minciuni!... De, ziceau într'un loc că ei ni sunt prieteni și că niciodată n'au amenințat și nu ne amenință țara noastră! D'apoi când o zic asta? Acu, după ce ni-au luat Basarabia și Bucovina, de-au venit frați de-ai noștri la mine în sat numai cu cămeșa depe ei și cu bocceluța subțioară — lăsându-le lor case, vite, lucruri agonisite și câmpuri în rod? Și se mai jurau că ne iubesc și că nu vor răul românilor — pe semne că de-aceia trimit bombe colo la târg, să ucidă fimei și copii? Iar poporului nu știu ce să-i facă... de drag ce le este — poporului, adică nouă, dragă Doamne! — de-aceia se vede că o vinit mai eri un arioplan de-al lor pe-aici pe câmp și s'o lăsat gios di tot de-o pușcat cu mitraliera doi oameni din sat dela noi cari coseau, ia așa ca mine, pe ogor!... Că tot mi se pare că aud sbârnâind și mă uit în sus... să nu li se facă de drag și cu mine!...

După ce-și făcu mâna streașină și își roti ochii pe cer, moș Ion mă întrebă grav :

— Oare azi or mai vini, blestemații — că mai am oleacă di coasă până'n sară?...

— Lasă, moș Ioane, că nu vin... și-apoi dreptatea, de când îi lumea, n'a pierit niciodată! — îmi iau rămas bun, văzând că au sosit camioanele din urmă și nemții se pregătesc de plecare.

Din automobil mai privii odată cum moșneagul își deschidea cărare largă cu coasa prin lanul de fâneață...

— Vă vizitează des avioanele bolșevice aici la Iași ? — întreb pe un cetățean, cum ajung cu un camion austriac, după ce m'am despărțit de primii prieteni la Târgul Frumos.

— Un timp ne-au mai lăsat, dar acum iar vin în fiecare noapte.

— Și fac încaltea vreo ispravă?

— De unde! Vin pentrucă e frontul aproape, în Basarabia și nu-i rabdă inima să nu se plimbe și pe-aici. Au însă un lucru bun: de câteva nopți nu ne calcă decât fix la ora două. Așa că suntem pregătiți când se dă alarma...

Ora două noaptea !

In curând îmi vor povesti și basarabenii că „duba neagră" care-i deporta pe suspecți în Siberia, apărea la casele oamenilor tot la ora două.

Pe semne că au bolșevicii o simpatie deosebită pentru acest timp din noapte: e ora când și diavolul își începe activitatea, ora legământului între crimă și întuneric!...

Intr'adevăr, peste noapte, la ora prezisă, sirenele din Iași încep să sune sinistru. Locomotivele din gară sar sprintene să le dea ajutor.

Pe cer se aude un bâzâit inegal de motor — motor care trage parcă din greu.

Artileria antiaeriană tace deocamdată chitic: nu vrea să se descopere.

Avionul bolșevic se rotește încoace și încolo: probabil că pilotul nu se poate orienta.

Din când în când se mai aude câte un fluer și tamponări de vagoane în gară. Ceferiștii, obișnuiți cu aceste vizite inofensive și neavând timp de pierdut, își văd de treabă, pe bâjbâite...

Incolo, cufundat în întuneric, orașul pare că doarme.

Doar spre răsărit, în direcția aeroportului, se zărește, din dealul Copoului, o lumină jucăușe, care se învârtește ca un far, fără să-i pese de alarmă...

Ce Dumnezeu, aeroportul și-a pus far ca să-l găsească aviatorii bolșevici, noaptea?

Bâzâitul nu se mai aude de-o vreme — apoi se dă încetarea alarmei.

Iar colo, departe, pe aeroport, farul se rotește mereu, nepăsător !

Dimineața ies în oraș.

Aproape în fiecare curte zăresc șanțuri adânci,

Hoardele bolșevice au fugit din Bucovina, incendiind satele

unele acoperite, care servesc de adăpost pe timpul alarmelor.

Dela un cunoscut aflu şi misterul luminii jucăuşe din timpul nopţii: farul este într'adevăr un far, numai că nu e instalat pe aeroport, ci dincolo de el, la o depărtare de mai mulţi kilometri, pe dealul Păun.

E o simplă momeală, o păcăleală pentru bolşevici, cari, neavând curajul să înfrunte ziua valurile de avioane care vin dela Iaşi să-i bombardeze, umblă să le dibuiască noaptea.

Şi cum zăresc ciolovecii farul rotitor, îşi închipue că au dat lovitura: se îndreaptă spre el şi lasă bombele prin apropiere, de-au făcut numai gropi în viile bieţilor proprietari depe dealul Păun.

Iar avioanele aliate se odihnesc fără grijă, sub cerul liber, în altă parte.

Păcăleala e straşnic de amuzantă şi o meritau, păcătoşii !...

Când pătrund pe aeroport, platoul imens e plin de parcuri de avioane române şi germane.

Zeci şi sute de aparate stau înşirate în libertate.

Privirea înregistrează apoi hangare fără număr, corturi, pavilioane de scânduri, automobile şi camioane, cisterne de benzină şi depozite de bombe — întregul aspect al aeroportului dovedind o activitate neobosită.

Formații de avioane de luptă și de bombardament, doldora de „ouă", stau gata să plece pe front, dincolo de Prut, pe când altele se și întorc, ușurate...

Mă opresc la una din escadrilele române de observație.

Pe un tăpșan se înalță căsuța în care e instalat comandamentul, iar mai devale se găsesc corturile în care sburătorii își petrec timpul liber, între misiunile ce li se încredințează.

In primul cort în care intru, zăresc două șiruri de paturi de campanie, pe care stau tolăniți mai mulți tineri, îmbrăcați numai în costume de bae.

Parcă am nimerit în pavilionul vreunei colonii școlare sau funcționărești, pe plaja Mamaei.

Unul din tinerii... sezoniști scrie o scrisoare pe genunchi, tocmai pe patul din fund; altul, mai spre ușă, e cufundat în citirea unei cărți; al treilea robotește prin bagaje, lângă doi camarazi cari joacă table, în timp ce un grup mai mărișor stă de șuetă..

Când apar în deschizătura ușii, necunoscut și, mai ales... îmbrăcat, toți ciulesc capetele, surprinși o clipă — și'n clipa următoare mă și pomenesc înconjurat de trupuri tinere, svelte, bronzate de soare.

Unii au băști în cap — dar și fără ele, impresia că am în față doar niște băețandri e nesdruncinată.

De-abia prezentările scurte, milităreşti, pun lucrurile la punct: căpitan cutare, locotenent, sublocotenent...

Și camarazii au un fel nostim de a complecta prezentarea fiecăruia cu o glumă, o poreclă sau o aluzie la ultima ispravă aeriană săvârșită...

De, cum să identifici adevărata situație a unui om, când îl vezi întâia oară în costum de bae!?

Eu începusem să mă socotesc rătăcit printre niște sezoniști inofensivi — și mă pomenesc în față cu ași ai sborului și stăpâni ai cerului !

Dar răspândesc cu toții atâta camaraderie și voe bună, atmosfera de adevărată frăție e atâta de cuceritoare, încât încep repede să mă simt ca printre vechi prieteni.

Niște prieteni însă, pe lângă cari am rămas atât de mic!...

Și cum oare m'aș putea simți altfel, când unul a dat o raită chiar azi dimineață până hăt departe în tainica Rusie, — altul a coborît cu avionul din văzduh de-abia adineauri, fugărit de-aproape de câteva aparate de vânătoare bolșevice, de gloanțele cărora a scăpat numai prin abilitatea manevrelor, — al treilea, cel de colo, slăbuț și cu figură de copil neastâmpărat, a prăvălit aseară în flăcări un Sewerski ce-i ațínuse calea pe când se întorcea din misiune!..

Și băeții povestesc toate acestea cu atâta simpli-

tate și se tachinează cu atâta desinvoltură și spirit încât ai crede că nu e vorba decât de vreo nouă ispravă sentimentală și nu de un joc al cărui preț este uneori viața!...

Viața! Bunul suprem al fiecărui om, bun pe care sburătorii aceștia, tineri și entuziaști, îl dăruesc în fiecare clipă țării, din tot sufletul și cu surâsul pe buze!

Mă uit pe rând la fiecare, le ascult glumele și tachinările, le gust spiritele și nu mă pot opri — deși ostaș ca și ei — să nu le admir fără reținere eroismul, avântul tineresc și disprețul de moarte — mărturie fidelă a vigoarei unei nații!

Cum stăm așa de vorbă, din spre Prut se aud huruind puternice motoare de avioane.

Sunt cinci Messerschmit-uri de vânătoare care vin în formație spre aeroport.

— A-ha, se'ntorc depe front! — exclamă un camarad din grup.

— Ia să vedem, băeți, anunță vreunul victorie?— sare altul.

Și toți privesc cerul spre răsărit, unde se profilează elegante cele cinci păsări de metal.

Când formația a ajuns aproape de aeroport, două din ele o părăsesc brusc și coboară în picaj până în

marginea platoului, apoi, cu motoarele în plin, sboară vertiginos și razant cu câmpul.

— Ei, două tot au făcut ceva! — se bucură aviatorii noștri ca niște copii cărora le-ai arăta punga cu bomboane.

In timp ce celelalte avioane din formație planează cuminți și oarecum rușinate că s'au întors cu mâna goală, Messerschmit-urile învingătoare sbârnâe năprasnic pe lângă noi, punând în pericol și existența noastră și a căsuței comandamentului, pe care unul din ele numai nu a atins-o cu aripa..

— Nici o grijă. Sboară la precizie... — mă liniștește careva.

— Atenție, să vedem de câte ori înclină din aripi! — strigă cel slăbuț și cu figură de copil neastâmpărat.

— Păi de ce să mai încline și din aripi, când sboară atât de jos? — mă amestec și eu... ca să mă aflu în treabă.

Voiam să știu însă rostul manevrei și lămurirea veni:

— Știți, când un avion din escadrilă a obținut o victorie, la întoarcere iese din formație și dă de veste camarazilor din cantonament, printr'un anumit semnal și sburând pe jos. Când balansează odată din aripi, e semn că un avion inamic a fost atins.

Dacă balansează de două ori, atunci avionul a fost doborît...

Acum sunt și eu inițiat. Știu ce vreau, nu mai privesc scena ca vițelul portița nouă... Deci sunt numai ochi pe cele două avioane și aștept, nerăbdător ca tot grupul, balansurile edificatoare.

Avioanele nici nu se sinchisesc însă. Nu clatină nici unul din aripi. Iși continuă sborul milimetric pe lângă pământ, amenințând să curețe tot ce le-ar ieși în cale...

— Slab! Se prezintă slab astăzi... — conclude un camarad mai grăbit.

Dar n'a apucat să-și exprime bine desamăgirea și avioanele, ajungând în sbor razant la capătul platoului, sbucnesc săgeată, unul după altul, drept în sus, executând două ranversări de toată frumusețea!...

— Victorie!... Victorie mare!... — urlă băeții, bătând din palme.

Entuziasmul lor e molipsitor. Imi vine și mie să sar în sus ca ei. Imi vine să mă fac aviator...

— Cel puțin câte două avioane au doborît fiecare, după asemenea figură admirabilă!...

Un căpitan vine cu amănunte:

— Păi știi dumneata ce piloți sunt ăștia? Ei luptă de doi ani. După fiecare victorie aeriană, trag câte

o linie albă pe profundor. Avionul din stânga avea profundorul complect alb. Sunt tare curios să știu unde are să-și mai însemne și victoriile de astăzi!?... E un locotenent, decorat cu crucea de fier. E-hei, mare chilipir pe aviatorii bolșevici cari dau de el în aer!... Nu scapă unul...

In timp ce stăm de vorbă, apare pe șosea, dinspre hangarele germane, alt grup de aviatori români, în aceleași sumare costume de plajă.

— Am fost în vizită — ne explică unul din nouii soțiți — la niște camarazi germani, să-i invităm pentru astăzi la masă. Eri am mâncat noi la ei. Sunt foarte prietenoși și serviabili. Când ne-am instalat la început aici și atelierul nostru de reparații încă nu funcționa, comandantul german a venit din proprie inițiativă să ne pue atelierul la dispoziție și să ne ofere orice ajutor am avea nevoe.

Un megafon puternic începe deodată să difuzeze peste câmp muzică de dans.

— Tot ei l-au instalat și pe ăsta — mi se explică. Și, din curtoazie, pun și plăci românești, astfel că în fiecare zi putem asculta aici sârbe și hore de-ale noastre...

Plimbându-mi privirea peste câmp, descopăr, ceva mai departe, un avion românesc de observa-

ție, la care lucrează, desbrăcați până la brâu, mai mulți mecanici.

— Ce s'a întâmplat cu aparatul acela ? Rănit în războaie ?...

— Exact — îmi răspunde un căpitan. Adineauri am picat cu el din misiune. Și ne-au agățat pe drum trei Sewerski — aparate de vânătoare rusești.

Intre timp m'am apropiat de avion.

O aripă e nițel sdrențuită la mijloc, dedesubt.

— Dar cu ruptura asta ce este?

— Ce să fie? Urmă de glonte dum-dum. Au tras iar cu gloanțe dum-dum!... — îmi răspunde, furios, căpitanul.

— Cum, trag și cu gloanțe dum-dum?

— E-hei !...

Și, desfăcând portmoneul agățat de costumul de bae, căpitanul îmi întinde o bucată de plumb turtit:

— Poftim dovada! L-am găsit în motor...

Alți băeți îmi întind la fel plumburi turtite și cămăși de gloanțe dum-dum:

— Tot de prin aparatele noastre sunt și astea!

Le iau în mâni, le pipăi, le învârtesc printre degete: bucăți de plumb, cât un bob de mazăre, dar colțuroase și tuburi de metal plesnite în așchii — mici, dar teribile misive ale morții!

— Nu se mulțumesc bolșevicii să rănească sau să omoare — vor să rupă, să distrugă, să desființeze omul...

— De ce nu tragem și noi cu gloanțe dum-dum? — întreabă, indignat, unul din mecanici, cocoțat pe motor.

— Cum să tragem și noi!? — îi răspunde căpitanul, înăsprind glasul. Ce, noi suntem bolșevici ca ei? Noi suntem luptători — și orice luptă are anumite reguli. Noi nu ne putem descalifica singuri...

— Asta e drept — intervine și unul din aviatorii cari fuseseră în vizită la camarazii germani. Eu am văzut carnetele lor — știți că fiecare din ei are un carnet — și'n prima pagină sunt trecute cele zece porunci ale soldatului german. Nu știu a câtea poruncă sună așa: ostașul german nu întrebuințează, în nici o împrejurare, gloanțe dum-dum!

— Da. Dar cu bestiile astea... — a răspuns în gând mecanicul. N'a rostit nici un cuvânt — dar sunt sigur, simt că așa a gândit mecanicul...

— Ei și cum e povestea cu Swerski-le de astăzi?— întreb eu, ca să schimb vorba.

— Apoi am plecat cu echipajul într'o misiune de observație — începe căpitanul. Știți că aparatele noastre de observație sboară, de obicei, izolate în misiune, cu câte trei oameni la bord. Ne înde-

plinim însărcinarea și ne facem apărarea singuri. Pilotul conduce, în față, avionul. Observatorul, la mijloc, privește locurile pe unde trebue să sburăm, transmite la radio, în limbaj cifrat, tot ce vede și, în acelaș timp, notează transmisia, ca să poată corecta mai târziu, dacă nu s'a înțeles ceva. Al treilea membru al echipajului supraveghează tot timpul cerul și stă cu mâna pe mitralieră, gata să tragă la apariția avioanelor inamice. Ei bine, tocmai când ne terminasem treaba și plecam spre casă, ne pomenim că trei Sewerski aleargă nebune după noi. Ne mirosiseră urma sau dăduseră din întâmplare peste noi, nu știu, destul că acum ne urmăreau foarte insistent. Când ne-au încolțit, am făcut un picaj brusc, ca și cum aș fi fost lovit și încercam o aterizare forțată. Dar, aproape de pământ, am redresat aparatul și am luat-o pe firul văei încoace. Sburam... aproape atingând iarba cu roțile. Bolșevicii ne-au lăsat în pace cât am executat picajul, dar când au băgat de seamă că ne vedem de drum, s'au luat iar după noi. Trebue să fi fost furioși, nevoe mare! Din trei părți ne călcau pe urmă, dar noi sburam numai pe vale și când apărea vreunul de-al lor de după dealuri, îl primeam cu gloanțe. Așa i-am ținut la respect tot timpul. Ce n'ar fi dat bolșevicii să ne înălțăm măcar o clipă mai sus să

ne poată ataca în toată voia!? Dar tot n'au renunțat repede, aducându-ne cu alai până aproape de casă. Și câteva gloanțe de ale lor au și lăsat urme în aparat: unul aici în aripă, unde explozia lui a sfârtecat lemnul și pânza, vreo două în motor și altul chiar în aparatul de radio, la câțiva centimetri de piciorul observatorului. Poftim, se poate vedea...

M'apropii, văd mai multe urme de gloanțe în motor, în fuselaj, în aripă... și privesc uimit pe acești flăcăi cari au fost, în aer, țintă a morții și găsesc totul ceva normal, o glumă...

(Mai târziu, fără să fiu combatant, voi gusta și eu acest joc de-a viața și de-a moartea, dar acum, neobișnuit, mă mir și mă minunez...).

— Mișelia cu gloanțele dum-dum nu e singura!... — intervine un băețandru smead. Eu mai știu și altele...

— El știe, într'adevăr, că a fugit dela ei! — lămurește un camarad.

— Dela cine a fugit? — ciulesc repede urechile.

— Dela bolșevici.

— Cum asta?

— Mă aflam într'o misiune, departe în spatele frontului bolșevic. Echipajul era complect. Un grup numeros de avioane de vânătoare inamice ne-au luat urma și ne-au atacat. In cursul luptei, avionul nos-

tru a fost atins. Camarazii mei, observatorul și mitraliorul, s'au pomenit răniți, fiecare, la câte un picior. In plus, motorul, lovit și el, nu mai funcționa. Am fost silit să aterizez la ei, în marginea unui sat, aproape de o pădure... (Zic la ei, înțelegând în spatele frontului lor, dar cazul se petrecea în Basarabia noastră și satul era românesc!) Bolșevicii trebuiau să fie prin apropiere. Cum numai eu scăpasem teafăr, am sărit repede din carlingă și am demontat mitralierele, ca să ne putem apăra în cazul vre-unui atac neașteptat, dacă ei ne vor fi văzut căzând. Tot atât de repede am demontat și bombele, transportându-le cevai mai departe, ca să nu fie atinsă vreuna și să facă explozie lângă noi, în cazul că bolșevicii ar trage... Pe urmă m'am așezat la pândă, așteptând desfășurarea evenimentelor. (Nu se poate să nu fi observat de-ai lor manevra aterizării noastre ! — ne socoteam noi). In sat nu se vedeau soldați bolșevici. Probabil că, în timpul zilei, după obiceiul lor, erau camuflați în pădurea din apropiere. Atunci mi-am luat inima în dinți și, tiptil, m'am strecurat spre sat. Acolo am găsit un medic român, rămas sub ocupație. Am mai dibuit și doi flăcăi cu simțiminte românești. Ne-am înțeles repede și, cu ajutorul flăcăilor, am transportat pe cei doi camarazi răniți la casa medicului, care s'a

obligat să le dea îngrijirile necesare, până vor sosi românii. Apoi, înhățând cu flăcăii una din mitraliere, ca să avem cu ce ne apăra pe drum, am pornit-o toți trei în direcția Prutului. Câteva bande răzlețe de bolșevici pe care le-am întâlnit, le-am pus pe fugă cu ajutorul mitralierei. Și am mers cu grijă—mai mult ziua, când stau ascunși bolșevicii, de teama aviației—până ne-am trezit la ai noștri. In drumul nostru am zărit, lângă o vâlcea, o baterie de tunuri sovietice. Inghețaseră inimile în noi. Nici nu respiram, pândindu-le. Dar nu mișca nimeni în jurul lor. Apropiindu-ne mai bine, am constatat că tunurile erau de lemn, niște jucării, pentru a păcăli aviația, să strice bombele pe ele. Tunurile adevărate erau camuflate în altă parte. Dar sistemele lor de înșelătorie sunt numeroase. Când am intrat în liniile românești, soldații ne spuneau de pildă că bolșevicii, până li s'au descoperit mișeliile, puneau steaguri albe la tancuri, în semn că vor să se predea. Când tancurile ajungeau aproape de rândurile noastre, deschideau focul. La fel procedau și anumite grupuri de soldați bolșevici, cari se îndreptau spre frontul român cu batiste albe legate de vârful baionetei, ca apoi, dela mică distanță, să înceapă să tragă. Sau, când năvăleam noi peste ei, ridicau mâinile în sus, în semn că se predau, ca să

se dea apoi repede laoparte și să lase drum liber de tragere mitralierelor din spate !...

— S'au purtat, în orice împrejurare, necinstit!— se supără iar căpitanul. Dar n'aveți grijă, le plătim noi fiecare mișelie cu vârf și îndesat ! Pentrucă proverbul românesc e scos din experiență: urciorul nu merge de multe ori la apă... Mai luaseră ei obiceiul să-și vopsească și avioanele în culorile noastre, ca să poată trece nestingheriți hotarul și să ne bombardeze cât mai de jos — doar și-or ajunge ținta ! Sau să atace populația civilă, fără apărare și trecători izolați, cu mitraliera. Dar le-am găsit noi repede leac la toate...

— Apoi de n'ar fi fost ei sălbateci și fără Dumnezeu, nu sărea azi toată Europa, ca un singur om, asupra lor, domnule căpitan! — gândește iarăși mecanicul cocoțat pe motor, de astă dată cu glas tare.

Și'n glasul lui fierbe mânia și revolta omului care știe că se sbate și luptă pentru o cauză dreaptă, sfântă...

Când ne întoarcem spre comandament, în pragul ușii apare colonelul, cu o hârtie în mână :

— Ordin telefonic pentru o misiune pe front. Care pleacă, băeți? Al cui este rândul ?

Băeții se reped într'un glas :

— Al meu ! Ba al meu !

— E rândul echipajului nostru — se înfige un sburător mai hotărît. Noi n'am dat astăzi ochii decât odată cu bolșevicii...

— Bine. Atunci să plece în misiune echipajul locotenent D. — hotărăște comandantul, mulțumit de avântul mereu proaspăt al băeților lui. Iar ceilalți, echiparea și... la masă, că ni s'a pus soarele drept inimă !

Mă despart, însfârșit, de băeți cu marele regret că nu sunt puțin mai tânăr : tot aviator m'aș fi făcut..

Fiindcă am văzut că sistemul acesta de a călători, agăţându-mă de maşinile întâlnite în cale, se prinde — acum, de câte ori vreau să mă deplasez undeva, ies, ca să zic aşa, la... drumul mare!

Nu se poate, pe drumurile acestea din preajma frontului, să nu treacă, din cinci în cinci minute, un automobil militar, un camion sau măcar o motocicletă cu ataş.

Dar ce vorbesc eu de motociclete şi camioane!?

La o circulaţie atât de mare mi s'au subţiat gusturile enorm şi-am devenit pretenţios şi dificil : nu mă mai urc decât în turisme elegante, în limuzine care să-ţi facă plăcere să călătoreşti.

(Urmând exemplul nemţilor — despre chipul cum fac ei războiul, voi vorbi mai târziu, când voi fi mai documentat — mă silesc şi eu să-mi rostuesc cât mai plăcut hoinărelile acestea obositoare şi primejdioase spre front şi în preajma frontului!).

Astfel, după ce am luat legătură cu şeful propa-

gandei depe lângă armata XI-a germană, căpitan dr. Krause, prin care expediez și două reportagii la București, cu avionul — și cu d. colonel Brătescu, din propaganda noastră, dela care mă aprovizionez cu hărțile sectorului basarabean spre care mă duc — las geamantanul și mașina de scris în păstrare la Iași și mă înfățișez, numai cu o servietă de împrumut, la intersecția celor două drumuri din dealul Copoului, dintre care unul duce (cum indică și tăblițele puse de germani: Nach Belzy, über Sculeni) la Bălți, prin Sculeni.

De-abia câteva minute se scurg și, dinspre oraș, apare un turism german solid, deschis, cu cauciucuri zimțate, bun să ieși cu el din toate noroaele basarabene — dacă ne-o apuca vreo ploae pe drum!

La volan e un soldat și-alături un maior.

Pe baza camaraderiei de arme și a unei amabilități fără rezerve, caracteristică marilor noștri aliați, fac semn mașinei să oprească, mă prezint și maiorul mă poftește, zâmbind, să iau loc.

(Instalându-mă comod pe pernele din fund, zâmbesc și eu, amintindu-mi nedumerirea căpitanului dr. Krause, care, aflând că plec pe front de unul singur, mă întrebase :

— Cum plecați așa... ohne mască, ohne cască, ohne moto ...?

— Păi n'am foto?! — i-am răspuns și eu, arătându-i aparatul agățat de gât...

...Dacă făceam războiul toți cu „moto" — și-așa românii au stârnit deseori admirația aliaților ! — se schimba chestia...).

Peste podul de fier dela Sculeni, prăbușit în parte, pionerii au improvizat altul, de lemn, peste care trecem fără nici o grijă în Basarabia eliberată.

In Sculeni casele sunt pustii și, în mare parte, stricate de război.

S'au dat lupte grele pe-aici, la trecerea Prutului.

(In Iași întâlnisem echipa de cinematografiști P.P a locotenentului Cantuniari. Băeții îmi povestiseră cum, dornici să prindă câteva aspecte inedite de război, trecuseră și ei podul, cu automobilul secției, în primele zile după spargerea frontului.

Dar au nimerit tocmai în ceasul când bolșevicii puseseră la cale un contra-atac.

Contra-atacul a început prin bombardarea podului de peste Prut — inamicul intenționând să tae, probabil, retragerea celor cari îl trecuseră deja.

Două avioane sovietice, sburând la o înălțime potrivită, se'ndreaptă spre pod și lansează „ouăle".

Cinematografiștii noștri, găsindu-se în momentul acela la o sută de metri de pod, pe teritoriul basa-

rabean, surprind atacul și se pregătesc să filmeze o interesantă scenă de război.

Când privesc însă în sus, cele patru bombe lansate de bolșevici par că se precipită, una după alta, drept spre locul unde se găseau ei.

Primejdia a trecut repede, o traectorie falsă, provocată de viteza avionului, deplasând căderea bombelor tocmai în valurile Prutului — dar nimeni nu s'a mai gândit să filmeze scena...

Artileria anti-aeriană româno-germană trăgea de zor și unul din aparatele bolșevice, atins, explodează și începe să se rostogolească în flăcări.

Era, se înțelege, un spectacol grandios și nou.

— Vai, ce frumos e! — exclamă băeții în cor, admirând primul tablou real de război pe care îl vedeau...

Și, copleșiți de admirație, nici unul nu și-a mai dat seama că, în definitiv, veniseră acolo să filmeze, iar nu să admire!

— Mari gură-cască am mai fost, fraților!... — se felicită apoi, înciudați, unul pe altul. (Aceiași echipă, mai târziu, va cinematografia din avioanele Stuka, în picaj... Dar de, până se obișnuiește omul cu atmosfera de război!...).

După primul eșec — și primejdia fiind trecută —

băeții se urcă în mașină și pornesc mai departe spre front.

De-odată îi surprinde un sgomot ciudat.

Peste puțin se ivesc în depărtare și tancurile rusești.

Veneau și peste câmp încolo, la dreapta și la stânga șoselei — dar unul venea chiar pe șosea.

Dintr'un tufiș de lângă drum, vreo trei tunuri anti-tanc germane și două românești încep să le ocărască de nădejde.

Băeții de-abia au avut timp să se ascundă cu mașina după un zid. Bombele „trasoare" ale tunurilor însemnau o dâră scânteietoare prin aer, putând fi urmărite apoi cum se isbesc de cuirasa tancului și ricoșează sau pătrund în ea ca un sfredel înroșit.

Găuriți din primele lovituri, tanchiștii bolșevici saltă capacul turelei și încearcă să fugă, dar sunt doborîți pe rând...

Băeții noștri, observând scena, înhață aparatele și dau să se repeadă într'acolo, să filmeze tancul proaspăt cucerit cât mai de aproape.

— Halt! — le strigă un tunar neamț.

In mână cu o serie de planuri care reprezintă diferite tipuri de tancuri bolșevice, tunarul caută să găsească schița aceluia pe care îl are în față, răpus. A găsit-o. Acum începe să facă socoteala bolșevici-

lor cari au sărit prin turelă. Se pare că nu-i mulțumit de rezultat. După ce mai numără încăodată morții sovietici, dă poruncă să se continue tragerea asupra tancului.

— Trebue să mai fie un servant înăuntru. N'au ieșit toți — lămurește el.

N'a mai tras tunul decât o singură lovitură și de-asupra turelei răsare încă un cap de bolșevic. Mișelul ridică brațele în sus, dar nu mai este cruțat...

— A-ha-ha... tocmai acesta aștepta să ne apropiem de tanc, dar nu i-a mers! — râde tunarul neamț, satisfăcut).

Urme de lupte crâncene întâlnim pe o bună bucată de-alungul drumului dela Sculeni : ziduri găurite de gloanțe, case surpate de explozii de bombe, tunuri bolșevice părăsite, schelete de mașini arse, grămezi de lăzi cu muniții uitate...

Din când în când mai dăm și peste câte o cruce cu casca pe ea, lângă mormântul proaspăt acoperit.

Apoi deodată descoperim un șir de treisprezece cruci, toate cu căști germane.

Maiorul se dă jos, citește inscripțiile laconice : Sold. Frantz Müller, 1921—41, sold. Gerhardt Walter, 1919—41... — și se descoperă.

De partea cealaltă a drumului, puțin mai încolo,

zăresc și-o cruce cu casca românească : Caporal Stan Alpetrii, 1918—41.

Ostașii Frantz, Stan și Gerhardt, înfrățiți pe vecie în moartea pentru apărarea acelorași idealuri : credința în biserică, civilizația și omenia !

Dumnezeu să-i odihnească !

La Fălești, populația minoritară, supravegheată de ostași germani, lucrează la repararea șoselei.

Imi face impresia că privește cam încruntată trecerea automobilului nostru — sau unde nu e obișnuită cu munca...

Dincolo de Fălești a plouat de curând. Pe drumul clisos, între două dealuri, s'au împotmolit numeroase mașini. Cele două șiruri de vehicule, care merg în direcții opuse, stau față în față, așteptând ca fiecare mașină să fie remorcată pe porțiunea mai gloduroasă din vale. Operațiile de descurcare sunt conduse de un sublocotenent german mai în etate, fixat probabil anume în acest punct.

Stopăm și noi, cuminți, în coada șirului respectiv și aprindem câte o țigară: tutun avem, iar răbdarea se impune — pentrucă disciplina perfectă le pretinde pe amândouă...

Fostul cartier negustoresc al orașului Bălți și ghetto-ul, unde se întăriseră străinii și bolșevicii pentru a opune rezistență, a fost bombardat casă cu casă de aviația aliată. Locuințele creștine însă, chiar din apropiere și cartierul Pământeni au scăpat neatinse: admirabilă precizie de bombardament!

De-asemeni a scăpat de bombardament și mândra catedrală — podoaba orașului Bălți — înălțată și sfințită de-abia acum câțiva ani..

Preoții ei ne povestesc că, sub anul de ocupație bolșevică, nu mai făceau slujbe decât pe furiș și tot mai arare, din cauza pedepselor ce-i amenințau și a dărilor tot mai grele, impuse de stăpânitorii fără nici o religie.

După desrobire însă, chiar din prima Duminică, preoții au deschis larg ușile sfântului locaș și au tras iarăși, prelung, toate cele cinci clopote mari din curte și dangătul lor a răsunat până departe,

peste dealurile mănoase, ca o trâmbiță de elibe-rare...

De unde orașul păruse până atunci pustiu, fără viață — lumea a început deodată să se adune din toate părțile.

Ieșeau oamenii de prin ascunzători, veneau poate, uimiți de noul rost, și de prin sate — astfel că încăpătoarea catedrală s'a umplut de drept credincioși și s'a umplut apoi și ograda... de se'nghesuiau poporenii până hăt departe pe uliță.

Iar în cafas, pe negândite, se improvizase un cor din bărbați și femei cari știau să cânte, făcând zidurile bisericii, după un an de muțenie, să răsune de imnurile creștine de slavă.

Și când au ieșit preoții cu sfântul mir în ușa altarului și apoi în ușa bisericii, de-au văzut cu ochii toată minunea asta și-au înțeles că dușmanul fusese alungat însfârșit pentru totdeauna și că eliberarea așteptată se săvârșise cu adevărat, au prins să plângă și să se roage — să se roage și să plângă !...

Iar poporenii, la fel de impresionați, se inchinau cu lacrimi în ochi — și-a ținut acea întâia slujbă de după desrobire dela ora șapte dimineață până la ora unu după amiază...

Ca în toate locurile de unde au fost isgoniți, bol-

șevicii au făcut și la Bălți destule stricăciuni înainte de plecare.

Localul poștei a fost aruncat în aer cu dinamită.

Cea mai mare fabrică de ulei de floarea soarelui — fabrica Wohlman — a fost desființată, iar unei cantități de aproximativ cinci sute de vagoane de seminţe de floarea soarelui i s'a dat foc — de-au ars grămezile în curtea fabricei vreo trei săptămâni după aceia...

Nici rezervoarele n'au scăpat tefere : bolșevicii au tras cu revolverele în ele, ca să se scurgă uleiul.

Apoi, în vârtejul fugii, au jefuit din oraș tot ce au putut.

La Cernăuți, la Iași, la Sculeni, la Fălești, aici la Bălți, am întâlnit deseori grupuri de prizonieri, trecând dinspre front sau puși la diferite lucrări.

I-am privit totdeauna cu atenție și curiozitate și uneori am încercat chiar să și vorbesc cu ei.

Nu știu cine pretindea — am citit undeva sau am auzit discutându-se — că românul, după costumele sale naționale atât de variat și cu gust înflorate, ar dovedi calități de pictor — că ar poseda adică simțul ascuțit al îmbinării culorilor.

Iar despre ruși — tot ca națiune — aceiaș persoană susținea că ar avea desvoltat simțul muzical, întărind afirmația aceasta și cu o glumă : doi ruși beți, ieșind noaptea târziu dintr'o cârciumă, deși de-abia se țin pe picioare, sunt totuși în stare să facă de îndată un excelent cor... pe patru voci !

In ce privește afirmația despre ruși, trebue să recunosc că așa i-am cunoscut și noi odinioară, când

împrejurările războiului mondial ni i-au adus prin țară : oameni veseli, gata să alcătuiască un cor la margine de uliță, cu șuerături care ne puneau în uimire, cu dansuri năstrușnice și „cazaciocuri" năprasnice...

Iașul era plin în vremea aceia de soldați ruși.

Și nu trebuia să-i rogi mult ca să se apuce să cânte din gură sub comanda oricăruia din ei ori să-și scoată armonicile de prin sacurile de campanie și să înceapă, la sunetele lor, să-și plesnească cismele în salturi nebune...

Așa îi știam pe ruși din copilăria noastră și credem că și astăzi, mulți concetățeni — neinformați la timp — mai păstrează încă aceiași părere despre nația dela răsărit.

Totuși, rușii nu mai sunt — ca să zicem așa — ruși ! (Rușii din alte vremuri, pe cari îi știam cu toții !).

O mare schimbare s'a petrecut în firea poporului.

O prefacere adâncă, totală.

Dar, ca să înțelegeți aceasta, ar trebui să priviți mai deaproape un lagăr de prizonieri.

Desigur că, întâlnind un șir de prizonieri, primul gând va fi să regăsiți în ei vechile cunoștințe, adică să vedeți acelaș tip de rus călcând legănat, mălăeț, cu șapca pe-o ureche, cu un ciuf de păr sburlit

ștrengărește sub cozoroc, cu ochii vii și zâmbitori, gata să susție corul cântând la bas sau să însoțească cu șuerături un marș puternic, caracteristic...

Dar în loc de aceste figuri simpatice de odinioară, nu mai descoperi astăzi printre prizonierii ruși decât exemplare de oameni bestializați !

Nici o voioșie, nici o seninătate în lumina ochilor lor.

Nici o scânteie din acea esență omenească, pe care Dumnezeu, darnic, a răspândit-o în fiecare dintre noi.

Zadarnic cauți, nedumerit și încăpățânat, să afli pe chipurile lor existența unor sentimente umane, umbra unui gând...

O îndobitoceală complectă, o întunecime nesfârșită învălue de regulă făptura acestor nenorocite ființe, cu fruntea îngustă și încrețită, cu forma capului anormală și urechile clăpăuge.

Parcă o spaimă plutește mereu, cutremurătoare, în sufletele lor !

Iar pe chipuri nu descifrezi decât inconștiență și o generală lipsă de personalitate.

Asta e tot ce a putut să facă regimul bolșevic din oamenii veseli și pravoslavnici, cari au fost rușii de odinioară.

O milă adâncă și o întrebare chinuitoare te fră-

mântă în fața acestei monstruoase crime, fără precedent în istorie : pentru ce ?

Numai aducând pe cetățean în starea aceasta a putut regimul comunist să înflorească în Rusia și s'o stăpânească ?

Acesta este deci, în realitate, după douăzeci de ani de stăpânire, idealul obținut de „raiul bolșevic" : îndobitocirea omului, până la prăbușirea lui în starea animalică !?

Dar cum putea să se ajungă la alt rezultat, când te gândești că zeci de milioane de oameni au fost ținuți continuu sub teroarea revolverului și coborâți cu bună știință în întuneric, pentru huzurul câtorva stăpânitori sângeroși, pentru traiul comod al câtorva netrebnici și scelerați !...

Adus în starea aceasta, pe care orișicine o poate constata numai aruncându-și ochii asupra unui grup de prizonieri, cetățeanul de sub „fericita" guvernare bolșevică nu mai era capabil să mai crâcnească și nici chiar să mai înțeleagă ceia ce se petrece cu el.

Alt aspect caracteristic al oricărui grup de prizonieri este mozaicul de reprezentanți ai diferitelor nații cari îl alcătuesc : tătari și finezi, moldoveni și mongoli, kirchizi și turci, ucrainieni și caucazieni...

Acești prizonieri nu vorbesc unii cu alții zile în-

Ostașul și calul trec apa Răutului

tregi şi uneori nici nu se pot înţelege de loc, fiecare cunoscând numai limba lui.

Toţi tineri, cei mai mulţi copii din timpul şi de după revoluţia bolşevică, culeşi de pe sub poduri, crescuţi fără a fi cunoscut dragostea şi ocrotirea părintească, fără a fi preţuit căldura căminului, fără a fi simţit legătura de familie, prizonierii ruşi de astăzi privesc la toate cele din jur cu ură, furioşi, încruntaţi şi înrăiţi...

Alţii, mai în vârstă, către treizeci de ani — nici aceştia n'au avut timp să cunoască viaţa dinainte de revoluţie — recunosc că au fost smulşi pe neaşteptate dela munca pământului sau dela vreo meserie şi, după ce li s'a pus o armă în mână, au fost împinşi cu revolverul din spate, să lupte pe front, alături de armata regulată.

La un spital de campanie, printre răniţii români, întâlnesc şi un prizonier bolşevic.

E un tuciuriu tocmai din Turchestan, desculţ şi înspăimântat, cu faţa mereu crispată de i se văd dinţii albi; are o rană la braţ şi se înţelege cu unul din răniţii noştri, căruia îi povesteşte cum a fost luat cu sila dela meseria lui — muncitor cu palmele — şi transportat într'un vagon încuiat, la un loc cu alţi nevoiaşi, preţ de şaisprezece zile şi şai-

sprezece nopți de drum, direct pe frontul basarabean.

Cum știa ce-l așteaptă dacă ar încerca să protesteze sau să se opue, n'a zis nici pis.

Dar spaima după cele ce a îndurat nici acum nu-l părăsește, când este pansat și îngrijit omenește de ai noștri...

In timp ce ascult convorbirea, care mi se traduce și mie, o ambulanță aduce un nou transport de răniți depe front.

Ostașii proaspăt sosiți povestesc că sunt lupte grele spre Florești.

Mă gândesc că aș putea vedea lucruri interesante și vorbesc cu șeful ambulanței să mă ia și pe mine într'acolo, până la postul de prim ajutor.

— Dar vă expuneți, domnule locotenent, e pericol să ne atace pe drum avioanele bolșevice ! — încearcă sergentul sanitar să-mi tempereze avântul. Ticăloșii au obiceiul să se repeadă asupra oricăror mașini sau căruți izolate, chiar dacă acestea ar transporta răniți și ar arbora semnul „crucii roșii" !

— Parcă ei știu ce-i aia „cruce"? — s'amestecă un brancardier.

— Nu face nimic. O să fim și noi mai atenți... — rămân eu pe poziție.

— Să știți că îndată ce apare avionul bolșevic, sărim din mașină și ne culcăm în șanțuri — caută sergentul sanitar să mă pue la curent cu obiceiurile din preajma frontului.

— Om vedea atunci ce-i de făcut — dau din umeri, curajos și ferm hotărît să nu mă fac de râs chiar în așa hal, orice s'ar întâmpla pe drum. Auzi colo, să mă vadă sanitarii trântindu-mă într'un șanț, cât sunt de lung și de.. locotenent, de frica unui avion bolșevic ! ?... Dar lasă-i să vorbească...

Pornim, cu ochii cercetând aprig fiecare zare de cer.

In cale întâlnim sburând destule avioane, dar sunt numai de ale noastre și germane.

— Crezi că mai îndrăznesc aviatorii bolșevici să se avânte încoace ? — îi spun, zâmbind, sergentului sanitar.

— S'avântă, domnule locotenent. Se strecoară pe furiș, se rătăcește câte unul sau profită de momente favorabile... Nu luați chestia în glumă — sunt mari ticăloși ! La luptă dreaptă nu prea stau față, dar când e vorba să atace mișelește, nu scapă niciodată ocazia. Toate tertipurile le cunosc și le întrebuințează...

Inaintea noastră saltă prin hopurile drumului,

mergând tot spre front, un camion încărcat cu ostași germani.

Tocmai să ieșim dintr'un sat, când camionul din față frânează brusc !

Ostașii, sărind ca epurii din el, escaladează un gard din apropiere și dispar pe sub pomii unei grădini, unde se fac una cu pământul.

Toată scena s'a petrecut într'o clipă.

— Avion inamic ! — țipă sergentul sanitar.

Oprim și noi repede, sărim în drum și ne uităm pe cer, în toate părțile.

Din stânga vine un avion, sburând la mică înălțime, dar e de-al nostru, parcă...

Ne uităm mai bine, gata să ne tupilăm și noi : da, da... e de-al nostru... Singuratic, pe jos și urmând linia șoselei, parcă în căutarea vreunei prade, putea să fie și bolșevic — dar... nu este !

— S'au speriat nemții degeaba ! mă gândesc.

(Mărturisesc că, în sufletul meu — cum sunt pornit pe satiră — eram gata să-i ironizez pentru exagerata lor dovadă de prudență... Dar, în subconștient, raționamentul continuă să se lege, pe faptele existente : repetate asemenea atacuri bolșevice prin surprindere, vopsirea avioanelor lor în culorile celor ale noastre, folosirea oricărui prilej — cum spunea și sergentul sanitar — și-apoi întâm-

plările de eri dela Bălți, cărora nu le-am dat mare importanță la început, dar pe care acum încep să le văd în lumina lor adevărată...

Intr'adevăr, eri dimineață, pela ora unsprezece, se așezaseră de-asupra orașului niște norișori alburii.

Tocmai mă duceam spre fabrica Wohlman, lângă gara Pământeni, s'o fotografiez, când, prin dreptul parcului, aud niște explozii puternice printre copaci.

Nu-mi dam seama de unde provin și nici prea mare atenție nu le-am dat, fiindcă ajunsesem să mă obișnuesc cu trosniturile și bubuiturile.

Pe cer nu se vedea nimic deosebit.

Mi-am văzut de treabă.

La masă, la popota spitalului de campanie, medicii și preotul apar cu căștile pe cap.

— Cum, nu știi nimic ! ? — se miră doctorii. Ne-au vizitat bolșevicii. Un mort și trei răniți, în parc...

Norișorii alburii le serviseră de paravan. Iar după amiază, când norii se îndesiseră și se înegriseră, bolșevicii îndrăzniseră să atace chiar aeroportul, întesat cu avioane germane. O jumătate de oră a tras artileria anti-aeriană...).

...S'au speriat nemții degeaba — mă gândesc.

Dar bine au făcut că s'au ascuns — le dau dreptate...

Ostașii germani sunt luptători mari și curajul lor nu mai poate fi pus la îndoială, dar promptitudinea cu care au escaladat gardul — pentrucă e o prostie să te lași ucis fără rost, când te poți apăra! — m'a făcut să privesc altfel lucrurile și să înțeleg că una din obligațiile unui bun luptător este de a nu se expune inutil.

Lecția a fost bine venită și a servit de duș rece rățoelilor mele de neofit într'ale războiului...

Ostașul are datoria să se cruțe și trebue să fie cruțat! — este un principiu ce mi l-am însușit dela ei, după cum am reținut și celălalt important principiu al lor: un tanc sau un avion pierdut pot fi înlocuite într'o lună-două — un om se înlocuește în douăzeci de ani!

(Cât este de înrădăcinat acest adevăr în mentalitatea soldatului german o dovedește și următorul fapt: după un atac vijelios, infanteria românogermană ocupă pozițiile inamice. Un ostaș român cade rănit destul de grav. Brancardierii își fac datoria. Intinzând o mână sdrențuită de schijă, rănitul borborosește ceva cu glas stins. Firește, nu-l aude nimeni, dar el continuă să se tânguiască, agitând brațul ciung. Un ostaș german îl vede, s'a-

proprie și întreabă pe brancardier ce vrea rănitul. Brancardierul și-apleacă urechea la gura camaradului căzut.

— Dați-mi arma de colo, că mi-a spus domnul sublocotenent că dacă o pierd, plătesc toată viața!... — silabisește muribundul.

Când înțelege cum stă chestia, furios și drăcuind pe limba lui, ostașul german dă cu arma rănitului de pământ până o face țăndări, arătându-i, prin semne, să se îngrijească de răni, nu de armă...).

La postul de ajutor e fierbere mare.

Frontul s'a mutat de câteva ori încolo și încoace.

Artileria bolșevică bubue strașnic de două zile și de două nopți. Mai ales noaptea bubue, pentrucă bolșevicii — s'a constatat în toate ocaziile — au o predilecție deosebită pentru acțiunile la întuneric.

E și asta o specialitate a lor, care concordă cu întreg felul mișelesc de luptă, recurgând la toate înșelăciunile și tertipurile.

Cei mai mulți din luptătorii lor, organizați în bande, stau ziua ascunși prin păduri și nici nu suflă, ca să nu fie descoperiți — mai ales că au o teamă grozavă de aviația germană — iar noaptea ies ca anumite animale și pasări de pradă.

Nici tunurile românești nu se lasă mai prejos,

dar bolșevicii au de astădată artilerie multă, tun lângă tun, camuflată undeva dincolo de dealurile astea.

Și trag la disperare, fără milă de muniții, poate pentrucă nu mai sunt siguri că se vor putea retrage peste Nistru, podurile lor fiind desființate de aviația aliată.

După un bombardament îndrăcit al aviației și artileriei noastre, infanteria, desfășurată în valuri de trăgători, pornește vijelios la atac, strecurându-se pe după toate cutele de teren.

Bombele tunurilor bolșevice răscolesc pământul pe creasta dealului din față, săpând găuri adânci.

Mai spre dreapta, pe coastă, unde se avântă ai noștri, gloanțele de mitralieră sgârie pământul, stârnind norișori de colb, iar aruncătoarele Brandt seamănă în toate direcțiile bucățile de schije ucigătoare.

Năvala ostașilor noștri nu poate fi însă oprită de nimic și linia frontului este din nou împinsă spre răsărit.

La postul de prim ajutor încep să sosească răniții sau să fie aduși de brancardieri.

Fapt caracteristic: cei mai mulți ostași sunt răniți la mâna stângă: un cuib de foc inamic, a stat camuflat până când valul de infanteriști a

înaintat în linie cu el și apoi a tras din flanc.

Nu se vaită, răniții, nici unul — dar sunt foc de supărați:

— Să cădem răniți tocmai când îi pusesem pe fugă pe bolșevici! Dacă nu ne surprindeau cu focurile din flanc, aș fi avut poftă să prind din urmă barem doi, trei viteji de ai lor... că prea le sfârâiau călcâile...

Un caporal din județul Iași, comuna Vlădeni — pui de român iscoditor — deși rănit, nu mai contenește cu glumele. Indată ce a fost bandajat de sanitar, umblă printre răniți cu brațul ridicat în aer, încurajându-i, făcându-i să zâmbească:

— Măi frate, e bine și la războil Aproape ca la horă, când îți ia altul fata și începe păruiala...

Elevul caporal t. r. Predescu Gheorghe, student ploeștean, dintr'un regiment de dorobanți, sosește șchiopătând, susținut de un ostaș, rănit și el.

— Da le-am tras, domnule, o bătae !.. — isbucnește tânărul caporal, ajuns la postul de prim ajutor.

Și, în loc să ceară repede îngrijiri, ține să povestească cum s'a desfășurat bătălia la care a luat parte, fapt de care se simte deosebit de mândru:

— Eu eram încheetor de ploton. După primul atac al nostru, bolșevicii ne-au contra-atacat și

ne-au respins în poziții. Noi nu ne-am lăsat însă și am pornit din nou. Dar domnul sublocotenent care ne comanda a căzut... și-atunci am luat eu comanda plotonului. Am năvălit cu băeții peste bolșevici și i-am pus, însfârșit, definitiv pe fugă... M'a nimerit însă un glonte în coapsă... — își aduce aminte de rană. Imi pare bine că am apucat a-i scoate din poziție... dar n'aș vrea să mi se tae piciorul, pentrucă aș vrea să mai dau odată ochii cu ei !...

Un sanitar îi caută rana. Glontele a rămas în coapsă. Nu se poate ști precis dacă i-a atins osul sau nu. Dar inimosul student ploeștean a avut un noroc rar: plumbul s'a înfipt întâi în cureaua pumnalului, a trecut prin teaca și mânerul de fier, mânerul fărâmându-l, a mai găurit și tocul de piele al revolverului și-abia după aceia, cu viteza scăzută, a pătruns în corp.

Bravul caporal Predescu Gheorghe e întins pe o targă, pentru a fi trimis cu ambulanța la cel mai apropiat spital de campanie.

Tânărul continuă să zâmbească mulțumit, întâi pentrucă socoteala cu bolșevicii a fost — după părerea lui — strașnică și-al doilea pentrucă vede și el că a avut într'adevăr un noroc orb ca glontele ce-i fusese destinat să-l răpună, să întâlnească,

până la carne, cureaua, teaca, pumnalul și tocul revolverului...

— Altfel nu se mai oprea până dincolo !... — glumește și el, privind recunoscător obiectele salvatoare, așezate alături pe targă.

Ceva mai încolo, pe altă targă, se află sergentul Ailoaei Alexandru, dintr'un regiment de infanterie, detașat în ultimul timp cu secția sa de tunuri anticar la un batalion divizionar.

In timpul când se găsea pe poziție a început să bată artileria bolșevică. O ghiulea inamică face explozie chiar în apropiere și servanții tunului anticar pe care îl comanda se pitesc, la iuțeală, care pe unde pot.

Odată cu intețirea focurilor de artilerie, bolșevicii porniseră și cu tancurile la atac.

Unul din ele venea chiar spre tunul sergentului.

Ailoaei își dădu repede seama că nu era de glumă...

Fără să mai stea la gânduri, el se repezi singur la tun, îl încărcă, ținti atent și trase vârtos, nimerind în plin monstrul de oțel care i-ar fi turtit pe toți altminteri.

Când se aplecă însă a doua oară spre lada cu muniții, o schijă de ghiulea, printr'o traectorie cu-

rioasă, cade vertical pe lângă el, retezându-i buca stângă.

Ce ciudă i-a mai fost sergentului Ailoaei Alexandru că schija aceia l-a scos din acțiune tocmai când se pornise pe treabă !

Acum, culcat pe burtă — e singura poziție care îi convine ! — își povestește fiecărui camarad întâmplarea, sfârșind de fiecare dată, amărît :

— Și dacă mai apucam să trag câteva ghiulele!...

Alt rănit povestește cum asupra unității lor bătea de câteva zile, dar cu intermitență, artileria bolșevică.

Cu toate încercările observatorilor artileriei noastre de a descoperi locul de unde trăgeau rușii, lucrul a fost imposibil.

Neputând repera obiectivul, artileria noastră nu putea nici să reacționeze cu folos.

S'a făcut atunci apel la aviație.

Dar zadarnic făceau repetate cercetări avioanele de recunoaștere iar cele de bombardament băteau sector cu sector pădurile din spatele frontului bolșevic : ciolovecii se dovedeau a fi foarte bine camuflați și nu trăgeau decât în răstimpuri, cu multă grijă de a nu se descoperi.

Bombele lor aveau un efect mai ales moral, provocând o stare de enervare printre luptători.

Sergentul Constant Gheorghe, hotărît să limpezească situația, ceru încuviințarea superiorilor.

Stând la pândă într'un post înaintat, el zări într'o zi doi ofițeri bolșevici trecând călări prin marginea unei pădurici.

Avântându-se îndrăzneț spre liniile dușmane și manevrând cu abilitate, el reuși să-i prindă vii pe cei doi ofițeri și să-i aducă la comandament.

— Numai dela ei putem afla unde este ascunsă artileria bolșevică !

Ofițerii, interogați cu severitate, mărturisiră într'adevăr că tunurile lor fuseseră băgate din vreme în niște case care se zăreau dincolo de deal și că trăgeau de-acolo, cu țevile scoase prin câte o gaură a acoperișului...

Auzi ce le trăsnise prin cap !

Și artileria noastră care cruțase până atunci acele case ca să nu facă pagubă degeaba !

Firește că în aceiași zi misterioasele tunuri bolșevice, care ne făcuseră atâta sânge rău, au fost desființate !

La șmecheriile și lașitățile bolșevicilor, ostașul român răspunde cu istețimea lui caracteristică și cu un curaj fără seamăn.

Când bolșevicii au isbutit, printr'un contra-atac, să se strecoare până în liniile noastre și încearcă

să pue mâna pe câteva cuiburi de mitraliere, sublocotenentul Sandovici, fără să-și piardă cumpătul, se repede la una din ele, o întoarce spre valul năvălitorilor și-i curăță până la unul...

Asemenea fapte de vitejie se petrec în fiecare clipă pe front, dar multe din ele rămân neînregistrate, pentrucă eroismul ostașilor noștri este — așa cum îi stă și bine ! — discret.

Și-apoi luptătorul român știe că nu-și face decât datoria — cu prisosință și cu dârzenie ! — convins de marele rol ce-l îndeplinește ca apărător al bisericii și de sfânta lui menire de a-și scăpa pe ai săi de cotropitori !

Nu era ostaș în regiunea aceia care să nu fi aflat duioasa poveste a unui camarad al lor, basarabean rămas în regat, care, intrând ca eliberator în provincia cotropită, s'a nimerit cu unitatea tocmai în satul său, unde l-au primit cu flori nevasta și copilașii !

Suferințele îndurate de biata familie sub asupritori, minunea eliberării chiar de către soț, cu arma în mână — circulau din gură în gură și dădeau aripi vitejilor !...

La Bălți am făcut întâia oară cunoștință cu spitalele mobile de campanie.

L-am găsit acolo pe acela condus de lt.-colonel dr. Mircea Constantinescu, șeful unei secții dela spitalul militar „Regina Elisabeta", din București.

Om vioi, energic și plin de suflet, doctorul Mircea Constantinescu se purta ca un adevărat părinte cu răniții și ca un înțelept conducător cu subalternii.

La muncă era neobosit — așa cum erau și medicii din echipa lui (și cum i-am văzut apoi și pe ceilalți medici, dela spitalele din alte sectoare ale frontului și din acela al Odesei): își îmbărbăta confrații, supraveghea operațiile, intervenea singur de câte ori putea da un ajutor, — și purta și răspunderea organizării.

Nu e un lucru atât de simplu organizarea, deplasarea și funcționarea acestor spitale mobile de campanie, create pentru necesitățile războiului.

Ele trebue să fie prezente mereu în apropierea frontului și mai ales în preajma marilor bătălii, pentrucă numai așa își justifică existența.

Vă închipuiți cât de greu găsesc aceste spitale încăperile necesare sălilor de operații sau adăpostirii bolnavilor.

Uneori chiar cele mai modeste pretenții sunt greu de realizat.

Totuși, în zile de aglomerație, fără lumină suficientă, pe o masă improvizată, cu sculele și medicamentele ce se găseau, i-am văzut pe medici lucrând până după miezul nopții, fără întrerupere, deși erau în picioare dela cinci dimineața !

Intervenții chirurgicale grele — și-atât de variate ! — schimbarea pansamentelor celor operați și a celor grav răniți, înregistrarea celor noui sosiți și expedierea celor cari pot suporta drumul spre țară — când treceau, în unele zile, sute de răniți prin aceste spitale — iată o treabă care cere, pe lângă abnegație și pricepere, mult, foarte mult suflet !

Și medicii depe front au corespuns acestei chemări !

Am citat pe doctorul Constantinescu fiindcă mi-a fost mai la îndemână, dar toți confrații săi au dat dovadă de acelaș spirit de jertfă și de muncă fără

odihnă — și simpla calitate a unui medic de a fi fost la un spital de campanie, este un titlu de onoare !

Nici viața lor nu a fost în siguranță.

Doctorul Măcelaru, șeful unui spital de campanie, a căzut la datorie în timpul lucrului.

Războiul modern nu cruță pe nici unul din participanți.

Râdea doctorul Mircea Constantinescu la Bălți, când veniseră avioanele bolșevice, amintindu-și cum fusese încadrat spitalul lui la Sculeni de bombardamente aeriene.

Bubuiau exploziile în dreapta și în stânga — și medicii își vedeau de treabă, operând și pansând...

— Lasă că nici nu puteam face altceva în momentele acelea — zâmbește doctorul, povestind întâmplarea la popotă — dar să-mi spue mie în față cineva — s'adresează confraților — că nu i-a fost frică atunci...

Se pare că stăpânirea bolșevică a întrebuințat mijloace foarte convingătoare și expeditive spre a-și exercita autoritatea asupra populației.

Dacă încerci să stai de vorbă cu oamenii de prin satele basarabene, observi că ei ezită să răspundă repede și deschis la o întrebare, oricât ar fi ea de nevinovată.

O teamă inexplicabilă îi face să strângă din umeri, să tragă cu urechea în jur și să arunce priviri furișe.

Parcă un inamic nevăzut, un duh iscoditor ar pluti în aer, undeva prin apropiere, de-asupra capului — parcă urechi străine și dușmane ar sta tot timpul la pândă, gata să surprindă și cel mai intim gând, nu numai vorba...

Totuși, pe care îl întâlnim, îl tragem de limbă, să mai ciupim câte o informație.

Mai scapă — cu toată prudența — unul o vorbă, altul alta...

Și noi le înodăm...

Astfel e lesne de înțeles că, sub bolșevici, pentru cea mai mică greșeală nu exista păsuire sau ertare, — numai la bănuiala că ai putea greși, stăpânirea te lovea crunt, necruțător!

Sistemul acesta a creiat, numai într'un an de opresiune, firea nouă, temătoare și înspăimântată, a basarabeanului pe care îl întâlnim astăzi deseori prin sate.

Și teroarea bolșevică nu s'a desfășurat în toată plinătatea ei în Basarabia, de-abia răpită — sângeroșii stăpâni ai Rusiei Sovietice având oarecum intenții de a și-i apropia pe locuitorii acestei provincii, în scop de propagandă.

Dar după metodele întrebuințate aci — cu... „blajinătate"! — ne putem face o ideie cam care era traiul cetățenilor în adevăratul „rai bolșevic".

Pentru edificarea cetitorilor, vom destăinui aci două trei din metodele bolșevice de teroare, așa cum îndrăznesc unii locuitori, în șoaptă și cu multă fereală, să ni le indice.

Pretutindeni pe unde am trecut prin Basarabia, deși satele sunt rare, ogoarele sunt lucrate în întregime, până în marginea șoselelor.

Intreb cum s'a putut realiza această muncă.

— Din ordin! — este răspunsul. Fiecărui om, după pământul ce l-a posedat la ocupare, i s'a fixat

să dea o cantitate de cereale statului. Dacă pământul, din cine știe ce motive, nu i-ar fi produs nici cantitatea pe care o cerea statul, proprietarul lui trebuia să cumpere restul din oraș — adică tot dela stat, cu prețul fixat de el! — și să-și complecteze dijma. Dacă ar fi lăsat cumva o bucată de pământ nelucrat, făcea cunoștință cu revolverul comisarului sovietic. Nu se admitea nici o explicație, nici o justificare. Neexecutarea de ordin aducea, fără discuție, moartea...

— Dar Siberia?

— Siberia era pentru abateri mai ușoare.

Tot așa, din vorbă cu unul și cu altul, aflu că pentru locuitorii suspecți sau bănuiți că n'ar adera cu tot sufletul la regimul lor, bolșevicii aveau deasemeni metode speciale de vânătoare.

Venea bunăoară un agent de-al lor, camuflat de cele mai multe ori, și te întreba cu zâmbetul pe buze — că așa momeau ei oamenii — cam ce părere ai și ce crezi dumneata despre fostul deputat român X, sau despre cutare român, recunoscut om de bine și cu sânge valah nedesmințit?

De, agentul zâmbea... ca și cum ți-ar fi fost prieten — iar întrebarea ți-o punea cu o indiferență atât de bine simulată, încât te gândeai că bolșevicul a vrut mai mult să lege un capăt de vorbă,

de dragul dumitale, decât să te spioneze cu gânduri mârșave...

Dacă făceai însă greșala să-i iei în serios mutra ipocrită — și-au făcut-o mulți la început! — și să-i comunici sincer părerea ta de om cinstit: — A, îl cunosc, e om cum se cade, ne-ajută de multe ori!... — peste câtva timp bolșevicii te înhățau într'o noapte pe furiș și nimeni nu mai afla nici o veste dela tine!

Azi dispare unul misterios, mâine altul... până când bieții locuitori au învățat să nu mai deschidă gura de frică!

Ba au mai învățat și altceva mai crud: neștiind din primul moment cum merg treburile, când unul dintre cetățeni dispărea fără urmă, ceilalți căutau să afle unde s'a... topit vecinul?

Cei cari îndrăzneau însă să se informeze pela autorități, porneau repede pe drumul celui pe care îl căutau...

Și-atunci au început nici să nu mai întrebe! Tăceau chitic și se gândeau cu groază:

— Oare mie când mi-o veni rândul?

In colhozurile bolșevice n'au fost obligați prin ordin să intre toți locuitorii basarabeni. Cei mai înstăriți au căutat deci — pe bună dreptate — să stea mai deoparte.

— Lasă că isprăviți voi proviziile — spuneau bolșevicii. Tot la colhozurile noastre o să ajungeți...

Gestul locuitorilor era însă o dovadă palpabilă că nu apreciază cum se cuvine regimul bolșevic, astfel că înstăriții satelor luau noaptea, pe negândite, drumul fără perspectivă peste Nistru, al Siberiei...

Deportarea era, de altfel, foarte des întrebuințată, mai ales în ultimul timp al stăpânirii bolșevice.

E drept că armatele aliate i-au luat cam prea repede din scurt și ticăloșii n'au mai avut timp să-și îndeplinească toate planurile blestemate.

Dar întrebați pe oricare basarabean ce este aceia „mașina" sau „duba neagră"? In multe locuri mi se spune și numărul ei, care este acelaș pretutindeni: 66.

După cât se pare, nu este vorba numai despre o singură mașină neagră, cu numărul 66, ci de numeroase dube identice, care se ocupau în Basarabia cu deportările, totdeauna noaptea și la o oră fixă: ora două!

Primul transport în masă s'a făcut cu puține nopți înainte de începerea războiului. Agenții bolșevici au bătut la ușa acelor locuitori desemnați de stăpânire și așa cum i-au găsit la ora aceia târ-

zie, somnoroși și în îmbrăcămintea sumară de noapte, i-au poftit să ia loc, de obicei cu toată familia, în mașina neagră !

Bolșevicii nu menajau nici pe bătrâni, nici pe bolnavi !

Prin gări adăstau trenurile „speciale", compuse din vagoane de vite și bieții oameni, culeși cu dubele negre de prin sate — în toiul nopții, ca să nu știe lumea — erau înghesuiți câte optzeci într'un singur vagon — bărbați, femei și copii la un loc — și acestea plumbuite apoi...

Când toate vagoanele erau pline, trenul pornea spre necunoscut !

(Puținii locuitori cari au putut să mai scape din această aventură, povestesc că familiile erau mai târziu despărțite: femeile deoparte, bărbații într'alta și copiii singuri — de nu mai știa apoi nimeni, nimic de-ai lui !...)

Intr'un sat s'a întâmplat ca agentul bolșevic să pice mai devreme la casa celui hotărît pentru surghiun.

Decis să respecte consemnul orei fatale, bolșevicul s'a apucat — în chip de prieten — de băut cu gazdele, care habar n'aveau de ceiace li se pregătește !

Totuși, la ora două, așa cum se aflau la chef, gazdele au fost înghesuite în blestemata „mașină neagră" !

Că doar nu vreți să vă așteptați la omenie din partea unui bolșevic !?

Cât despre rostul și binefacerile colhozurilor, apoi e deajuns să tragi nițel cu urechea la sfătuelile ostașilor noștri — că pe ei îi interesează mai deaproape — și te lămurești numai decât cum stă chestia.

Intreabă unul, mai proaspăt sosit pe frontul basarabean, pe un ostaș concetățean care a avut timpul să se documenteze :

— Ei, și cum îi bre cu colhozurile celea ale lor ?

— Apoi cum să fie ! — se scarpină în cap celălalt. Și, după o clipă de gândire, găsește acest răspuns lapidar: Ia... dă omul tot ce are ca avere la grămada comună, ca să primească pe urmă tot ce-i trebue... ca să nu moară de foame !...

Pe măsură ce frontul înainta spre răsărit, în urmă unități speciale refăceau calea ferată: poduri, linie îngustă, consolidare, etc.

Pe linia redată circulației sosesc în gara Pământeni primele două automotoare, transformate în ambulanțe pe roate, pentru transportul răniților spre Iași.

Nu știu cum aș face să plec cu ele.

Mă învârt pe peron cu gândul că, fără să iau locul unui rănit, voi încăpea și eu, chiar pe scară...

La șapte și jumătate seara s'a terminat îmbarcarea.

Automotorul e gata să pornească.

Găsesc loc, cum am prevăzut, chiar pe scară...

Se'ntunecă din ce în ce.

La Fălești e noapte.

Șeful stației, cu felinarul camuflat, s'apropie de primul vagon și vorbește ceva cu mecanicul.

Este chemat apoi la primul vagon și subloco-

tenentul medic, care conduce transportul sanitar:

— Ce e de făcut? Mai devreme a trecut prin această regiune un avion bolșevic. Mi s'a comunicat adineauri că au fost lăsați parașutiști între Fălești și stația următoare. Avionul bolșevic a fost doborît de artilerie, la Prut. Dar ce intenții or fi având parașutiștii ?

(In general, acești parașutiști nu sunt decât niște amărîți de copii, între 15 și 20 de ani, trimiși de stăpânii roșii să terorizeze populația noastră. Câteva specimene au și fost publicate prin ziare — niște derbedei fără căpătâi, niște degenerați, mai adesea să le plângi de milă, cărora bolșevicii le încredințează asemenea misiuni infame și în discordanță cu legile războiului.

Inarmați cu revolvere, cu arme automate, cu grenade, cu material explozibil și chiar cu aparate de emisiune t. f. f., ei sunt obligați să se urce în avion și-apoi să se arunce în gol, la timpul potrivit, de-asupra unui câmp în teritoriul străin.

Odată ajunși pe pământ, dacă sunt conștiincioși, pornesc pe drumuri să-și îndeplinească misiunea — adică să execute soldați izolați, civili neînarmați, femei și copii fără apărare !

Alte ori au menirea să distrugă lucrări de artă

și de apărare națională, sau să atace transporturi militare.

Bolșevicii nu se sfiesc să-i îmbrace chiar în uniformă de militar român sau german, mai ales când parașutiștii cunosc una din aceste limbi.

Firește că puțini sunt aceia cari ajung la rezultatele urmărite : cei mai mulți se predau sau sunt descoperiți și dezarmați de populația civilă.

Țăranii noștri, isteți cum sunt și îndată ce au înțeles cum merge treaba, au fost atenți la toți oamenii suspecți întâlniți, astfel că au contribuit într'o mare măsură la prinderea și desarmarea lor.

Tot astfel femeile, premilitarii și... chiar copiii !

Se cunoaște, cred, cazul acelei fetițe din Iași, care a fost citată și la radio pentru istețimea ei și gratificată cu 10.000 de lei.

Călcând mărunțel pe uliță după o treabă unde o trimisese maică-sa, a fost întâmpinată și oprită în drum de un ins, cam sburlit și ciudat la înfățișare, care a întrebat-o în românește unde este aeroportul.

Nu știu bine ce s'a petrecut în căpșorul fetiței, nici ce instrucții avea dela părinți (ori o fi auzit vorbindu-se în casă sau prin vecini) — destul că, în loc să-i arate în ce direcție este aeroportul, i-a spus necunoscutului :

— Vino cu mine !

Și l-a dus la comisariatul din apropiere :

— Uite, domnule comisar, dumnealui vrea să știe unde este aeroportul.

Pe urmă... „actele vorbește“ — și parașutistul a fost înhățat !...).

Prin urmare, consfătuirea din gara Fălești era necesară...

Unii răniți sunt în stare gravă și nu pot aștepta până se iau măsuri de siguranță pe linie.

Dacă ne continuăm drumul cu viteză, avem posibilitatea să trecem pe linie, înainte ca parașutiștii să ajungă la ea...

— Am șaizeci și doi de viteji pe seama mea ! — s'agită sublocotenentul medic. Trebue să-i duc la spitale...

Dar linia ferată tae, pe această porțiune, numeroase drumuri de țară și, cum automotorul nostru merge fără sgomot și fără faruri — din cauza pericolului permanent al avioanelor inamice — s'ar putea întâmpla nenorociri fără voe, circulația oamenilor și a vehiculelor fiind încă animată la această oră.

Pe lângă asta și parașutiștii lăsați din avion adineauri — sau ori care alți desperați sau rătăciți de front — prezintă un pericol :

bolșevicii întrebuințează cu atâta ușurință minele acelea afurisite ;

oricare ticălos ar putea deșuruba o bucată de linie ;

la o cotitură, unde trenul scade puțin viteza, am putea fi secerați din umbră cu mitraliera sau cu altă armă automată !...

Consfătuirea s'a terminat scurt : mergem cu viteză înainte.

Sorții fiind aruncați, îi dăm drumul.

Bine că nu cunosc și răniții această situație dramatică.

(Ei, după momentele prin care au trecut în prima linie, au nervii mai slabi. Curtea spitalului din Bălți era plină de răniți, cari ședeau pe bănci, pe pământ și întinși pe tărgi. La un moment dat a trecut cu un sgomot asurzitor și foarte pe jos, chiar pe deasupra noastră, o escadrilă de bombardiere germane. Panica s'a deslănțuit într'o clipă, fără nici un motiv de alarmă. Așa răniți cum erau, betegi, ologi și ciungi, bieții oameni au sărit dela locurile lor și s'au pitit înfricoșați pe sub bănci, pe după garduri și lângă ziduri...

A fost un moment pe care îl păstrez puternic în subconștient !)

Linia de cale ferată coboară în serpentină spre Prut.

Ocolim cu viteză dâmb după dâmb și niciodată nu știm ce e dincolo de el, la zece metri înainte...

Mergem la noroc.

Dar, cât e zona periculoasă, trebue s'o ținem așa, în viteză.

La o răspântie suntem gata-gata să aruncăm cât colo căruța unui sătean. A scăpat omul ca prin minune, c'o fracțiune de secundă avans...

Apoi, tot la cotitură, aflându-mă mereu pe scară — socoteam că e mai prudent — aud sub vagon o mare răscolire de pietre.

Era o tăvălugire, ca și cum am fi prins sub roți un porc grăsun sau un vițel.

Roțile automotorului au săltat imperceptibil și l-au dat taval, aruncând pietrișul în toate părțile.

Câteva m'au lovit peste talpa care întrecea marginea scării.

Dar totul s'a petrecut într'o clipire de ochi.

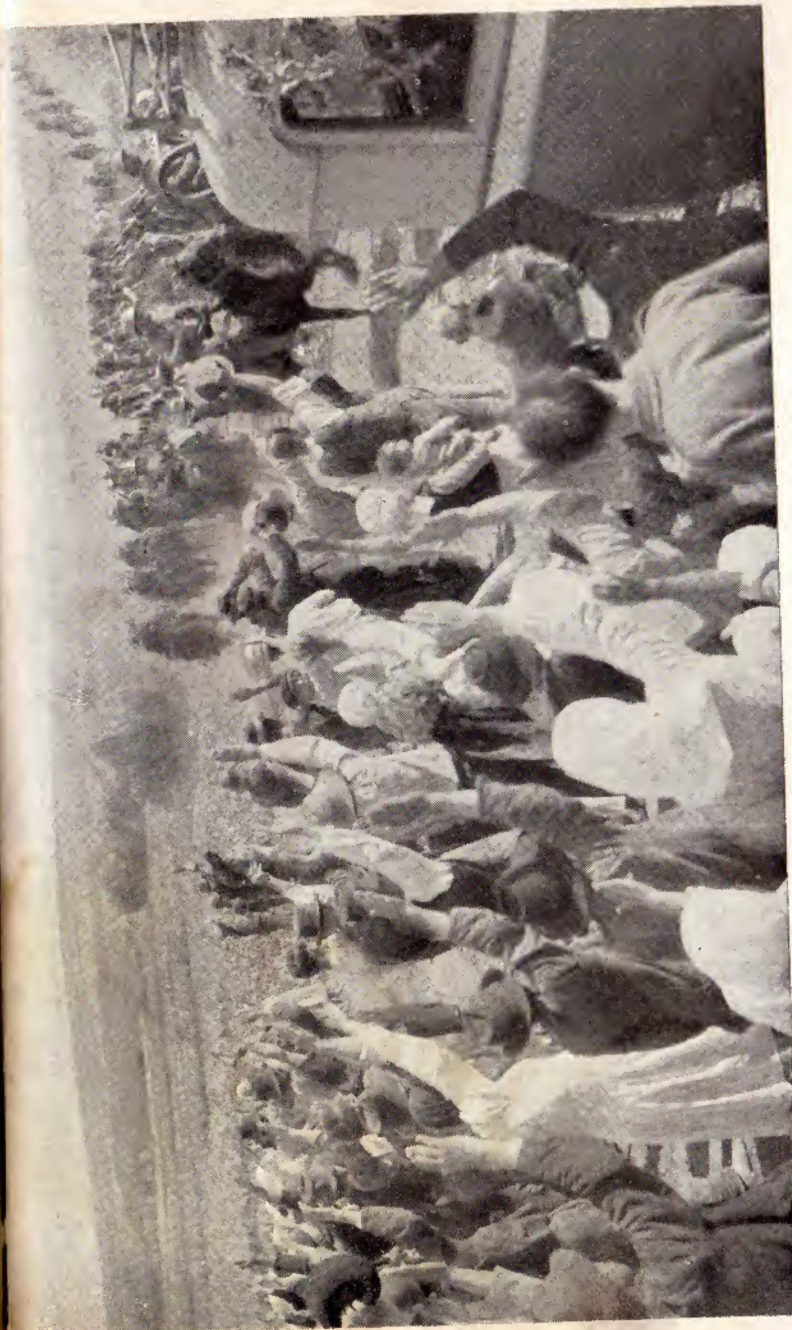
Zadarnic ne mai întrebăm unii pe alții ce-a fost: om nevinovat, animal nătâng sau parașutist nenorocit — nimeni nu m'a lămurit nici până astăzi...

Ajungem cu bine la gara următoare și-apoi la Iași.

Ploua torențial.

Intuneric besnă.

Singura lumină era tot farul depe dealul Păun,

Trupele române primite cu entuziasm de populația basarabeană desrobită

care se învârtea cuminte... în aşteptarea avioanelor bolşevice.

E trecut de miezul nopţii.

Prin mijlocul uliţelor pustii, orbăcăind prin hârtoape şi bălţi, străbat oraşul, ud până la piele, în căutarea unui adăpost.

Şi numai gândul că mă voi întinde într'un pat ca lumea mă face să uit toate mizeriile prezente, trecute şi... chiar viitoare.

La comandamentul eșalonului nostru, în Iași, domnul colonel Brătescu îmi dă explicații asupra situației frontului: chiar acum, în sud, la Dunăre și la mare, bolșevicii au părăsit pozițiile și se retrag în mare grabă, urmăriți de ai noștri. Dacă mă grăbesc, aș mai putea prinde ceva...

Firește că mă grăbesc — dar cum să ajung până acolo ! ?...

Chișinăul n'a căzut încă. Cu drumul de fier prin Moldova, e greu. Nu văd decât avionul...

In birou se află, cufundat în niște hârtii, și domnul maior Mihăilescu, secretarul general al Ministerului propagandei.

Domnul colonel Brătescu prinde numaidecât ideia :

— Ei, ce facem cu reportul de război P. P. ? Cum îi găsim un avion până la Galați ?

Amabil și înțelegător ca totdeauna, secretarul general ridică ochii din hârtii și devine atent la convorbirea noastră (eu cred că, din obicei, o as-

cultase și înainte cu jumătate de ureche, pentrucă nu-i scapă nimic, niciodată).

— Păi am niște colete cu ziare și manifestele mareșalului, destinate populației din sudul Basarabiei. Cei trei prefecți ai județelor din sud tocmai se găsesc la Galați, gata de plecare. Să-l trimitem cu ele la Galați...

— Cu avionul ? — sar eu.

— Firește...

La comandamentul aerului, instalat în palatul Universității ieșene, d. comandor Nasta îmi spune că ar fi mai greu să-mi dea două avioane militare — pentru transportul meu și al coletelor — dar va ordona avionului curier al societății Lares — care face zilnic cursa București-Iași — să se abată excepțional pe la Galați.

Instalat lângă cabina pilotului, privesc cum Iașul rămâne în urmă sub noi, resfirat pe dealuri.

Romanul ne primește cu posturile de mitralieră în poziție de tragere pe acoperișurile gării și palatului de justiție.

La Bacău aterizăm pe aeroportul depărtat de oraș, pentru a lua corespondența.

Apoi pornim la vale, pe apa Siretului.

— Mergem pe râu până la Galați — îmi urlă în urechi pilotul Focșăneanu, om de ispravă.

Sburăm jos de tot, peste acoperișuri și pomi. Unii țărani sunt la lucrul câmpului încă. La apropierea avionului se tupilează printre popușoae. Din avion îi vedem limpede cum intră în panică și facem haz...

— In vreme de pace m'ar amenda — îmi urlă iar Focșăneanu în urechi. Dar acum e necesar... — și își rotește ochii pe cer.

Ințeleg : sburăm jos de frica avioanelor bolșevice.

— Dacă ar apărea unul, ce facem ? — îi răcnesc și eu în ureche, ca să vadă cum e.

Focșăneanu dă din umeri și râde — apoi privește serios înainte : nori negri, vreme tulbure — altceva nimic.

Dar e mai interesant de privit pe pământ. Sburăm atât de jos, de parcă nici n'am fi în avion, ci într'o teleguță sau într'un automobil ale cărui roți, de iute ce se învârtesc, nici nu mai ating pământul !...

E tare curios acest sbor aproape de sol !

Când plutești la înălțime, la câteva mii de metri, ai impresia că pierzi contactul cu pământul și cu cele ale lui, că te desprinzi chiar și de huma din tine și devii un suflet rătăcitor prin spațiu...

Acum însă, de-abia săltat pe deasupra holdelor,

a caselor și a undelor, simți că ești tot un biet om, legat de cele pământești, dar stăpân pe această minunată invenție care este avionul, sortit să te ducă în sbor de pasăre dela un capăt de țară la altul...

(Și-mi vin fără voe în minte scrisorile lui Napoleon, adresate Josefinei depe câmpul de luptă din Italia : Miercuri, 28 August, ora nouă și un sfert seara. Torino. Scumpă Josefină, abia aștept să te văd. M'am hotărît să plec spre casă. Mâine plec. Intr'o clipă voi fi la tine, în brațele tale...

Și la 29 August pleca Impăratul cu diligența, ars de dor, pentru a ajunge la Paris, omorând caii, la... 29 Septembrie...

Adică așa cum spusese — într'o clipă...)

— Pregătește rachetele ! — urlă din nou Focșăneanu, de astă dată telegrafistului.

Intr'adevăr, Galații nu știu că sosește avionul și-ar putea să ne întâmpine ca pe Ruși. S'a mai întâmplat asta...

Telegrafistul ia pistolul și bagă racheta în încărcător.

Avionul s'apropie de aeroport, dă târcoale prudent.

Telegrafistul scoate țeava pistolului pe o ferestrue deschisă și apasă odată pe trăgaci, apoi încă odată : nimic...

Focșăneanu se holbează la telegrafist, studiază aeroportul : tunarii stau gata, cu țevile tunurilor anti-aeriene îndreptate spre cer...

In primul moment mi s'a părut că pilotul s'a gândit să facem cale întoarsă și-a luat-o la sănătoasa. Dar, după un viraj larg, venim direct la aterisaj.

— Și erați gata să trageți, măi băeți ? — îi întrebăm noi pe urmă pe tunari.

Ei zâmbesc și dau din umeri. Asta e meseria lor. Dar au înțeles și fără rachetă că sosise un avion prieten, nu camuflat...

Transportăm coletele cu camionul la prefectura de județ și mergem la o bere în centru.

Stăm la masă pe trotoar și căscăm gura la lumea care circulă de colo până colo, pe promenadă.

Și flecarii cari lansaseră svonul că Galații sunt distruși !

Au căzut numai câteva bombe pe la periferii.

Și-au fugit unii cetățeni de frică...

Noaptea e alarmă aeriană, într'adevăr.

Dar, ca de obicei, fără nici un efect.

A doua zi, de dimineață, mă înfățișez în port: numai pe apă pot ajunge la Reni, fiindcă podul este stricat.

De altfel, pleacă în Basarabia, pe lângă armată,

și primele autorități civile; primari, pretori, jandarmi...

— Pentru d-voastră se găsește loc — mi se răspunde favorabil.

Și plecăm cu bacurile încărcate doldora și trase de un remorcher.

Ne apropiem astfel încet de malul înalt de dincolo de Prut, la Reni, de unde bolșevicii au încercat câtva timp să terorizeze Galații cu tunurile.

Apoi într'o noapte, de frica învăluirii, au dispărut pe neașteptate, urmăriți de armatele noastre, care trecuseră apa, devenită prin silnicie hotar.

Autobuze bucureștene dela S. T. B. ne transportă pe drumuri care urcă și coboară pe dealuri basarabene, rodnice, cu sate distanțate.

Ploile și tancurile bolșevice au măcinat mult aceste drumuri.

Populația românească de prin sate — câtă a mai rămas — iese înaintea noastră cu căldări cu apă pe care o varsă pe șosea ca să stâmpere colbul sau o oferă să ne răcorim buzele, uscate de arșița soarelui.

Cu smerenie ne ies în cale acești locuitori, bătrâni cu căciuli mițoase pe o asemenea vreme de zăduf și femei cu pântecele rotofei și mâna la gură,

dar toți încercând, în felul lor simplu, să-și exprime bucuria care le umple sufletele.

N'au vorbe multe la îndemână, ei, oropsiții, și nici n'au nevoe de ele ca să ne facă să înțelegem aceia ce simt.

Se uită cu ochi mari la noi și la ostași — pentrucă am ajuns trupele din urmă și mergem odată cu ele — și ostașii, săltându-și ranițele din spate, pricep și blestemele pe care nu le rostesc acești oameni când își întorc privirile spre drumul pe care s'au pierdut de-apururi în zare, spre răsărit, hoardele bolșevice — pricep și duioșia ce licăre în ochii care se 'ndreaptă apoi spre ținutul de dincolo de Prut, de unde le vine mântuirea...

(Am văzut, când am călcat pământul basarabean, la Reni, ostaș român sărutând cucernic, țărâna!... Oamenii simpli și curați trăesc evenimentele mari așa cum vin ele...).

După un popas care te hrănește sufletește și dă un tâlc grav tuturor ostenelilor, urcușurile și coborîșurile dealurilor nisipoase devin mai ușoare.

Autobuzele mari, galbene, cu care vom fi călătorit altădată poate pe linia 32 sau 31, luptă acum din greu cu praful și lipsa de apă pentru radiator— pe care o luăm uneori din câte o baltă — dar ele aduc un real serviciu armatei și țării.

In comuna Cuza-Vodă ne așteaptă locuitorii în mijlocul satului.

Bolșevicii au trecut pe aici de-abia acum două zile, în coloane nesfârșite.

— Unde vă duceți ? — au îndrăznit să întrebe locuitorii, când îi vedeau așa de grăbiți.

— Ne ducem să ocupăm poziții mai în urmă, ca să-i prindem pe toți românii aici — se lăudau ei.

Sau :

— Ne schimbăm. Vin alții în locul nostru...

Au venit alții, firește, dar nu de-ai lor, ci de-ai noștri !

Le era însă rușine să recunoască față de populație că fug...

Dela Cuza-Vodă pornesc mai departe cu trupele, care merg în formații de apropiere, deoparte și de alta a șoselei.

Dar nu putem ajunge în seara asta la Bolgrad : drumul este minat.

In direcția orașului se aud mereu bubuituri.

Nici podurile nu mai sunt în stare bună.

Ar trebui să înoptez pe câmp, dar din urmă apare un camion cu butoae de benzină și peste butoae, câteva din persoanele civile oficiale pe care le lăsasem în sat.

Printre altele, d-nii maior Lazarovici, primarul

Bolgradului, Dauja, secretar general la primărie și inimosul pretor Cumbarie.

Ani de zile au trăit aceștia la Bolgrad (Dauja, secretarul primăriei bolgrădene, chiar din 1919) și cunosc pe degete oamenii și locurile.

Știu și ei că drumul e minat, dar se duc să mâe astăseară în Curcel, pe malul lacului Ialpug, chiar în fața Bolgradului și a doua zi dimineață vor trece lacul cu bărcile.

Perspectiva îmi surâde și m'avânt și eu peste butoaele de benzină.

Terenul este nisipos în această regiune, hârtoapele mari, camionul saltă prin ele stârnind nori de colb iar butoaele de benzină au mereu intenții agresive, gata să ne lase fără picioare.

Ne ținem fiecare cum putem.

De colb nu ne vedem om cu om.

Zadarnic ne-am pus pardesiile în cap — nici așa nu se poate respira un aer mai bun.

Parcă e mai răzbătător colbul decât aerul...

Când ajungem în Curcel, nu ne recunoaște nimeni ce neam de oameni suntem.

Pe fiecare din noi sar ostașii și sătenii să ne curețe de praf. Le dau ajutor, strângându-l și eu, cu mâna făcută căuș, depe gât și depe față — de fiecare dată umplând pumnul...

— Ei, d-voastră sunteți, coane cutare... și coane cutare !?.... — încep sătenii să identifice pe tovarășii mei de călătorie, pe măsură ce apare fiecare de sub straturile de praf.

Și 'n jurul nostru se adună mereu lumea.

Fruntașii de odinioară ai satului — oameni înstăriți, cari au avut pământuri și gospodării frumoase — seamănă acum mai mult cu niște fantome : galbeni, slabi, desbrăcați, cu ochii umezi.

Emoționați, neștiind ce să facă, se reped și ei de sărută mâinile cunoscuților și străinilor, de-a-valma...

Mulți dintre fruntași și membri de ai familiilor lor lipsesc. Unul nu mai are tată, altul are un frate sau un fiu ridicat și dus departe de bolșevici...

— Oare s'or mai întoarce... i-om mai vedea ? — ne întreabă ei, cu teamă în glas.

Și-apoi încep mărturisirile dureroase :

— Toți avem bagajele pregătite în pivniță. Așteptam din zi în zi să ne ridice și pe noi. Dacă mai întârziați mult, nu ne mai găseați pe nici unul! Chiar în ultima săptămână au ridicat rușii un transport mare dela noi din sat pentru Siberia sau Dumnezeu știe unde i-o fi dus...

Bieții oameni, în timp ce ne povestesc necazurile lor, pun mână dela mână să ne pregătească o masă și să ne încartiruieze : unul aduce farfurii și tacâmuri, altul aleargă după scaune și pahare, al treilea se oferă să ne cumpere niște pui, ceilalți se împart să găsească cearșafuri, găteje pentru foc, lumânări, niște ardei verzi, o pâine două...

Iar a doua zi, cu noaptea în cap, ieșim la marginea lacului Ialpug.

Câțiva flăcăi ne tăbârcesc în spinare până la bărci.

Și-astfel, cu alai, intrăm în Bolgrad pe singura cale posibilă, în timp ce trupele, pe șoseaua principală, mai curăță încă terenul de mine.

Se vede că bătaia care le-au tras-o bravii finlandezi, anul trecut, bolșevicilor, i-a învățat și pe aceștia din urmă ceva : sistemul de minare al unei localități și al unui ținut, în retragere.

Acest sistem, scump învățat, au încercat bolșevicii să-l pue în aplicare în sudul Basarabiei, unde organizaseră o poziție tare de rezistență, dar pe care au fost siliți să o părăsească fără luptă, în urma manevrei strategice a armatelor româno-germane, comandate de d. mareșal Ion Antonescu.

Firește că, potrivit obiceiului lor, cele mai multe mine au fost așezate prostește, lângă șanțurile șo-

selei, unde rămâneau fără efect, sau în locuri prea vizibile, unde erau repede descoperite și făcute inofensive.

Aceste mine, semănate de-alungul drumurilor din sudul Basarabiei, nici n'au făcut pagube mari: au ucis un cal, un vițel și au spart cauciucul unui camion.

Dar regiunea cea mai bine minată a fost aceia a orașului Bolgrad și a unei porțiuni din șoseaua ce venea din spre Prut.

Pionerii noștri au lucrat însă cu multă pricepere și au izbutit să demineze în scurt timp șoseaua și orașul.

Cu acest prilej a căzut eroic caporalul Todea.

Acesta, întâlnind o căruță așezată de-acurmezișul drumului și părându-i-se ciudată poziția ei, s'a apropiat grijuliu să vadă cum stă situația.

După un singur ocol în jurul ei, caporalul și-a dat seama că vehiculul era minat și, cu curaj, a început să caute ascunzătoarea și legătura explozibilului.

Din nefericire, mina a făcut explozie, omorînd pe bravul caporal și rănind pe alți doi soldați cari se găseau în apropiere.

Locotenent-colonel Petreanu, care conducea e-

chipele de curățire, s'a ales deasemeni cu o rană la mână și cu un obraz ars.

In Bolgrad, minele puse din vreme de armata sovietică, au avut un efect salutar pentru oraș: bandele de bolșevici, repezindu-se să-l prade, înainte de a-l părăsi, au fost repede puse la respect de surprizele ce le așteptau.

Astfel, în prima casă — fostă cooperativă și casă de sfat bolșevică — în care au pătruns echipele de pradă, bomba, pusă în contact cu un scaun așezat în cale la intrare și de care s'au împiedicat jefuitorii, făcând explozie, a ucis sau a îngropat sub dărîmături șapte inși.

In aceiași clipă și pe aceiași stradă, a treia casă de mai sus, violată de bandele distrugătoare, a sărit în aer... cu rezultate satisfăcătoare pentru temperarea îndrăznelii ticăloșilor.

După acest prim nefericit avânt, teroriștii n'au mai avut curajul să mai încerce și alte jafuri, încât toată lumea a putut să vadă rămânând neatinse, zile întregi, o cutie de conserve pe pervazul unei ferestre deschise sau un sifon plin pe marginea unui cerdac.

Cu încetul însă, munca pionerilor noștri, cari au controlat amănunțit bisericile, instituțiile și locuințele particulare chiar, a redat locuitorilor rămași liniștea și încrederea.

Din frumoasa biserică Sf. Nicolae, pionerii au scos trei bombe, iar din impunătoarea catedrală, două !...

La multe alte locuințe și instituții s'au găsit de asemeni mine.

Un rar spirit de sacrificiu și o abilitate neîntrecută în descoperirea și demontarea lor a dovedit locotenentul pioner Murineanu.

De statură potrivită, svelt, cu priviri fugoase și cu aerul — în particular — de a nu se interesa decât de lucruri fără importanță, locotenentul Murineanu devenea deodată alt om când pornea la vânătoare de mine.

Un om care își înțelegea și își iubea meseria.

Dar avea și un fel curios de a lucra.

Iată două, trei pilde :

Văzând un băț oarecare aruncat pe șosea, locotenentul Murineanu se îndreaptă către el și începe să-l privească foarte atent, când dintr'o parte, când din alta, fără să-l atingă.

Ba, la urmă. se apleacă chiar pe brânci, de parcă ar fi voit să afle de nu se ascunde ceva sub el, în praful șoselei...

Tocmai în această situație dau peste el camarazii, cari socot de cuviință să facă puțin haz de zelul meticulos, cam exagerat, al pionerului....

Dar un pioner conștiincios, când e strâns cu ușa, răspunde prin fapte : locotenentul Murineanu renunță la cercetările-i de expert, leagă cangea pe care o avea în mână cu o bucată de sfoară, așează cangea de-a călare și foarte grijuliu peste bățul suspect din șosea, se duce apoi hăt departe la celălalt capăt al sforii, o îndreaptă către șanț unde se lungește mic-mititel și trage vârtos de sfoară, mișcând cangea și bățul de sub ea.

In clipa următoare, o explozie puternică aruncă amândouă bețele în aer, amestecate cu pietre și pământ ; demonstrația, pentru camarazii neîncrezători și ironici a fost evidentă.

Altădată, mergând să controleze o locuință particulară din Bolgrad, când apasă pe clanță, găsește ușa casei descuiată.

Suspect — pentru un pioner !

Semn rău !

O ușă deschisă prea te îndeamnă să intri — ca să intri fără grijă !

Și locotenentul Murineanu este de părere că, într'o casă bănuită, nu e sănătos să pătrunzi în ea pe ușă, chiar când ar fi ferecată cu șapte lacăte — dar mai ales acum când e atât de îmbietoare...

De-aceia, la numeroasele locuințe pe care le-a verificat în Bolgrad, niciodată nu s'a folosit de in-

trări principale, ci s'a strecurat în ele prin geamlâcuri, pe ferestre, prin poduri, prin răsuflători de pivniță, însfâșit prin orice alte deschideri, în afară de... uși !

Respectând acest obicei sănătos, locotenentul Murineanu sparge și de astă dată un oberlicht din spatele casei, se cațără pe un raft, încalecă un dulap și răzbate cu prudență până aproape de ușa cu pricina, lângă care găsește legată cu rost o grenadă cu sifon, iar alături două fiole de gaz hyperită și alte patru fiole cu un gaz pe care nu l-a putut identifica din primul moment !

Intr'altă locuință, părăsită de niște conducători bolșevici, — dar fostă locuința unui fruntaș român, — dă peste un aparat de radio, așezat cam prea la vedere și cu ciudată țesătură de sârme în jur.

Cu toate încercările făcute, pionerul a înțeles că nu se poate da de rostul minei, fără a fi mișcate sârmele periculoase.

Și totuși, în aparat trebuia să existe o bombă !

Neavând încotr'o, recurse la ultimul mijloc de control : ieșind în ogradă la oarecare distanță, pitit după o magazie, locotenentul Murineanu trase pe fereastră un foc de revolver în aparatul de radio.

Trei din pereții camerei se prefăcură în moloz.

Iar ofițerul înghiți doar ceva praf...

De-aceia, când intrăm noi în oraș, pericolul nu mai este atât de mare, cel puțin în centru...

In poarta bisericii Sf. Nicolae e așezată o masă, acoperită cu un cearșaf alb și cu crucea și evanghelia pe ea.

Un clopot din turlă sună rar, la intervale.

Il auzeam încă depe lac : ca un semn al eliberării !

Grupul nostru de români e întâmpinat de parohul bisericii, care face o scurtă slujbă.

Apoi preotul rostește :

— Hristos a înviat, fraților... că noi n'am avut Paște anul acesta !

Oamenii se închină, cu lacrămile în ochi. Preotului îi tremură glasul. Parcă nici rugăciunile nu le mai rostește cum trebue : anul de asuprire a lăsat urme...

— Peste trei sute cincizeci de familii au rămas orfane în orașul nostru sau au dispărut de tot... — continuă glasul înecat de emoție al preotului. Dacă nu veneați acum, ar mai fi dispărut mulți alții... Eram trecuți toți pe lista neagră...

Multe femei plâng !

Primarul, pretorul și secretarul general își re-

găsesc cunoștințele. O fetiță se apropie de domnul Dauja :

— Bine ai venit, nene Vasile !

Apoi începe deodată să plângă, sfâșietor :

— Mi l-au luat pe tata !...

In coloană impresionantă, plecăm spre catedrală.

Pe drum tot alți și alți cunoscuți îi întâmpină pe tovarășii mei de călătorie și fiecare bolgrădean sau bolgrădeancă trece dela zâmbetul de „bun sosit“ la lacrima durerii lui :

— Pe Matei al meu l-au luat și l-au dus bolsevicii !...

— Nu mai am copil !...

— Fratele meu !...

Atâta jale la acești oameni cari așteaptă un cuvânt de încurajare, o mângâiere...

Cu ce vorbe, smulse din sufletul nostru, am putea înlocui ceia ce a pierdut fiecare ?!...

In oraș găsim și comandamentul militar.

Bolgradul a fost ocupat cu câteva patrule de d. colonel Ionescu Mangu, care a intrat în el prin surprindere și pe cărări răzlețe, drumul principal fiind minat.

(Mai târziu tot o mină îl va răpune și pe acest brav ofițer, în Odesa, la 22 Octomvrie !)

Om energic, știind să comande și, în acelaș timp, să-și iubească subalternii, cu puținii ostași ce-i avea a pus repede ordine în oraș, a făcut să se respecte autoritatea militară românească și a desarmat echipa de agenți provocatori, lăsați de bolșevici cu consemnul să tragă asupra armatei române.

Nenumărate arme, puști mitraliere, lăzi cu cartușe, cu grenade și cu bombe explosibile au fost capturate dintr'o pivniță — iar cei șapte inși, unelte ale bolșevicilor, puși sub comanda unui fost student, s'au pomenit înconjurați și scoși ca din oală din ascunzătoarea lor, printr'o abilă manevră, înainte de a apuca să tragă un singur foc.

Inainte de a intra în oraș, oamenii domnului colonel Ionescu Mangu au descoperit, la cinci kilometri sud de Vulcănești, un avion de vânătoare român, cu o aripă ruptă, părăsit pe câmp.

Locuitorii din Vulcănești au povestit că avionul nostru susținuse o aprigă luptă aeriană cu patru avioane bolșevice.

Atacat de escadrila inamică, pilotul român nu s'a sfiit să atace la rândul său.

Unul câte unul, trei din avioanele dușmane s'au prăbușit, arzând, la pământ, sub privirile uimite

ale locuitorilor, cari urmăreau din sat lupta ce se da în aer.

Odată cu al treilea avion bolșevic a trebuit să aterizeze, lovit probabil în motor, și aparatul cu tricolor pe aripi.

Armata sovietică era atunci în retragere.

Mai multe camioane cu bolșevici, cari văzuseră deasemeni lupta aeriană, veneau în goană în ajutorul camarazilor lor.

Pilotul român, deși rănit, știind primejdia ce-l așteaptă, sări din carlingă și începu să alerge spre direcția unde bănuia că este frontul român.

Locuitorii din sat, entuziasmați de atâta curaj, au sărit în ajutorul fugarului și, când bolșevicii sosiți cu camioanele au încercat să-l împuște, l-au apărat — pretindeau — cu piepturile lor.

Tot ei i-au legat rănile cu ce au avut la îndemână.

Apoi, neavând încotr'o, au trebuit să se uite cu brațele încrucișate cum bolșevicii îl urcă pe pilotul român în unul din camioanele lor și se duc cu el.

— Era ofițer, cu grad de căpitan — susțin locuitorii.

(Numele bravului aviator, care dăduse dovadă de atâta vitejie, nu l-am putut afla atunci, dar publicând faptul în ziar, am primit mai târziu o scrisoare dela o doamnă din Bacău, care mă lămurește că eroul căzut la Bolgrad ar fi fiul colonelului pensionar Nicolai Chim, din comuna Isaccea, județul Tulcea. Despre soarta aviatorului nu mi-a mai dat nimeni, nici un amănunt...).

In după amiaza aceleiași zile ședeam în parcul din centru orașului și mă întrebam încotro s'o iau. Pe o uliță trece o căruță cu un soldat și un sublocotenent pe capră. In ea, un mort ; caporalul Todea, cel ucis de mina bolșevică. Sublocotenentul era fratele său, care îl ducea să-l înmormânteze. Simplu, ca pe front...

Apoi a apărut un autobuz mare, din acelea care fac curse c. f. r.

Era al unui regiment de căi ferate, care lucra la Ismail, transformând o linie ferată, croită de bolșevici, în cale îngustă. M'am agățat de el. Pe drum, atenție la mine. Dar ajungem sănătoși.

Am mai fost în Ismail acum câțiva ani, cu prilejul unei excursii pe Dunăre, la Vâlcov, organizată de un inimos prefect al Brăilei.

Rețin din scurta vizită de-atunci — o oră — o elegantă stradă centrală, cu prăvălii bine garnisite, cu restaurant și cofetării, în fața cărora lumea ședea la mese pe trotoar...

Aceiași stradă o găsesc acum pârjolită de foc.

Clădiri înalte, fără acoperișuri, rânjesc la ceruri, cu ziduri înegrite și căscate...

Tabla, răsucită de căldură, zace alături de ziduri, pe locul unde altădată se înveseleau clienții.

Atâta viață a fost și atâta jale e acum!...

Când au urcat ostașii români din port, spre centru, o singură bătrână le-a ieșit înainte cu flori.

— Unde sunt ceilalți locuitori?

— Cei cari au fugit, trebue să se întoarcă. Alții au fost duși de tot...

Era și primejdios să rămâe lumea în oraș, când obuzele române și bolșevice vâjâiau zi și noapte pe deasupra caselor.

Dar acum, că s'a sfârșit bătălia, îi zărești în fiecare zi cum se întorc pe la vetrele lor, cu bocceluțele subțioară, tot mai mulți locuitori pribegi...

Armatele noastre vin mereu cu bacurile dela Tulcea, trase de monitoare, debarcă la Ismail, și se îndreaptă spre Cetatea-Albă.

Descopăr și o popotă ofițerească, la care mănânc seara.

Dar n'am cantonament.

E și greu să bați noaptea la ușa unei case, despre ai cărei locuitori nu ai luat informații.

E și mai greu să te culci într'o casă părăsită bunăoară, când ești obosit și ai somnul adânc.

De-aceia, după ce pleacă ofițerii dela masa, adun trei scaune — nici unul nu e la fel cu altul! — și le înșir drept pat. Marginile lor îmi intră în coaste, dar sunt hotărît să rabd. Drept pernă, desfac jambierele de piele și le așez sub cap.

Sgomot de avion, bubuituri de tunuri antiaeriene,apoi liniște și mai... neliniștitoare.

Doar o oră dacă închid ochii. Apoi mă scol și încep să mă plimb prin parc (popota era instalată în pavilionul unei grădini amenajate pentru petrecerea conducătorilor bolșevici. Ei îi ziceau „cazino"!).

Pianul și trepiedul pentru note sunt la locul lor. Boschetele pentru îndrăgostiți stau pustii. Dar am auzit că nu aveau voe să intre aici decât bolșevicii bine... categorisiți!...

(A doua zi, vorbind cu o doamnă pe stradă, îmi spune că soțul ei, fost magistrat, profesor sau așa ceva — nu mai țin minte — rămăsese sub bolșevici și fusese nevoit să-și câștige pâinea făcând pe muzicantul. Poate cântase chiar în orchestra parcului unde îmi petrecusem noaptea!...).

Umblând de colo până colo, ajung în piață, unde lumea se bate la căruța unui țăran, venit cu pătlă-

gele roșii. Omul nu știe cum să le vândă. Rublele nu fac două parale. Leii lipsesc...

La vremea prânzului mă duc iarăși la popotă, care ne servește masa, dar împachetează să plece mai departe, spre Nistru.

Intre timp sosește ultimul transport militar dela Tulcea.

Doi ofițeri apar în costume sumare, uzi și cu ochii tulburi: o mină buclucașă a făcut să sară în aer remorcherul care aducea bacurile.

Lipsește la apel un locotenent — casierul, — un plutonier, un elev t. r. și doi soldați.

— M'a tras și pe mine casierul pe remorcher, că mergem mai bine pe puntea lui — povestește unul din cei doi ofițeri uzi și îmbrăcați sumar. Când a explodat mina și remorcherul a început să se scufunde, eu am strigat: — Săriți!... — Și am sărit. Au sărit și ei, dar nu știu ce au făcut, că mie mi-a ieșit în față, de sub apă, o ușă — aruncată de explozie — și m'am agățat de ea. Altfel, mă duceam la fund, că — din lipsă de antrenament — obosisem repede înotând și mă înecase uleiul...

După amiază vine vestea că s'a mai scufundat un remorcher pe Dunăre, tot din cauza unei mine.

Mă hotărăsc totuși să plec spre Tulcea, ca să

ajung pe această cale la București: am material și documente interesante de predat.

Imi scot tunica și îmi desfac șireturile la bocanci: dacă sărim și noi în aer și nu sunt lovit, sper să pot ajunge înot la mal!... Dar grija cea mare e să-mi pot scoate încălțămintea: ofițerul salvat îmi spunea că bocancii umpluți cu apă îl trăgeau la fund, altfel ar mai fi rezistat și ar fi încercat să ajungă la mal și fără ușa salvatoare, că era un vechi înotător...

Descind la Tulcea sănătos.

Așteptam să văd aici urme grave de război... (O cunoștință din București, aflând că a fost bombardată Tulcea, plângea pe stradă de grija familiei!...)

Și când colo găsesc orașul întreg — doar cu câteva urme de explozii, pe ulițe laterale...

Intervenții la comandamentul marinei ne procură până la Ghecet un automobil, care este chiar automobilul amiralității. Trec Dunărea la Brăila. Merg cu vaporul la Galați, după bagaj. Și apoi cu trenul la București...

Mă'ntorc astfel acasă după o escapadă de-o lună pe front!

O escapadă în care am atins puncte pe întreaga lungime a frontului românesc.

Uzând de cele mai variate mijloace de transport,

pe care ți le poate pune la dispoziție războiul, am putut fi, la timpul potrivit, în curs de patru săptămâni, în mijlocul atâtor evenimente importante.

Am străbătut astfel, în nord, mai multe sate bucovinene și Cernăuții, — în mijlocul hărții desrobite : Sculenii, Fălești, Bălți și Ungheni, iar la sud, dincolo de Prut : Reni, Cuza-Vodă, Curcel, Bolgrad, Ismail, — ca să fac întoarsă cale prin Tulcea, Isaccea, Măcin, Ghecet, Brăila și Galați, orașe din preajma și deci mai sub impresia frontului.

In această aventură de război am călătorit cu tren special-ministerial, autobuz c. f. r., căruță, limuzină particulară, diverse vehicule motorizate germane, automotor spital, avion, pe jos, camion de transportat materiale, autobuz S. T. B., în cârcă, dubă, cu barca, remorcher, șlep, șalupă, trăsură, tren militar, tren de persoane, automobilul amiralității...

Un concurs, deci — fără merit — de bunăvoință din afară și de noroc personal !

Din varietatea de impresii, două constatări rămân definitive și generale : mizeria suferită de populația românească sub regimul bolșevic și... gradul de „civilizație" la care au ajuns asupritorii...

Intr'un singur glas, dela sud la nord, populația

care a mai rămas nedeportată în Siberia sau nu i s'a făcut felul, recunoaște că, anul trecut, ocupanții au venit în Basarabia și în Bucovina, desbrăcați și desculți.

Habar nu aveau ciolovecii de viața de dincolo de granițele lor.

Prăvăliile peste care au dat în orașe și obiectele expuse în vitrine reprezentau, pentru cuceritorii fără glorie, adevărate apariții din basme.

Un pantof femenin, cu toc înalt sau o pereche de ciorapi de mătase, întinși pe picioarele unui manechin, au fost lucruri pe care le vedeau întâia oară.

(Cred că mulțimea manechinelor sfârtecate, retezate, împușcate și împunse cu baioneta, descoperite în fiecare oraș, în prăvăliile prădate, după plecarea bolșevicilor, este un fapt caracteristic, demn de luat în seamă pentru a aprecia o anumită mentalitate !)

Ce să mai spunem apoi de senzația produsă, de pildă, de ceasurile brățară ! ?

Fiecare „domn comisar" sau înalt funcționar sovietic, odată aterizat în Basarabia sau în Bucovina, s'a grăbit să-și agațe la mână câte trei și patru bucăți — așa ca să fie și să-i vadă lumea cât sunt de mândri !

In elegantele cafenele cernăuțene se obisnuia să

se servească, din timpurile bune, cafeaua neagră — așa numitul „schwartz".

Bolșevicii nu cunoșteau nici rostul cafenelii, nici gustul și coloarea băuturii negre și inofensive.

Câteva săptămâni, ei s'au mulțumit să privească mai mult de afară, prin vitrine, la puținii cetățeni cari mai veneau să-și consume licoarea preferată.

Pe urmă după ce s'au mai obișnuit cu nouile aspecte ale vieții, după ce au început să vadă rostul gulerului, al cravatei și al batistei, după ce s'au mai încălțat și înțolit, bolșevicii au îndrăsnit să pășească, cei mai curajoși întâi, peste pragul cafenelelor.

Asta s'a întâmplat cam la două luni după invadare.

Și, pentrucă erau stăpânii și credeau că le șade bine, porunceau de fiecare, cum intrau, câte patru sau cinci schwartzuri deodată, așezându-se, cu paharele aburind dinainte, la fereastră, ca să-i... admire populația de baștină.

Iar biata populație de baștină nu avea barem nici libertatea să râdă așa cum se cuvenea de această lăudăroșenie caraghioasă, pentru a nu fi cumva bănuită că manifestează ostil... contra regimului !

Dar ce să mai pomenim de poezia ce o reprezenta un bolșevic sadea, privit când își lua masa în

public, obligat să mânuiască pentru întâia oară furculița și cuțitul sau să ghicească modul în care trebue consumat un anumit fel de bucate ! ?...

Prin sate și orașe basarabene, acolo unde focul n'a făcut pârjol, cooperativele bolșevice au fost găsite aprovizionate doar cu patru feluri de mărfuri: lăzi cu chibrituri, lăzi cu țigări proaste și mahorcă infectă, lăzi cu bomboane — ca gust : făină îndulcită și ca formă, culoare și mărime : alune turcești — precum și săpun de toaletă și de rufe, de calitate îndoelnică.

Mahorca și tutunul procurau o consolare locuitorilor cu viața nesigură ; alunele de făină dulce creiau copiilor o iluzie în privința regimului bolșevic ; chibriturile — o anexă întru menținerea răbdării !

Dar cum se explică abondenta aprovizionare a cooperativelor cu săpun ?

Desigur, lipsa de consumație.

Pentrucă românii cari nu intraseră în colhozuri, nu se bucurau de libertatea de cumpărare.

Iar cei încadrați nu aveau obiceiul să se spele.

Și nici prețurile săpunului nu erau acceptabile.

Astfel, răspândirea lui în popor — adică a figura prin cooperative în cantități care să impresioneze — se prezenta mai mult ca un deziderat teoretic,

ca un ideal al partidului, fără sens practic printre membri...

Printre bolșevici circula săpunul... că așa era ordinul, dar ei habar nu aveau de rostul acestui obiect.

Câteva informații, culese nu asupra trupei — care reprezintă nația neevoluată — ci asupra „domnilor ofițeri", ne vor lămuri repede.

Am căpătat aceste informații prețioase în noaptea când am dormit — am dormit, e un fel de a vorbi ! — la Curcel, pe malul lacului Yalpug.

„Domnii ofițeri" dăduseră ordinul, la gazda unde locuiau, să li se pue pasările la foc fără să li se scoată pipota și intestinele... pentru a nu se strica gustul fierturii.

Ne povestea biata femee, într'o lipovenească repezită ce trebuia trecută prin tălmaci, că „domnii ofițeri bolșevici" mâncau de regulă chiar în camera în care gătea ea și unde scânceau patru plozi între patru ani și două luni, bolnavi toți de pânticărae...

Rușinată și cuviincioasă de felul ei, trebuind să alerge mereu dela scutecele galbene sau vinete ale țâncilor la oalele de pe foc, femeia îi poftea stăruitor pe oaspeți să binevoiască a trece dincolo, în „odaia cea mare", spre a mânca liniștiți și a fi scutiți de o priveliște menită a le întoarce mațele pe dos...

Ce a mai rămas din târgușorul basaraben Lipcani, după fuga barbarilor

mintire, să-mi fie îngăduit a relata o întâmplare personală și destul de exemplificatoare !

Călcând pe urmele bolșevicilor, am cerut într'un sat, unor oameni destul de arătoși, găzduire.

Bietele gazde se tot codeau, dar, după două nopți de nesomn, nu mai aveam timp să ascult explicații, dornic să iau cât mai degrabă contact cu prietenoasa ospitalitate a unui pat...

Dar cinci minute după stingerea luminii am sărit ars din pat, silit să-mi salvez integritatea fizică cocoțându-mă pe un sipet din colțul opus patului, o retragere strategică pe ușă sau pe ferestre fiind împiedecată de rânjetele a trei dulăi destul de fioroși în întuneric.

Astfel, ghemuit pe lădoiul curb, vrâstat cu vergi de fier — coastele mele le cunosc bine soliditatea și forma — am așteptat, moțăind, ivirea zorilor, urmărit și râvnit de cea mai numeroasă și mai completă colecție de gângănii sugătoare de sânge.

Realitatea, descoperită la fulgerarea unei lumini de lanternă, întrecea orice închipuire.

La ziuă, ieșind din camera de tortură, am aflat dela gazdă că acolo locuise până atunci un locotenent sovietic.

Pe drum, nedormit, venea dela a treia casă, stropit cu puncte roșii pe obraji și mâini și duhnind

cât colo a colonie desinfectantă, un camarad care blestema în gura mare pe fostul locuitor al camerei sale : un colonel bolșevic.

Ei, așa... civilizație, să fie la ei acolo !...

Când vii de pe front, te simți stingherit în București : altă mentalitate, altă viață...

Oameni curioși se opresc o clipă în drum, te întreabă ce mai este nou pe acolo și pleacă grăbiți să-și vadă de treburile lor.

In orice caz e foarte bine că primesc ordinul să plec iarăși.

Suntem un întreg ploton cu aceiași direcție, format din gazetari, operatori de cinema, desenatori, fotografi, pictori — oameni meniți să interpreteze sau să eternizeze momentele importante ale acestui război epocal : lupta împotriva bolșevismului.

Va trebui măcar posteritatea, pe baza documentelor adunate acum, să reflecteze serios asupra acestei primejdioase răspântii ivite în evoluția civilizației umane !

Insoțesc plotonul până la Ploești, dar nu s'au ocupat din vreme locuri în tren și este o aglomerație insuportabilă pentru un drum lung.

La Ploești lupt cu pasagerii să mă pot da jos și ma întorc la București cu un camion.

A doua zi apar cu bagajele pe aeroport și obțin un loc in avionul curier care merge la Iași.

La trei minute dela decolare, avionul revine pe aeroport : pană de motor.

A doua oară întors din drum. O fi vr'un semn rău ! ?

De-abia aterizăm la Buzău și încep să se plimbe pe cer, la mare înălțime, vreo patru avioane bolșevice.

Artileria noastră aeriană bubue energic.

Găsim niște șanțuri pe câmp și ne adăpostim în ele. Dar, în scurt timp, situația asta devine plictisitoare. Ținem o consfătuire și... ne urcăm în avion. N'avem nici un mijloc de apărare, știm asta, dar poate că nu ne iau în seamă bolșevicii...

Sburăm cât mai jos, ca de obicei; dar încordarea ne obosește mult...

La Iași găsesc plotonul și ne continuăm călătoria cu două autobuze mari: la urma urmei, e sănătoasă și înghesuiala...

— Sculeni, Bălți, Soroca, Iampol, Nistru.

Peste podul făcut de pioneri pășim pe pământul Rusiei bolșevice.

Vom vedea „raiul" de-aproape, vom deslega misterul...

Prima taină de care ne isbim, urcând dealul dincolo de Nistru, sunt cazematele din care bolșevicii n'au visat că vor fi scoși atât de repede de ostașii noștri.

Oprim să vizităm una din ele.

Pe dinafară ne apare ca o moviliță oarecare, aproape de culmea dealului — ca să domine toată valea — și cam o sută de metri depărtare de șosea, cu care comunică printr'un șanț în zigzag.

De proporții reduse și bine camuflată sub verdeață, neînsemnata moviliță se pierde în imensitatea dealului și greu ar putea fi remarcată dela o distanță mai mare — dar încă depe malul celălalt al Nistrului.

In jurul cazematei se desfășoară solide garduri de sârmă, adesea camuflate și ele, ca să nu lucească în lumina soarelui !

(De altfel, în arta camuflajului, bolșevicii s'au dovedit maeștri neîntrecuți: tunuri, cum s'a întâmplat prin Basarabia, ascunse în casele oamenilor ; clăi de fân, înșirate pe câmp, din care una acopere o cazemată; o fermă sau un colhoz oarecare, cu diferite bojdeuce și magazii în jur — din care una e cazemată !...

Și-mi va povesti mai târziu, pe frontul Odesei, bravul aviator Popișteanu — mort acolo atât de eroic ! — o pățanie a lui: într'o zi primește ordin să bombardeze niște trupe bolșevice, care fuseseră semnalate pe un deal din regiunea orașului asediat.

Popișteanu se avântă, ca întotdeauna, în fruntea escadrilei sale. Ajunge de-asupra locului cu pricina, se rotește încolo și încoace, micșorează înălțimea ca să vadă mai bine, dar pe deal nu se pot distinge nici un fel de trupe, doar o abondentă recoltă de floarea soarelui.

Contrariat, comandantul înalță brațul de-asupra carlingei și face semn camarazilor de sbor : acasă.

Dar unul din băieți, așa în ciudă, trase de manetă înainte de plecare și lăsă să cadă două bombe...

Ca prin minune, dealul prinse viață.

Tunurile antiaeriene bolșevice răspândeau pe cer fumușoare albe.

Lanurile de floarea soarelui începură să alerge în toate părțile, cuprinse de panică.

— Ce gândești, domnule ? — râdea Popișteanu așa cum știa el să râdă. Bolșevicii tăiaseră lanurile de floarea soarelui și își puseseră fiecare câte o roată de semințe pe cap, ca să nu-i putem identifica din avioane... Și până nu i-au stârnit cele două bombe întâmplătoare, nici nu suflaseră !...)

Dar să revenim la cazemate.

Dacă urmezi șanțul care pleacă în zig-zag din șosea, vezi că acesta duce până în spatele moviliței — partea dinspre deal — unde se află ușile prin care pătrunzi în interiorul cazematei. (Uși grele și groase ca de pușcărie !...)

De-abia acum știm însfârșit ce-i o cazemată, când dăm sub pământ de o încăpere betonată și legată în fier, împărțită în mai multe cămăruțe, în care găsești numeroase fire telegrafice, telefonice și electrice, un periscop prin care cei de sub pământ văd ce se petrece de-asupra, răsuflători pentru primenit aerul, creneluri pentru pușcași și grenadieri și cel puțin trei ochiuri pentru amplasamente mobile de mitraliere, ochiuri protejate de loviturile din afară prin solide plăci de oțel, așezate oblic ca perdelele de soare la vitrinele prăvăliilor.

Diferența între o cazemată și alta constă în puterea de foc ce i se atribue fiecăreia, în mărimea și soliditatea construcției și în însemnătatea poziției unde a fost plasată.

Pe lângă cazematele acestea — care nu mai fac două parale acum ! — sau la întretăerea drumu-

rilor, întâlnim nenumărate grupuri de femei ucrainene, care șed cinchite una lângă alta, cu ochii la drum.

Ne lămurim repede că azi e Duminică și ele, ne mai fiind scoase la lucru, ca pe vremea bolșevicilor, vin din sate să aștepte trecerea convoaelor de prizonieri, în nădejdea că vor descoperi printre ei și vr'un om de-al lor.

Când se face seară, pornesc spre satele îndepărtate, ca să revie tocmai peste o săptămână la posturile de... așteptare.

Nu întreabă nici una, nimic și nu știu să dea nici o informație.

Atâta răspund :

— Apoi omul meu a fost luat și nu mai știu pe unde este !...

(Li-se spuseseră, la începutul războiului, că bolșevicii ajunseseră, în câteva zile, dincolo de București și de Berlin — și sunt cam nedumerite că văd trecând de-o vreme, pe drumurile aceste, numai armate străine !...)

După două nopți petrecute în stoguri de pae sau pe lutul odăilor sărace, ajungem la Balta.

Ne așteptam să fie mai impunătoare, dar localitatea are aspectul unui orășel provincial, însă nu

înghesuit, ca ale noastre, ci resfirat și fără nici un plan.

Case vechi, maghernițe de ghetto și clădiri model cazarmă se înșiră halandala, toate cu geamurile liniate în cruciș cu benzi de hârtie, ca măsură de siguranță împotriva bombardamentului aerian.

(Și nu vom întâlni cocioabă țigănească de-alungul Ucrainei — cât vom rătăci prin ea — fără aceste diagonale pe geamuri și fără pereții mânjiți cu nămol... Pentrucă un ucaz bolșevic nu îngăduia abatere !...)

De aci, din Balta, se va împrăștia plotonul nostru pe la unități.

Dar mai sunt unele formalități de îndeplinit și, dela comandament, aflu că tocmai acum primii ostași români au atins Bugul.

— Dacă ai avea cu ce să pleci imediat — îmi spune d. colonel Pastia, un distins ofițer care făcea legătura între unitățile noastre și armata germană — ai putea să mai prinzi unele operații.

Ca întotdeauna, problema transportului e chestiunea cea mai principală pentru un reporter.

O rezolv însă cu ajutorul unui camarad din ploton, venit pe front cu mașină proprie.

Plecăm împreună, în zorii zilei, spre Bug, cu a-

jutorul hărților și amabilelor indicații primite la Balta.

Multe zile această mașină ne va servi — mie și camaradului meu, deasemenea ofițer — drept sufragerie, birou, dormitor și mijloc de locomoție.

(Stărui asupra acestei probleme a transportului, pentrucă rămânând înțepenit la o singură unitate și obligat s'o însoțești, niciodată nu vei putea avea o viziune asupra întregului front — cum am avut noi, umblând de colo până colo — ci va trebui să te rezumi numai la activitatea unui sector restrâns).

Mașina noastră era botezată „Taranghi", nume scris cu litere aurii pe capota radiatorului.

Un „Ford" de opt cilindri, care ne scotea impecabil din toate bălțile, ne trecea peste toate hârtoapele și sălta peste dâmburi și șanțuri cu dexteritatea unui adevărat tanc.

(Atunci când moralul camaradului meu scădea și riscam să rămân pe cine știe ce meleaguri ucrainene cu geamantanul și cu mașina de scris în brațe, i-l refăceam doar proslăvind — era o recunoaștere — vitejia lui „Taranghi"!).

Astfel străbăteam ziua zeci de kilometri pe drumuri proaste, colbăiți până în fundul sufletului — noi șezând pe locurile din față, iar bagajele în spate — iar seara, coborînd bagajele în spațiul destinat picioarelor, ne culcam, frânți de sdruncinături, unul pe perna de lângă motor, iar celălalt pe aceia din urmă.

— Dar cu picioarele ce faceți? Unde le întindeți? — ne întrebau unii camarazi, descoperind acest sistem original de cazare și măsurând cu ochii întâi dimensiunile noastre de oameni solizi și apoi locul îngust rezervat fiecăruia pentru dormit.

— Ne culcăm fără ele... — glumeam noi, drept orice altă explicație.

Dar omul se obișnuește cu toate și tare ne-am fi mirat dacă, întorcându-ne mai târziu pela casele noastre, vom mai putea adormi... cu picioarele întinse!...

Iată-ne astfel apărând cu daradaica noastră în atâtea localități ucrainene, ca: Lukanowka, Wradrijewka, Filimonowka, Domanowka, Marinowka, Alexandrowna și Perwomajnsk, pe malul Bugului — și chiar dincolo de apa Bugului, la Olviopol.

Pretutindeni aceleași drumuri nesfârșite, albe, care tae brâe subțiri peste dealurile regulate și mari ale Ucrainei.

In multe sate dăm, cu surprindere, peste băr-

bați și femei care ne urează „bun sosit“ sau ne pun câte o întrebare în dulcea noastră limbă — iar când facem ochii mari :

— Cum, știți românește ? — ei ne răspund cu toată sinceritatea :

— De unde să știm noi românește !? Noi vorbim... moldovinește !

Da, ei nu știu, de sigur, că Moldova străbunilor lor s'a unit cu Muntenia... Ei nu știu că a fost apoi o Românie Mare — pentru care ne vărsăm acum sângele ca să o facem la loc !... Ei nu mai cunosc, bieții oameni, nimic din mersul istoriei !...

Dar toți aceștia au fost odată moldoveni — și nimeni nu a putut să-i facă să-și uite origina, nici sub întunecimea imperiului țarist, nici sub teroarea stăpânirii bolșevice !

Au învățat carte la școli străine, au făcut armată la străini, au fost siliți să vorbească în lume și la treburi limbă străină — dar acasă, în intimitatea lor, mama cu copilul și bărbatul cu femeia, s'au înțeles seara sau pe furiș, din generație în generație, tot în limba părinților, așa „moldovinească“ cum au apucat-o că este din moși-strămoși !

Suflete dârze, care au supraviețuit vitregiei vremurilor și dominației străine !

Sate întregi întâlnești până la Bug și-apoi din-

colo de Bug, până în Nipru, în care oamenii vorbesc această limbă curată a cronicarilor așa cum se vorbea acum sute de ani !

Nu fac o glumă când spun că acești locuitori vorbesc mult mai românește ca atâția concetățeni de-ai mei.

(— La revedere ! — zice generalul femeii cu care a stat de vorbă și ea mă întreabă : — Oare cum se cuvine să-i zic ? Sănătate ?...)

Cum să nu mă uit cu mândrie la acești demni urmași ai răzeșilor și plăeșilor de odinioară, cari nici față de tine — aceiași viță cu ei — nu-și moae cerbicia, când e vorba de origina lor :

— De unde să știu românește ?! Eu „moldovinește“ vorbesc !...

Aci, pe aceste meleaguri transnistriene întâlnim noi și unitățile armatei a III-a, regimentele de vânători de munte și brigăzile de cavalerie, ale căror ostași, străbătând, vânătorii de munte prin mlaștini și cavaleria pe jos, peste 1200 de kilometri, au ajuns, prin lupte grele și marșuri istovitoare, să înfigă cei dintâi pe malurile Bugului tricolorul românesc !

Istoria unui neam se făurește cu arma în mână și cu jertfa celor mai buni fii ai săi.

Așa cum au rupt frontul în Bucovina, au forțat

trecerea Nistrului și au răzbit până la Bug, acțiunea bravilor cavaleriști și vânători de munte va rămâne o pildă de avânt și de eroism pentru generațiile viitoare.

Ostașii s'au luptat cu dârzenie, dând dovadă de un curaj și de o rezistență care au stârnit până și admirația camarazilor de arme germani.

Iar ofițerii au fost întotdeauna alături și în fruntea lor.

Iată de ce găsesc zi de sărbătoare la comandamentul acestei armate, când ajung acolo.

Generalul de armată Cavaler von Schobert — regretat și sincer prieten — sosește personal cu avionul, aducând „Crucea de Fier" celor trei principali comandanți biruitori : general de corp de armată Petre Dumitrescu, general Avramescu, comandant al vânătorilor de munte și general Racovitză, comandant al corpului de cavalerie.

Și pentrucă sună atât de cald cuvântul adresat de comandantul aliat ostașilor noștri, nu se poate să nu rețin câteva fraze :

— Pentru rezultatele obținute — se adresează von Schobert — pentru rapiditatea, punctualitatea, conștiinciozitatea și modul desăvârșit de loaial în care armata domniilor voastre și-a îndeplinit tot timpul însărcinările ce i s'au dat, învingând

nu numai un adversar care, de cele mai multe ori, a luptat până la distrugerea sa totală — dar înlăturând, în realizarea misiunii, și greutăți din cele mai mari, isvorîte pe deoparte din lungimea neobișnuită a unor căi de comunicație, tot timpul desfundate de ploi, iar, pe de altă parte, chiar din lipsa lor — pentru toate acestea mulțumesc călduros domnilor generali Dumitrescu, Avramescu și Racovitză.

Prietenia și camaraderia realizate pe câmpul de luptă comun sunt elemente indestructibile, pe care nimeni, niciodată, nu le va putea șterge.

Din contra, ele se vor adânci și mai mult, cimentând nu numai legătura de arme între cele două armate, ci și prietenia între cele două popoare !

...Așa a știut să vorbească, în acea zi de sărbătoare a vitejilor noștri, generalul Cavaler von Schobert după cum tot așa a știut să și moară mai târziu, ca un brav, pe front !

Pentrucă alerga pretutindeni cu avionul să dea ordine și sfaturi, să răsplătească pe cei viteji și să îmbărbăteze pe cei șovăitori.

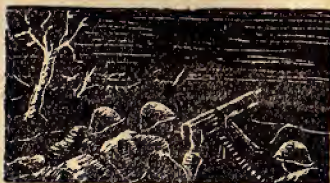
Bolnav de neastâmpăr — mare primejdie pe front ! — generalul von Schobert se afla întotdeauna acolo unde situația era mai grea.

Dar nimeni pe front, mai înainte sau mai înapoi

— în războiul acesta modern, în care se întrebuințează atâta fier și foc ! — nu e ferit de pericol.

Și bunul nostru prieten și prețuitor al vitejiei românești a căzut, ca un erou, la postul de comandă...

Noi am pierdut un prieten și un om care ne înțelegea !...

Doamne, cât de mic sunt !

Și cât de nevolnic !

N'am cucerit nici o cazemată...

N'am luat parte la nici un atac adevărat...

N'am străbătut pe jos, zi și noapte, prin ploi și prin foc, mii de kilometri !

Și mă mișc printre oameni cari au făcut toate acestea cu zâmbetul și gluma pe buze, trăesc printre camarazi cari s'au jucat cu cazematele, cari s'au bătut cântând, cari s'au întrecut a fi care de care mai bravi, mai isteți și mai de laudă în lupta contra unui dușman de-abia ieșit din era troglodiților, după atâția ani de regim comunist !

Locotenentul de rezervă de colo, avocat și moșier, a comandat, la un atac, ridicarea mitralierei pe brațe și, cu bastonul lui nelipsit în mână, a năvălit peste inamic, punându-l pe fugă...

Căpitanul de dincoace, bărbat slab, înalt și ager, a desființat într'o zi, printr'o manevră curajoasă, sectorul bolșevic din față — dar fiindcă s'a

dus vestea de fapta lui, acum te întâmpină totdeauna cu o glumă... ca să schimbe vorba și să nu-i mai aduci aminte că e un viteaz...

El a făcut aceia ce a făcut, pentrucă așa a crezut de cuviință că e bine în momentul acela — dar acum lumea se ține de capul lui și vrea să-l încredințeze cu tot dinadinsul că e un erou!

Amândoi ofițerii aceștia au fost propuși pentru „Mihai Viteazul", precum mai sunt încă atâția alți luptători cari vor fi răsplătiți în curând.

Iar eu, simplu înregistrator de fapte, am venit după ei cu mașina de scris, tăbârcită cu riscuri de acasă — arma cea mai de preț a reporterului pe front — ca să le descopăr actele lor de bravură și să le comunic celor rămași în țară.

Pentrucă sufletul națiunii este astăzi pe front.

Iar cei rămași acasă, rudele și prietenii, întreaga simțire românească va putea afla din aceste fapte vitejești, ritmul sfânt și înălțător în care bate inima celor care luptă departe, pe meleagurile unde cu jertfă de sânge și de vieți, se făurește o țară nouă...

Și pe măsură ce aflu aceste fapte și iau contact cu sufletele eroilor cari le-au săvârșit — îmi dau seama tot mai mult cât de mic și cât de nevolnic sunt....

Trecerea Nistrului a constituit piatra de încercare a eroismului armatei române.

Toate unitățile care au avut această misiune, și-au câștigat dreptul la recunoștința țării și la admirația aliaților.

Înșiși ostașii și ofițerii germani recunosc că românii au săvârșit acte de neînchipuită bravură.

Nici ei nu se așteptau — au mărturisit pe urmă — ca trupele noastre să înfrângă cu atâta curaj rezistența dârză a unui inamic extrem de bine întărit și decis să se apere până la desființare!...

Dar ostașii noștri, dibaci și îndrăzneți, își descoperiseră o nouă meserie în cucerirea cazematelor.

Parcă mergeau la vânătoare de șobolani, dibuindu-i pe bolșevici chiar în vizuinile lor.

Vânătorii de munte au trecut Nistrul într'un zori de zi, în grupuri de câte douăzeci de ostași, cu ofițerii lor.

Artileria noastră făcea protecția, dar băteau și tunurile inamice.

Proectilele lor tulburau strașnic apa, iar bărcile încărcate săltau pe valuri de colo până colo.

Unele proectile bolșevice au lovit chiar în plin, făcând bărcile să se răstoarne sau să se scufunde cu toată încărcătura lor.

Avântul vitejilor noștri n'a scăzut însă nici o clipă și nici una din bărcile scăpate neatinse nu s'a abătut din calea care ducea la desrobirea fraților....

Iar pe celălalt mal a început asaltul cazematelor.

Misiunea de a pune mâna pe aceia dela cota 254 a fost încredințată unui ploton de vânători de munte, pus sub comanda sublocotenentului Ion Bădiceanu și unei echipe de pioneri, având ca șef pe sublocotenentul Mircea Rădulescu, ajutat la comandă de sergentul major t. r. Ioan Barbu.

Grupele plotonului de vânători de munte erau comandate de sergenții Ioniță Grigore, Aron Dumitru — mort ca un viteaz — și Năstase Ștefan.

Firește că, în timp ce românii debarcau și puneau la cale atacul cazematelor, armamentul acestora era în plină activitate, făcând imposibilă apropierea vreunei ființe omenești de ele.

Totuși, îmboldiți de curajul tinereții lor, cei doi sublocotenenți se avântă în fruntea oamenilor lor și, cu o agilitate neîntrecută, târându-se una cu pământul, folosind cele mai sensibile cute de teren, cele mai ușoare încrețituri de pământ, ei se strecoară până în spatele cazematei.

Cel mai greu pas fusese făcut.

Acum lupta continuă într'o poziție mai favorabilă pentru ai noștri. Românii se apropie, aruncând mereu grenade și bolșevicii sunt siliți să se retragă dela creneluri și dela mitraliere, încetând focul.

Atunci sublocotenentul Mircea Rădulescu se sue cu echipa sa de pioneri chiar pe cazemată și introduce pe coșul de aerisire o încărcătură de explozibil cu fitil, căruia îi dă foc.

Abia au timp băieții să se retragă câțiva pași și urmează o explozie, iar fumul des se înalță în aer.

Din cazemata care adineauri împrăștia moartea n'a mai rămas decât mitralierele distruse și șasesprezece cadavre bolșevice...

In acelaș sector mai erau câteva cazemate bolșevice.

Dar aceia a comandantului lor se deosebia prin mărimea ei, prin poziția dominantă și mai numeroase guri de foc.

Misiunea de a o reduce la tăcere este încredințată locotenentului Gh. Bunescu, care trimite înainte grupa comandată de sergentul Terpu Nicolae.

Folosind terenul ca și primele echipe, grupa sergentului Terpu ajunge în spatele cazematei și fruntașul Gheorghiu Constantin este acela care introduce, de astă dată chiar pe crenel, un băț de care agățase pungulița cu 100 de grame de explozibil.

Foc. Explozie și fum. Câțiva soldați bolșevici, înțelegând că situația este pierdută, încearcă să se predea.

Comandantul lor nu admite însă.

Atunci românii își continuă acțiunea.

O nouă încărcătură de explozibil, de astă dată mai puternică, este strecurată sub prima ușă de fier dela intrare, ușă care cedează.

Doisprezece bolșevici, unii ușor răniți, încep să iasă, rând pe rând, pe ușa sfărâmată, depunând armele în mâinile românilor.

Dar în timp ce bolșevicii ieșeau unul câte unul, cineva din interior aruncă după ei cu o grenadă: căpitanul comandant al cazematei se răzbunase pe aceia cari se lăsau prinși, rănind grav pe doi dintre ei.

După această ispravă, fanaticul bolșevic, împreună cu oamenii ce-i mai rămăseseră credincioși, s'a baricadat într'o încăpere a cazematei.

Venind și locotenentul Gh. Bunescu, acesta, cu ajutorul unui prizonier, cere căpitanului bolșevic și celorlalți dinăuntru să se predea.

Răspunsul este negativ.

Nu mai rămânea deci să-și spună cuvântul decât forța.

Pe tubul periscopului este introdusă o încărcătură puternică de explozibil și cei dinăuntru sunt reduși la tăcere pentru totdeauna... pentrucă legile războiului sunt necrutătoare, iar în fața avântului celor cari luptă pentru credință și pentru dreptate nu pot rezista nici armele cele mai puternice, nici cazematele cele mai întărite !

Dar să nu vă închipuiți că numai vânătorii de munte au eroii lor cari s'au distins la cucerirea cazematelor.

Cavaleriștii și roșiorii cari i-au însoțit în această strălucită campanie, au fost tot atât de vrednici și de dârji la trecerea Nistrului și la cucerirea cazematelor.

Căpitanului Budurăscu Ion, din roșiori, i-a ieșit chiar porecla de „cuceritorul de cazemate" !

Dela începutul războiului, el a fost întotdeauna un exemplu viu de curaj, de abnegație, de spirit

de inițiativă și de jertfă, o pildă rară pentru camarazi și un motor al unității sale, gata oricând să meargă în fruntea ei.

De altfel nici n'a înțeles să cedeze altuia locul de onoare — în prima linie — până n'a fost doborît de gloanțele dușmane.

Așa se specializase în cucerirea cazematelor bolșevice.

Era aproape o distracție pentru el, un joc — sau, dacă vreți, o pasiune ! — să pună mâna întâi pe cazemata de aici, pe urmă pe aceia de dincolo, și-apoi pe alta, la infinit...

Comandantul a înțeles că Budurăscu se istovește prea mult și-a ordonat ca escadronul său să fie înlocuit cu altul.

— Numai una să mai iau ! — s'a rugat „cuceritorul de cazemate".

Spre eterna lui glorie — și nici nu se putea altfel ! — ruga i-a fost ascultată.

Dar această cazemată a fost cea din urmă : veșnicia îl pândea pe căpitanul Budurăscu Ion, să-l ducă în ceruri, acolo de unde toate sufletele de eroi — copii, frați, părinți și strămoși — ne urmăresc destinul, ne îmbărbătează la vremuri de nevoe și ne ocrotesc în lupta pe care o duce acum țara cu întunericul !...

Ei, dar isprăvile cavaleriștilor au ajuns vestite și după trecerea Nistrului, în luptele ce s'au dat încolo spre Bug.

Descălecând și adăpostindu-și caii, cavaleriștii au luptat adesea ca simpli infanteriști, dar cu o fantezie de călăreți „pur-sânge" !

Iată, ca o dovadă, episodul următor :

Un regiment de roșiori se ținea scai de coada unui inamic foarte grăbit să se vadă cât mai curând la apa Bugului... și dincolo de ea, la adăpost.

Divizioanele executaseră un început de învăluire a trupelor bolșevice, intrate în panică, dar avansând prea îndrăzneț, unul din ele, acela care înainta în direcția satului Nemierowka, se vedea în primejdia de a fi el însuși învăluit de bolșevicii ocupați cu retragerea.

Căpitanul comandant al acestui escadron observă la timp situația și se hotărăște repede să ia măsurile necesare.

Din fericire, avea la dispoziție și două tanchete.

El ordonă tuturor oamenilor să se așeze la pândă și să aștepte apropierea inamicului, pentru a-i face o cât mai plăcută surpriză.

Prin direcția aceia tocmai se retrăgea, fără grijă, un escadron inamic, însoțit de șase căruțe de muniții.

Nici un ciolovec nu bănuia că românii sunt atât de aproape, dar deodată mitralierele noastre încep să cârâe ca niște găini speriate din somn, iar aruncătoarele împrăștiau cu generozitate schije.

Surpriza a fost desăvârșită.

Panica — după toate regulele...

Dar comandantul escadronului, căpitanul Cornel Pătrășescu nu era omul care să nu lase neexploatată o situație atât de excelentă.

Ca un vechi și abil călăreț ce este, concurent la numeroase concursuri hipice în vremuri de pace, el își încarcă brațele și buzunarele cu grenade și sare călare pe turela uneia din tanchete, începând să-i dea pinteni...

Aruncând în dreapta și în stânga cu grenade, apoi începând să tragă cu revolverul automat, căpitanul Pătrășescu se repede călare pe tanchetă în mijlocul inamicului înebunit de spaimă, în rândurile căruia face ravagii.

Deși tancheta, purtată de lanțuri, se smucește încolo și încoace, se clatină, saltă peste dâmburi și... sforăe ca un cal nărăvaș, călărețul se ține bine pe turelă și nu pierde nici o clipă conducerea.

Tanchistul a ascultat toate comenzile și s'a repezit acolo unde era vâltoarea mai mare... ca un adevărat pur-sânge !

Lupta s'a terminat cu o victorie totală.

— Păcat ! — regreta căpitanul erou după aceia. N'a mai rămas nici un cal bolșevic în viață. A fost o cursă la care meritam să câștig un premiu...

Și, dacă unii cavaleriști au arătat că pot oricând să ia un tanc drept cal — alții au dovedit că nici frică n'au de ele, atunci când apar ale inamicului.

Un regiment de călărași, aflându-se dincolo de Balta, în lupte de hărțuială cu bolșevicii, primește ordin să intercepteze localitatea Krivoie-Oziero, important nod de comunicații.

Pe când unitatea ocupase poziția și se organiza în apărare, sublocotenentul Duca, trimis înainte în recunoaștere, sosește în galop, anunțând că este urmărit, numai la cinci sute de metri, de tancuri inamice.

Călăreții săi de-abia scăpaseră de focurile acestor blindate.

Știrea a produs, desigur, oarecare emoție în rândurile unor călăreți mai slabi de înger, cari se întrebau ce ar putea să facă un cal împotriva unui tanc, mai ales că tunurile anti-tanc au rămas în urmă, tocmai la doi kilometri ?

Dar colonelul Olteanu, comandantul regimentului, n'are timp să se lase impresionat.

Ordinele pe care le dă numaidecât sunt scurte, clare și hotărîte :

— Descălecarea pentru lupta pe jos !

— Adăpostiți caii !

— Puștile mitraliere în bătae !

— Grenadierii la mine !

Atitudinea dârză și tonul poruncitor al comandantului au risipit îndoiala chiar a unor călăreți mai proaspăt sosiți în unitate și cari luau pentru prima oară contact cu monștrii de oțel.

In câteva secunde, cavaleriștii se găseau gata să primească vizita inamicului înfuriat : grenadierii se ascunseseră după primele case ale satului, mitraliera sergentului Feldioreanu fusese cocoțată în podul unui hambar, iar caii retrași departe, către mijlocul satului.

Când primul cal de oțel apăru, el fu întâmpinat cu o ploae de cel puțin 30 de grenade.

Exploziile îl cam buimăciră puțin, dar, după o clipă de șovăială, el începu din nou să înainteze.

Acu e acu : monstrul se dovedise încăpățânat !

Și gloanțele mitralierelor lui sburau în toate părțile.

Eșecul primului atac al cavaleriștilor îl înfurie pe sublocotenentul Moise.

De fapt, el nu avea, în momentul acela, nici o însărcinare... în planul de bătae.

Dar, în urma celor petrecute, se hotărî să pornească însuși, pe cont propriu, la acțiune.

De-aceia legă, în câteva clipe, cinci grenade într'un mănunchi, se înălță curajos din ascunzătoarea în care se afla și aruncă — țintaș bun — coletul explosiv drept în ambrazura tancului.

Monstrul de oțel se clătină din nou, de astădată mai serios, dar după aceia nu mai șovăi, ci făcu urgent cale întoarsă, scuipând din fugă încă o rafală de gloanțe, de pe urma cărora sublocotenentul Moise căpătă trei răni serioase.

Dar timpul cât bravii călăreți au ținut piept tancului bolșevic a fost îndestulător ca să poată ajunge în linia întâia și tunurile anti-tanc din urmă, încât celelalte blindate bolșevice au renunțat să se mai apropie de Krivoie-Oziero...

Prin vitejia și îndrăzneala lor, cavaleriștii au știut să scape dintr'un moment critic.

Altă dată, brigada de cavalerie dăduse ordinul să se urmărească și să se ia contact cu inamicul, care... se evaporase peste noapte!

Ordinul sosise la ora 3,45 dimineața.

Se formează imediat un detașament de tăria a două escadroane, unul călare și altul moto-meca-

nizat, la a cărui comandă se oferă, din proprie inițiativă, căpitanul Mircea Teodoru.

Constituirea și echiparea detașamentului se termină într'o oră.

Peste încă trei sferturi de oră, detașamentul se afla în marș.

Din felul cum mărșăluește însă unitatea, căpitanul Mircea Teodoru înțelege repede că nu va putea străbate un spațiu suficient într'o zi, pentru a da de urma bolșevicilor.

Cea mai bună soluție este — se gândește el — să lase pe drum escadronul călare și să-și continue calea numai cu escadronul moto-mecanizat. Tăria detașamentului va fi înjumătățită astfel, dar va fi asigurată viteza !

Deci, dă-i drumul băete, în goana cea mai mare, după inamic, cu un ploton de motocicliști, un ploton de tanchete de recunoaștere și două tunuri Bofors....

Fragmente de unități militare bolșevice, rătăcite sau pitite prin ascunzători, sunt repede reduse la tăcere sau capturate.

Prin sate, populația civilă îi iese în cale cu pâine, sare, icoane și flori.

Pretutindeni e primit cu lacrimi în ochi de oameni impresionați de curajul acestui militar, care

Cavaleria română trece Bugul, pe podul construit de pioneri

s'avântă tot mai departe cu micul său detașament.

Deodată, pe niște înălțimi, încep să țăcăne mitralierele bolșevice, iar aruncătoarele lor seamănă grenade.

Or fi mulți ?

Căpitanul Mircea Teodoru are curaj: o manevră abilă de tanchete și rezistența bolșevică este dată peste cap, capturându-se material și treizeci de prizonieri, cari sunt expediați la regiment.

Bucuria camarazilor e mare — dar căpitanul Teodoru nu socotește că și-a terminat încă misiunea.

Tot înainte, deci !

Dar mai încolo, pe alte înălțimi, o flanc-gardă a detașamentului este din nou oprită de foc inamic.

Numai cu trei tanchete, căpitanul se abate, pe un drumeag lateral, în direcția aceia.

Și de data aceasta îi merge tot în plin : ia ca pradă 100 de prizonieri, patru mitraliere și o coloană de muniții de artilerie.

Urmează desarmarea și expedierea importantei capturi, cu raport, la unitate, iar el, cu mâna de oameni, își continuă drumul prin stepele Ucrainei.

Nu l-a făcut să se oprească decât lipsa de benzină, pe înserat.

Tocmai când dăduse din nou de inamic.

Dar inamicul nu trebue să știe dece s'a oprit.

De-aceia alcătuește echipe pe care le trimite înainte pe jos, să ție contactul cu el, până la sosirea grosului trupelor.

Fapta sa, de o îndrăzneală nebunească, a stârnit admirația tuturor.

Se aventurase într'o țară inamică peste 80 de kilometri !...

...Dar viteji cari s'au distins în acest război epocal, sunt mulți, din toate armele — și ofițeri, și trupă...

Despre unii am pomenit aci — prea puțini, când întreaga armată e alcătuită din viteji tot unul și unul !

Unii din cei pomeniți au căzut eroic, cu fața spre răsărit, ca o dovadă că neamul acesta nu și-a spus încă ultimul cuvânt în istorie !

Alții trăesc.

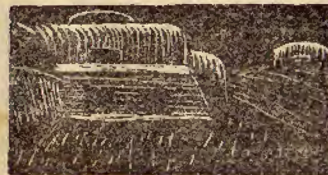
Sunt aci, în jurul meu...

Ii privesc cum se mișcă nestingheriți, îi ascult cum fac glume nevinovate, cuviincioși și modești, oameni la locul lor — deși duc pe umeri mărețe clipe de avânt supraomenesc.

A renunța la familie, la prieteni și la bunurile pământești, a avea puterea să te rupi dintr'o dată de tot ce se leagă de persoana ta, a renunța la însăși ființa ta, pentru a te dărui întreg și fără ezitare, din tot sufletul, tuturor celor de-un sânge cu tine, adică țării — acesta este eroul !

A te învinge și a te depăși — aceasta înseamnă eroism !

Iată de ce eu, cronicarul faptelor lor de arme, mă simt aci, printre ei, atât de mic, atât de nevolnic !...

Nu ne împăcăm de fel cu șederile pe loc, cu cantonamentele prelungite. Toată ziua suntem pe drumuri, prin hârtoape, bălți și colb, mereu întrebându-ne :

— Oare ce mai putem vedea interesant ?

Seara, ca țiganii cu corturile, ne facem sălașul acolo unde înoptăm.

Hrană găsim la orice popotă sau mâncăm ce dă Dumnezeu — adică nimic... dacă n'are grijă și omul ! Avem în fundul mașinii niște fructe, care s'au stercit de sdruncinături și cutii de conserve rusești, pe care ni e imposibil să le desfacem, atât e de tare și de groasă tabla! Dar ne mulțumim deseori și cu o masă pe zi. Cu apa e mai prost. Ucraina aceasta nu are apă de băut. Apă sălcie, bâhlită și... suspectă. Ni-au plesnit buzele la amândoi. Am băut apă cu glod și apă de ploae, când n'am mai avut încotro. (Am fi dat o avere pe un pahar de apă limpede, rece, ca aceia dela Sinaia, de pildă, la care ne gândeam deseori...).

Dar numai așa am putut ajunge la Bug de mai multe ori și chiar să trecem pe malul celălalt, la Olviopol.

Orășelul poartă interesante urme de bombardament aerian.

Podurile sunt prăbușite, cu tunuri, chesoane și tancuri bolșevice în jur.

Pe apă și la mal se văd cadavre de oameni și de cai, negre și umflate.

Totuși, nu pot renunța la o bae: multe lucruri ciudate sau imposibile în viața obișnuită, în război devin normale...

Când ies din apă, observ o scenă curioasă: pe bolovanii mari, ceva mai în susul malului, doi tineri, localnici, un băiat și o fată, se drăgostesc sub cerul liber, fără nici o jenă, ca păsările și ca animalele.

Și pe drumeagul de-alături trec oameni, bărbați și femei, văd ceiace se petrece și își caută fiecare de treabă, indiferenți...

Nu mai înțeleg nimic!

Până la această lipsă de pudoare a ajuns... fericirea în „raiul bolșevic“ !?

Ptiu!.. Fi-r-ar al dracului de bolșevism!..

Ne urcăm în „Taranghi“ și plecăm.

O șosea bunișoară leagă, cu puțin ocol, târgușoarele Bogdanowa și Perwomajnsk, amândouă localitățile situate pe malul Bugului, de către noi.

La patru kilometri înainte de a intra în Perwomainsk, pe o distanță de doi kilometri, zace în părăsire cimitirul de mașini al unei coloane motorizate bolșevice.

Iată povestea acestui unic cimitir:

...Era o zi ploioasă.

Armatele germano-române ajunseseră în preajma Bugului și amenințau orășelul Perwomajnsk din două părți.

Corpul vânătorilor de munte, cu generalul Avramescu, executa învăluirea pela sud, iar unitățile germane din nord.

Aviația germană de observație descoperise în orășel existența unei coloane motorizate bolșevice, formată din aproximativ 1500 de mașini.

Avioanele de bombardament „Stuka“ — spaima ciolovecilor — distruseseră podul peste Bug, tăind orice posibilitate de retragere.

Apoi începură bombardarea târgușorului depe malul nostru.

In această situație, singura putință de salvare a coloanei motorizate bolșevice nu mai putea fi decât o fugă pripită pe șoseaua care ducea spre sud,

în căutarea altui pod, înainte de a-i fi tăiată și această cale de către armatele române.

Artileria lor antiaeriană, afectată chiar coloanei, trebuia să le protejeze strategica retragere.

De-abia plecă însă coloana motorizată din Perwomajnsk și aviația germană se și năpusti asupra ei, bombardând-o cu îndrăzneală de la o mică înălțime, cu toată ploaia ce cădea din cer și a proectilelor trase de bolșevici.

Câteva camioane cu muniții explodară, sărind în aer.

Vehiculele inamice intră în panică, repezindu-se să scape peste câmp, prin șanțuri și bălți.

Reputația noroiului ucrainean nu se desminte însă: automobilele și camioanele bolșevice se împotmolesc unul după altul, derapează și se ciocnesc câte trei patru, iar altele se răstoarnă chiar, înlăturând astfel orice posibilitate de salvare.

Conducătorii se prăvălesc dela volan, fulgerați de schijele și de gloanțele de mitralieră germane, care trag rafale depe avioane.

Câteva vehicule încep să ardă cu flăcări mari.

Focul trece ușor dela o mașină la alta.

Motoarele nu mai au nici o putere.

Iar bolșevicii cari scapă de ravagiile bombardamentului aerian sau de exploziile propriilor lor muniții, își găsesc o moarte tragică în flăcări sau în bălțile de noroi, asfixiați...

Puțini sunt aceia cari mai au timpul să fugă pe jos, de-adreptul prin ogoare, spre Bug.

In treacăt, ei mai dau foc și la mașinile rămase întregi: să nu rămâe nimic în mâna inamicului! (Intr'un sat am dat și peste un colhoz de porci incendiat de bolșevici: arseseră trei mii de animale!...).

Și'n timpul acesta infernul bombardamentului aerian continuă...

...Au trecut vreo zece zile dela distrugerea convoiului motorizat bolșevic.

Frontul s'a strămutat dincolo de apa vânătă a Bugului, iar pe șosea circulă acum, adesea, motociclete, camioane și automobile aliate.

In noroiul svântat se vede cum urma roților lor a ocolit cu grijă lăzile de muniții încă neexplodate, proectilele anti-aeriene, grenade și cartușe, risipite pretutindeni...

Pe semne că o parte din morți, după obiceiul bolșevicilor, au fost ridicați de fugari.

Dar mai sunt încă destui înșirați pe teren, deoparte și de alta a șoselei.

Din groapa de noroi uscat de colo se mai zăre-

ște acum ieșind numai o mână sgârcită, neagră, care arată că dedesubt se află un om.

Aici, pe partea dreaptă a drumului, un cadavru bolșevic stă prăvălit pe spate, cu dinții albi și rânjiți, alături de mașina pe care o conducea. Hainele i s'au topit sub para focului, iar vântul a risipit cenușa lor. A rămas numai trupul gol și negru, siluetă în cărbune a omului viu care a fost...

Mai departe, un trecător impresionabil a aruncat bucăți de tablă peste niște resturi umane, sortite pe semne să le visezi noaptea !

Dar nu atât cadavrele — cu care ne-am obișnuit acum — ci întregul tablou al dezastrului are un aspect dramatic. Priveliștea de aci, în tragicul ei, e asemănătoare fragmentelor desgropate din vechiul oraș Pompei, lângă Neapole : viața întreruptă brusc de o catastrofă, viața păstrând caracteristicile și înfățișarea momentului în care i-a fost retezat pe neașteptate firul...

Morții au atitudini impresionante de marionete teatrale, încremenite subit la un semn al baghetei maestrului, dar gata să-și continue, în clipa următoare, dansul lor fantastic !

Multe lucruri au rămas în poziții din care te aștepți, din moment în moment, să fie mutate de aceia cărora le aparțin.

Ai aceiași impresie pe câmpul acesta de războí, ca atunci când intri prin surprindere, fără să bați la ușă, într'o cameră din care stăpânii tocmai au ieșit puțin sau au trecut în camera cealaltă...

O impresie de stinghereală și de jenă, pătrunzând, fără protocol, în intimitatea cuiva absent...

Iată : zece tunuri anti-aeriene impunătoare, de un model perfect, electrice, risipite de-alungul șoselei, cu țevile lor uriașe îndreptate în diferite direcții ale cerului, în urmărirea avioanelor care atacau, în memorabila zi, convoiul motorizat, stau parcă și acum gata să continue tragerea, având lângă ele, deschise, lăzile cu bombe.

Numai tunarii lipsesc dela posturi...

Tot în poziție de tragere așteaptă pe afetul lor și mitralierele contra avioanelor, fixate câte patru guri de foc la un loc !... (Nu se pot plânge bolșevicii că nu erau înarmați și pregătiți de război!...).

Pe câmp se găsesc o mulțime de obiecte, răvășite într'o neorânduială care oglindește perfect surprinderea și momentele de groază prin care au trecut cei atacați : aici o cască și o armă încărcată; dincolo o ladă de conserve, cu cutiile de tablă împrăștiate pe teren, la un loc cu un ciocan și o nicovală; lângă motorul unui camion ars, rămas în viteza întâia, o bucată de castravete verde,

cu mușcătură de dinți la un capăt; mai încolo stă într'o rână bucătăria convoiului — motorizată și ea — cu cazanul plin cu un fel de fiertură și cu resturi de lemne nearse în vatră; pachete cu „cacha" pentru supă și o ladă cu pește sărat — decor domestic — lângă încărcătoare cu gloanțe dum-dum — aspect de război—; apoi o bucată de bandaj desfăcut, grenade cu duiumul, o sticlă de sifon, golită pe jumătate, o tabachere deschisă, cu câteva țigări, lungi în carton...

Viața în panică, încremenită subit pe dealul Perwomajnsk-ului, la apariția aviației germane — ca și cealaltă viață, surprinsă și întreruptă în panică la Pompei, acum două mii de ani, de un Vezuviu răzvrătit...

Dar reflecțiile acestea melancolice nu ne pot absorbi complect : e arșiță în amiază de August și focoasele atâtor încărcături de pulbere, care se prăjesc la soarele puternic, încep să pocnească...

Una îndeamnă pe cealaltă și, în curând, cimitirul de mașini depe dealul Perwomajnsk-ului se transformă într'un câmp de tragere.

Nici oamenii nu mai circulă pe căldura aceasta.

Singurele ființe vii care ar putea servi drept țintă întâmplătoare acestor exerciții anonime de tir suntem noi, cei doi reprezentanți ai P. P.-ului pe

aceste meleaguri : reporterul și conducătorul mașinii.

Ultima grenadă, cu bufnitură de cutremur, a explodat cam la două sute de metri de noi.

Singurul lucru cuminte de făcut este părăsirea urgentă a acestui fără pereche tablou de groază și distrugere.

Altfel morții bolșevici, îngropați sub noroaele uscate, devin amenințători !...

Pe frontul Bugului e o perioadă de acalmie.

„Perioada de reaprovizionare" îi spune colonelul german, atașat la unitățile noastre.

Aliații noștri au văzut cu cine au de-aface, au înțeles că nu e de glumă și, după prima lovitură de șoc dată bolșevismului, se pregătesc pe îndelete pentru cele viitoare.

Pe toate drumurile de-acum înainte vom întâlni convoae motorizate germane care trec spre front.

Șiruri întregi de camioane încărcate cu muniții și târând după ele, fiecare camion, câte un tun.

Distanța între vehicule cam cincizeci de metri.

La zece camioane închise, unul deschis, cu tunul antiaerian în bătae și cu artileriștii la posturi.

In curând nu le va fi bine bolșevicilor !...

Dar aviatorii lor au început să devie mai îndrăzneți.

Nu mai sboară acum la înălțimi mari, ci cât mai pe jos și izolați, adeseori camuflați chiar în cu-

lorile noastre și atacă pe drumuri cărute izolate, fără apărare, convoae mici și grupuri de ostași.

Neputând întrebuința bombele la înălțimea la care sboară, deoarece exploziile puternice i-ar pune în pericol și pe ei, ciolovecii fac uz de mitraliere sau aruncă din carlingă cu grenade.

Concurând „Stucile", se reped uneori chiar în picaj, când nu e antiaeriana pe aproape...

E o parodie de bombardament însă și ai noștri găsesc repede leac și pentru aceste piraterii, păzind cerul atenți și fiind totdeauna gata să tragă.

Chiar și noi, ca măsură de prevedere, am confiscat o armă dela un prizonier bolșevic și-o ținem încărcată în mașină, cu țeava scoasă — sperietoare — pe fereastră !...

Nu ne-au atacat însă niciodată bolșevicii, altfel ar fi fost vai de cojocul nostru !...

Cei trei generali glorioși : Petre Dumitrescu, Racovitză și Avramescu, înțelegători ai ostenitoarei noastre misiuni, ne dau toate îndrumările și lămuririle, iar ultimul ne pune la dispoziție chiar mașina, când „Taranghi" se declară cam indispusă de un cauciuc...

Dar vin mereu vești că Odesa este asediată de trupele noastre și cum, în momentul acesta, pare

a fi singurul sector mai activ pe frontul român, ne grăbim într'acolo.

Regăsim Balta, într'o seară târzie, întunecată și adormită.

Mergem pe dibuite la clădirea unde știam că era instalată popota germană. Data trecută mâncasem aici și băusem chiar un pahar de „Bourgogne" franțuzesc (treizeci de lei). Acum suntem flămânzi de o zi.

Dar clădirea e încuiată. Toate unitățile s'au deplasat spre front.

Nici o lumină, nicăiri ! Ba da, într'o curte mai încolo, pâlpâe, pe sfârșite, un foc de vreascuri. In umbră, în jurul unei mese din pridvor, lucesc câteva obraze.

Par a fi niște ostași germani.

Ne ducem la ei, să ne informăm.

Toate comandamentele și serviciile au plecat eri. Ei sunt ultima echipă, care părăsește Balta mâine, în zori.

Foarte amabili și ospitalieri, ne oferă câte un scaun și ne fac loc alături, la masă.

— Serviți câte o farfurioară de compot și un pahar de ceai ?

Compotul, de mere pădurețe, l-au făcut singuri— ceaiul, de mentă, este reglementar și au adus o căl-

dare dela camionul-bucătărie. Apa le este cu desăvârșire interzisă, în Ucraina. Fiecare ostaș german bea în loc de apă acest ceai slăbuț, parfumat și răcoritor, pe care îl are în orice moment la dispoziție și în orice cantitate.

Toți conmesenii mei sunt oameni tineri și manierați. Fac războiul de doi ani, pe toate meleagurile Europei — și nu simt nici o clipă oboseala lui.

— Ii batem acum pe ruși, îi vom bate pe englezi și, dacă americanii nu se astâmpără, vom sta și cu ei de vorbă ! — glumesc tinerii mei camarazi.

Glumesc. Dar mă uit la ei, îi simt atât de încrezători și îi știu atât de bine organizați — că nu m'aș mai mira de nimic...

Nu e un război dur și trudit acesta pe care îl fac ostașii germani, ci mai degrabă un sport.

„Sport-Krieg" — l-aș putea denumi.

Batem drumurile Ucrainei, cu mașina, de vreo trei săptămâni, și-am mai colindat și Basarabia, singur, timp de o lună, dela nord la sud, venind mereu în contact cu acești mari aliați și buni camarazi. (N'am fost nici odată refuzați, atunci când am fost siliți să apelăm la ei : benzină, mâncare, informații...).

Dar sunt puși la punct și au tot ce le trebue !

Intr'un convoi de câteva camioane, unul e bucătărie, altul farmacie, celălalt atelier de reparat mașinile.

Gol până la brâu, cu luleaua în colțul gurii, ostașul meseriaș tae și fasonează, dintr'o bucată de fier, în fundul camionului care își continuă drumul, un arc de mașină sau altă piesă necesară...

S'a făcut ora prânzului sau a cinei, convoiul oprește și masa e servită.

A sosit ceasul repaosului? Camionul a tras pe marginea șoselei, ostașii coboară, desfac câteva scaune și o masă, se instalează comod, ca în grădinița casei, fac la spirt o cafea, scriu o scrisoare rudelor sau prietenilor... (Doar cinci-șase zile face o scrisoare dela un camarad depe frontul din Africa sau din Norvegia).

S'a stricat ceva la motor ? Șoferul se bagă sub mașină și lucrează. Ceilalți scot un roman sau o revistă din raniță, se'ntind pe iarbă și fac lectură.

Ostașii din prima linie luptă un timp, apoi trec în spatele frontului să se distreze. Ii întâlnești prin restaurante, prin cinematografe, prin grădini publice...

Acolo, pe front, se bat alții în vremea aceasta !

Nici serviciile auxiliare nu sunt mai prejos. Pe drumurile fără sfârșit și fără orizont ale Ucrainei, unde kilometri întregi nu vezi sat, copac sau fân-

tână (fântâni la răscruci, ca să-și potolească setea drumețul sau animalul însetat, nu există!) am întâlnit deseori ostași germani — uitați parcă de Dumnezeu în pustietățile acelea — cărând cu sapa pământ ca să astupe o groapă, netezind pietrișul, reparând vr'un podeț stricat sau săpând gropi și cărând stâlpi, ca să instaleze fire telefonice.

Inădușiți sub soarele fierbinte, cu capul gol și totdeauna desbrăcați până la brâu, presărați așa de-alungul drumurilor singuratece, acești ostași au astupat mii de gropi, au săpat sute de șanțuri de scurgere, refăcând podurile și reparând șoselele ca să poată trece spre front camioanele cu luptători și muniții, tunurile și serviciile de aprovizionare.

Toți dovedeau o disciplină și o conștiinciozitate care impresionau...

Și pe urmă știu să fie buni camarazi.

(Intr'o dimineață, agățat de un camion trimis după material, plec depe frontul Odesei spre Tiraspol. O luasem la drum cu noaptea în cap. Răcoare și glod: plouase în ajun. Scoatem vreo câteva vehicule din șanțuri și bălți, ne scot și altele pe noi — și mergem înainte. Căutăm tot drumuri mai puțin noroioase. Ne apropiem acum de o comună ce se zărește în depărtare. Un camion german, care vine dintr'acolo, ne face semn să oprim. Un

gradat se dă jos dela volan și ne spune că au pierdut pe drum krik-ul. Dacă îl găsim, să-l predăm oricărui camarad din comună, unde sunt ei cantonați. N'are timp să se mai întoarcă și-apoi e drumul așa de prost. Ne scrie chiar și numele, cu unitatea din care face parte, pe o hârtie. Apoi mulțumește, salută și pleacă.

Increderea lui ne măgulește. Dar cum vom putea oare să-l servim ? Mai găsim krik-ul pe drum? Ii mai nimerim cantonamentul ?

După un sfert de oră ne iese în cale, din aceiași direcție, un turism german, cu doi gradați.

Ne facem semn reciproc să oprim.

Ei ne întreabă de drumul spre Catarhino. Le punem hărțile la dispoziție.

Eu le povestesc pățania camarazilor cu krik-ul și le arăt adresa păgubașilor.

Ei spun că au trecut pe lângă krik fără să-l ridice, neștiind al cui este.

Imediat fac cale întoarsă, după unealtă.

Și ne mai întâlnim încăodată, ostașii germani veseli că au găsit krik-ul — noi mulțumiți că am putut fi de folos acestor perfecți camarazi de arme!

Și caldă e pentru suflet această înțelegere între niște oameni necunoscuți, cari se întâlnesc pe drumurile fără sfârșit ale Ucrainei...).

Dar toți acești ostași dela serviciile auxiliare sunt înarmați și pregătiți să lupte în orice moment ca și aceia din linia întâia.

Telefoniștii, de pildă, merg odată cu valul de atac la ocuparea unei poziții inamice, ca să instaleze numai decât legăturile cu unitățile din spate.

Se cunoaște, cred, cazul acelui motociclist curier, care, ducând corespondența dela o unitate la alta, pe frontul Leningrad-ului, a fost atacat dintr'o porumbiște de șase soldați bolșevici.

Ostașul german, fără să-și piardă cumpătul, a pus repede mâna pe pistolul automat și, cât ai clipi, a doborît la pământ trei bolșevici.

Ceilalți trei au aruncat armele.

Dar, din partea opusă a șoselei, alți ticăloși scot capul.

Motociclistul trage câteva focuri și în partea aceia, apoi le strigă, așa cum s'o fi priceput, să se predea toți cei ascunși.

Și-au ieșit de prin lanuri, unul după altul, vre-o... patru zeci de „viteji“, pe cari i-a desarmat pe rând, i-a încolonat și i-a dus, odată cu corespondența, plocon la unitate.

Faptul a fost publicat și a stârnit vâlvă.

(Dar eu mai știu un caz asemănător, care s'a petrecut chiar pe frontul nostru, dar a avut mai

puțină publicitate. Eram la Wradrijewka. Regimentul de jandarmi, comandat de colonelul Barozzi, a mers pe urmele vânătorilor de munte și corpului de cavalerie, plecate din Bucovina, până la Bug, spre a face poliția și a curăți de bolșevici terenul ocupat.

In această vânătoare de parașutiști, de bande înarmate și de soldați rătăciți de unități, sublocotenentul C. Negrutzi intrase odată până la brâu în apă ca să captureze o ceată de doisprezece nemernici.

Vreo trei se mai vedeau însă fugind pe coasta dealului și dispărând în niște lanuri de floarea soarelui.

Soldatul Șovăială Constantin a cerut voe să-i prindă și pe aceia.

Și-a luat-o în galop peste deal după bolșevici.

Peste vre-o două ore soldatul Șovăială s'a întors la postul de comandă din Wradrijewka comandând un ploton (și încă ce ploton) de... 81 de soldați bolșevici, cari mergeau în front, cu armele descărcate și întoarse cu țeava în jos, iar unul din cioloveci tăbârcea o traistă doldora de cartușe și grenade.

Soldatul Șovăială, călcând mândru și înfipt pe

delături, ca un sergent pe lângă grupa sa, ținea ritos cadența :

— Ras, twa, tri, cetiri !...

O săptămână întreagă au râs ofițerii și soldații noștri de prin acele regiuni de isprava lui Șovăială, care, desmințindu-și numele, n'a... șovăit nici un moment ca să captureze atâția bolșevici !

Și pentrucă îi stătea bine ca... sergent, soldatul Șovăială sergent a fost făcut !

Ba a mai fost și decorat și citat pe ordin de zi !...)

„Vreascurile se mistuie încet pe foc, creind în jur un joc fantastic de umbre și lumini.

Gazdele noastre povestesc amintiri de război și-aduc laude soldatului român.

— Bun camarad ! Luptă excelent — spun ei.

(Și-am auzit aceste laude dela mulți ostași germani și'n diferite momente. Iar aprecierea vine dela niște militari încercați, cari s'au bătut până acum pe tot continentul, cu atâtea armate...).

— Dar frică v'a fost vre-odată pe front — risc eu o întrebare.

— De două ori — răspunde unul. Intâia oară am avut emoții pe frontul francez, înaintea unei lupte. Dar când am văzut pădurea de tancuri, care mergea odată cu noi la atac și vre-o cincisute de avioane „Stuka", sburând unul lângă altul pe

deasupra, mi-a revenit încrederea. A doua oară a fost în munții Greciei. Atâtea cotloane și fortificații naturale și artificiale, încât nu știai niciodată de unde poate veni primejdia. Credeam că nu-i mai scoatem nici odată pe greci de-acolo. Dar pe urmă am văzut că merge ușor !...

...Și băeții râd ștrengărește, povestind toate aceste amintiri...

Din etapă în etapă, căutând o popotă pentru a mânca și un comandament pentru a căpăta informații, ne pomenim la Chișinău.

Am tot ocolit până acum acest oraș și-l vedem întâia oară dela cucerirea lui.

Ii păstram însă imaginea acelei străzi centrale, cu cofetării luxoase, cu hoteluri elegante, cu prăvălii bine asortate...

Dar găsim numai ruine, cărămizi și ziduri goale!

Iți vine să plângi de milă !

Cum i-a lăsat inima să distrugă în asemenea hal orașul acesta civilizat și cochet ! ?

Pentru ce s'au risipit inutil atâtea bogății !?

Ce poftă sadică au dovedit bestiile !

Și barem dacă ar fi făcut asta bolșevicii.

Dar nu, centrul Chișinăului n'a fost distrus de ei, ci tocmai de aceia cari își câștigaseră pâinea până atunci în acele magazine și restaurante ele-

gante, în frizerii, în hoteluri și în intreprinderi de comerț !

Numai șarpele pe care l-ai hrănit și l-ai crescut la sân poate să scoată din el atâta ură !...

Pot eu să împiedic lacrima care isvorăște fără voe în fața unei priveliști neasemuite, creată de omul transformat în fiară !?...

La Chișinău ne sărise un șurub dela clanța unei uși a mașinii.

Am intrat la un detașament de reparat tancuri.

Aci am putut vedea cât folos poate aduce armatei un om competent ca maiorul Ghiulai sau amabil și cu puterea de muncă a căpitanului Anastasiu, conducătorii detașamentului.

Au fost epoci când au trebuit să depue eforturi extraordinare ca să poată face față cerințelor războiului.

Și, cu toate greutățile întâmpinate, au isbutit.

De-altfel ar fi nedrept, într'un reportaj de război, să nu amintesc aportul adus de serviciile auxiliare ale armatei noastre, servicii atât de necesare în reușita unei campanii.

Hrana luptătorilor din prima linie, aprovizionarea cu muniții, cu combustibil, transportul, legăturile între unități, atelierele de reparații— atâtea elemente care pot hotărî soarta unei lupte prin felul cum își fac datoria.

Am cunoscut, la compania motorizată a unui comandament, un sublocotenent de rezervă din Bacău, Harnagea, neastâmpărat ca argintul viu și un căpitan activ din București, Gicu Mateescu, om foarte de ispravă, care se amuza teribil pe socoteala incapacității aviatorilor bolșevici.

Numai ce-l auzeai, când se iveau în zare bondarii bolșevici :

— Haidem lângă obiectiv, fraților. Acolo n'avem nici o grijă: ăștia trag totdeauna alături de țintă...

Intr'o zi unitatea rămăsese fără benzină.

Culmea ghinionului : venise și ordin de atac pentru ora patru dimineața.

Generalul, îngrijorat, trimite să-l cheme :

— Mateescule, benzină să te faci !

— Mă fac, domnule general — a răspuns căpitanul.

Și-a plecat, pe înserat, cu camionul cu butoae goale.

Dar generalul cunoștea situația și nu credea nici el în reușită: drum greu, ploae, bonurile neînregistrate și neaprobate, depozite lipsă prin apropiere...

La miezul nopții însă, căpitanul Mateescu a apărut cu benzină.

El știe cum și de unde a luat-o.

— Domnule general, atacul poate începe la ora ordonată !

Altădată, în bătălia dela Plinka, la limanul Hagi Bey, bolșevicii făcuseră o ruptură, cu tancurile, în frontul nostru și înaintaseră până la câteva sute de metri de pozițiile unde se găsea instalată artileria noastră.

Tunarii isprăviseră muniția și se pregăteau să se retragă.

Compania motorizată a lui Mateescu este însărcinată să ducă muniții artileriei.

Tunurile bolșevice trăgeau de zor.

Tancurile înaintau.

Aviația lor bombarda din văzduh.

Camioanele căpitanului Mateescu se bagă însă prin iureșul de foc până la pozițiile artileriei.

Fiecare vehicul trage alături de câte un tun și bombele sunt transportate din camion direct în țeavă.

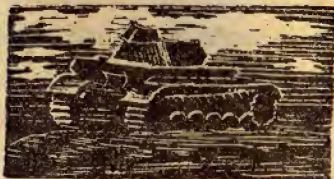
Un proiectil inamic nimerește în plin un camion, a cărui muniție sare în aer... cu oameni cu tot.

Dar bravii tunari trag razant și năvala inamicului este stăvilită și-apoi înfrântă complect.

Generalul, om de inimă, i-a decorat imediat pe căpitanul Gicu Mateescu, pe sublocotenentul Har-

nagea și pe toți șoferii cari participaseră la această curajoasă faptă de arme.

...Da, da, am întâlnit mulți oameni de ispravă la serviciile auxiliare, oamenii cari au pus umărul cu nădejde la obținerea victoriei și meritele lor nu trebuesc nesocotite...

Cimitirul de mașini bolșevice de pe dealul Pervomajnsk, lângă Bug

Tighina, Tiraspol, Catargi, Donceva...

„Taranghi", deși e automobil de calea Victoriei, se strecoară cu destulă eleganță prin colbul și gropile șoselelor, astfel că ajungem în puține zile dela malurile Bugului pe frontul Odesei la vreo treizeci de kilometri de modernul port maritim al împărătesei Ecaterina.

De două zile, tunuri românești de toate calibrele bubue fără încetare.

Din locul unde am poposit vremelnic în noaptea aceasta, se văd sclipind peste dealuri, ca niște rulante faruri de port, luminile repezi ale exploziilor de tragere.

Cum se face ziuă, ne continuăm calea spre primele linii, traversând dealul Doncevei.

In lanurile de floarea soarelui și de grâne se înșiră, una lângă alta, măștile individuale ale luptătorilor, săpate în pământ.

Aci s'au dat, de-abia două zile mai înainte, lupte mari și crâncene, în cursul cărora românii au fost

siliți să cucerească terenul pas cu pas, la baionetă.

Bolșevicii nu părăsesc pozițiile decât în ultimă instanță.

Ostașii români i-au scos, totuși, depe fiecare metru de pământ pentrucă se îndârjiseră...

Urmele acestor crunte lupte se văd pretutindeni: material, armament și muniții bolșevice, părăsite pretutindeni în graba retragerii ; trupuri rigide, cu fața umflată și neagră ca păcura, răsturnate peste moșuroaiele măștilor; obiecte personale și nimicuri de buzunar, răvășite în jurul morților uitați ; scrisori primite de undeva de-acasă și cărți poștale albe, care n'au mai ajuns să fie scrise, acopăr acum pământul acesta aprig răscolit în dârzenia luptei...

Va fi căzut fiecare ostaș ca un brav, cu gândul departe, la aceia pe care îi apără !

Iar vântul de stepă aduce din toate părțile un miros greu, pătrunzător, de leș în putrezire, care îți rămâne multă vreme în nări, obsedant...

Atmosfera aceasta nu impresionéază însă pe aceia hotărîți să continue lupta până în ceasul biruinței : coloane de ostași și convoiuri de căruțe cu muniții mărșăluesc spre front pe drumeagul care duce, alături de linia de cale ferată, direct în vale, la Odesa.

Străbătând acum aceste ținuturi — ținuturi interzise de regimul bolșevic oricărui ochi străin atâția ani ! — aș vrea să mă socotesc măcar câteva clipe aflat într'o călătorie de plăcere, dar prin fața noastră se perindă mereu case în ruină sau încă fumegând și gări cu liniile de fier răsucite de forța exploziilor, iar zidurile făcute zob.

E războiu — războiul... cu toate cruzimile lui...

Și, de când lăsăm în urmă satele, care sunt ceva mai dese în această regiune, am ajuns aproape de primele linii, numai la o poștă de liziera Odesei.

Căruța unui ostaș român, care mergea la două sute de metri înaintea noastră, vrând să ocolească un camion, cârmi spre marginea drumului, prin loc mai puțin umblat, dar deodată sări în aer.

De-abia observ scena : caii, ca prin minune, rămân întregi și-o rup de fugă peste câmp, doar cu oiștea și roțile din față după ei.

Restul vehiculului este făcut praf și surcele.

Până să ne apropiem noi, câțiva ostași ridică din colb trupul fără suflare al căruțașului și-l așează la umbra unui salcâm.

O mină bolșevică, bine ascunsă în pământ, a scăpat la curățire și acum a făcut explozie.

O sentință de moarte pe lângă care atâția alții au trecut eri și azi dimineață fără să o atingă.

Pe front — am mai spus-o — totul e chestie de noroc.

Și dacă unealta ucigașă a inamicului nu ți-e destinată, poți trece pe lângă ea fără grijă...

Numai să nu întinzi prea mult coarda sfidării!

De-aceia socotim că de aici înainte e mai sigur drumul cu piciorul și lăsăm mașina în margine, încuiată.

Artileria noastră grea, care trage ,camuflată, de pe dealurile din dreapta și din stânga drumeagului, a rămas mult în urmă.

Bubuiturile ei hăue năprasnic prin văi, până departe.

Dincolo de satul Vigoda, într'o vale, descoperim două baterii de obuziere românești, care ciocănesc și ele de zor.

Primele patru tunuri sunt camuflate excelent. Nu le vedem noi de jos, dar încă ciolovecii cari ar veni cu avioanele...

Șefii de secții, doi sublocotenenți, transmit ordinele de tragere din șanțul săpat la câteva zeci de metri îndărătul tunurilor și, firește, camuflat și el.

Iar dirijarea tirului o face însuși bravul căpitan comandant al bateriei, care, în momentul acesta, se află la câtiva kilometri înainte, strecurat până în primele linii ale infanteriei, de unde observă efectele bombardamentului.

Obuzierele noastre bat astfel din văgăuna aceasta, fără să-l vadă, frontul trogloditilor bolșevici.

Cealaltă baterie e așezată o sută de metri mai înapoi și mai spre stânga, bine camuflată sub niște copaci improvizați din crengi adunate.

Când încep să tragă amândouă bateriile deodată, ajutate apoi și de tunurile grele depe dealurile din urmă, începi și tu să te simți bine!

Aproape în aceiași clipă cu bubuitura care face să hăuiască dealurile și văile, bombele artileriei noastre grele, piuind, tăind văzduhul într'un scrâșnet cum tae foarfecele mătasea, trec spre front chiar pe deasupra, ca o nălucă...

Le auzi și le simți când sparg aerul, înșurubându-l...

Șueratul lor e o muzică stranie.

Ai vrea să le zărești, ai întinde chiar mâna... ca să pricepi mai bine jocul acesta misterios și nevăzut cu misivele morții!

Dar colo, la câteva sute de metri mai înainte, sus pe creastă, se sparg obuzele artileriei inamice, răscolind pământul.

Noroc că bolșevicii nu au fantezia să mai lungească puțin tirul !

Deodată, observatorii noștri depe coastă comunică din om în om :

— Vin avioanele inamice !

Noi ne uităm unul la altul, îngrijorați.

Dar sublocotenentul Balaban, tânărul conducător al primei baterii, zâmbește liniștit :

— Dă-le naibei, că nu fac nici o treabă ! Mai omoară doar niște cai și vaci depe câmp, dacă nu se întâmplă să strice material chiar degeaba ! De când îi stâlcim rău cu artileria, sunt foarte furioși și vor să ne distrugă cu orice preț. Astăzi, de pildă, n'au venit mai puțin de trei ori. Dar ne-am obișnuit cu ele...

Apoi sublocotenentul, calm, sigur, dădu comandă oamenilor săi :

— Atenție !

— Aviația inamică !

— Incetarea !

— Toată lumea intră la adăpost !

Apoi, adresându-se nouă :

— Poftiți și d-voastră la noi...

Adăpostul e un șanț, bine camuflat și acesta, în apropierea bateriilor.

Unul câte unul și fără să se grăbească, bravii

tunari ies de sub corturile de verdeață pentru a intra la adăpost.

Pe cer, monom, apar vreo douăsprezece avioane bolșevice.

Sbârnâind din motoare, țăcănind din mitraliere, păsările de metal se rotesc pe deasupra dealurilor și văilor unde bănuesc că se ascunde artileria noastră, se reped furioase spre pământ și se înalță sprintene în soare, fac picaje și ranversări ca la un meeting popular — și-apoi se cărăbănesc, dând drumul la mii de fluturași de hârtie și la două-trei bombe la întâmplare, prin văgăuni pustii...

— Ați văzut, domnule locotenent ? Asta e toată isprava aviației bolșevice — râde sublocotenentul Balaban. Și dacă avioanele lor se aleg numai cu atât, apoi noi tot mai doborîm câte unul-două, atunci când îndrăznesc să ne viziteze..

Indată, drept răspuns al acestei incursiuni, artileria noastră grea hăue din nou, prelung, mai vârtos, ca o batjocură...

— La tunuri, băeți ! — poruncește sublocotenentul.

Obuzierele se așează și ele pe treabă, mai harnice parcă.

— Trageți !

Intâi se vede o limbă de flăcări țâșnind din

țeava care se smucește brusc îndărăt, apoi se aude o bubuitură și șueratul aprig al răvașului care aleargă urgent dincolo, în liniile creaturilor fără pereche ale regimului „civilizator" bolșevic !

De-altfel este cel mai cinstit, mai potrivit și mai meritat răspuns pe care îl poate trimite soldatul român, asediatorul Odesei, celor de dincolo — acest soldat, căruia intriganții și sforarii dela Moscova i-au trimis adineauri, odată cu gloanțe de mitralieră și bombe ucigătoare, manifeste îmbietoare la un „rai" inexistent, socotind pe semne bolșevicii, în prostia lor, că soldatul român ar putea fi abătut dela datorie cu promisiuni și minciuni copilărești, când el, străbătând satele basarabene și ucrainene, a văzut realitatea cu ochii...

Și 'n urma celor ce a văzut el însuși, soldatul român nu poate răspunde la manifestele ce i se aruncă decât dârz, cu tunul — iar când aceasta n'ajunge, el trece vijelios la baionetă.

— Incetarea !— strigă poruncitor sublocotenentul Balaban, lăsând telefonul din mână.

— Iar aviația inamică ? — întreb, lungindu-mi gâtul spre cer.

Un post înaintat pe frontul Odesei

— Nu — mă lămuri el, mândru. Infanteria noastră a pornit la atac.

— Atunci... Doamne ajută !

...Brava și vestita baionetă românească își spune încăodată cuvântul !

Ostașul român!

Oare când se va găsi meșterul de cuvinte care să-l zugrăvească așa cum se cuvine pe acest singular luptător al cruciadei din răsărit?

L-am văzut— vânător de munte!— știobâlcăind prin mlaștini și străbătând sute de kilometri pe drumuri glodoase, cu ranița grea în spinare și numai cu o bucată de pâine uscată drept hrană, zile întregi — e-hei, unde rămăseseră bucătăriile! — ca să se poată ține de urma bolșevicilor care fugeau și ca să fie în acelaș pas cu motorizatele germane, alături de care lupta!...

L-am văzut apoi — cavalerist cu penaș! — descălecând și luptând ca un infanterist oarecare împotriva mașinilor de război ale inamicului!...

Și l-am văzut iarăși, la posturile de ajutor sau pe masa de operații a spitalelor de campanie, suportând, cu o putere de stăpânire ca nimeni altul, dureri uriașe, fără să crâcnească și uneori chiar gata de glumă!...

Așa îl găseam pretutindeni, la Cernăuți ca și la Ismail, la Bălți ca și la Bug, la Chișinău ca și la Odesa, totdeauna însuflețit de un desăvârșit spirit de jertfă și de o nețărmurită dragoste pentru comandanții cari luptau cot la cot cu dânsul !

Un caporal e adus la postul de prin ajutor cu un picior sdrențuit de un obuz inamic și cu o rană adâncă în piept.

Dar ostașul nu se văicărea și nu pomenea nimic de starea lui gravă.

Iși plângea comandantul, ucis deacelaș obuz :

— Săracu domnu sublocotenent, cum s'o prăpădit ! Era atât de tânăr și de bun...

Soldatul Vulpe Ion, din escadronul 4 pioneri, fiind rănit grav pe front, comandantul său îl ia în spate să-l ducă spre postul de prim ajutor.

Deodată începe să tragă artileria inamică.

Obuzele se sparg tot mai aproape în jurul celor doi.

— Domnule locotenent — strigă soldatul Vulpe Ion — culcați-vă repede la pământ și acoperiți-vă cu mine! Eu nu mai sunt bun de nimic, tot voi muri...

Isteț și descurcăreț nevoe mare, s'adaptează numai decât oricărei situații. Ba se și împacă tot atât

de repede cu ea... pentrucă e încredințat că n'are să ție cât lumea!...

Intâlnind odată, pe drumurile basarabene, un ostaș înotând pe marginea drumului prin noroae, îl poftii în căruța cu care călătoream.

Omul își desfăcu ranița din spate, își scutură glodul depe bocanci și se urcă lângă mine.

Și tot moșmolindu-și ranița pe care o aruncase peste lucrurile căruțașului, văd că scoate degetele din boarfe și începe să și le lingă.

— Asta are miere de albine, domnule locotenent — îmi face el cu ochiul.

Eu mă urcasem în căruță de vreo patru ore și habar n'aveam...

Dacă din Bucovina până la Bug au mers — mai bine zis au alergat — mai mult flămânzi, apoi când au ajuns aci și-au dat, în repaos, de un colhoz de porci, toți deveniseră măcelari. Cu custurile și cuțitașele lor croiau șunci, topeau grăsime, afumau carne... ca niște cetățeni grijulii la gospodăriile lor.

— Să fie pentru vremuri grele — spuneau ei, veseli.

Toate trucurile de luptă nesinceră și savantele camuflaje ale bolșevicilor — cari primiseră o pregătire specială în această direcție! — au fost rând

pe rând descoperite și dejucate de ai noștri.

Ba le găseau atât de bine leacul, încât în scurt timp chiar bolșevicii erau aceia cari cădeau în capcanele întinse împotriva alor noștri.

(In bătălia dela marea Azov, cincizeci și două de tancuri inamice isbutesc să spargă frontul româno-german. Vânătorii de munte, trimiși la contra-atac, își rup cămășile depe ei și fac fitiluri la sticlele de benzină, pe care le aruncă aprinse asupra monștrilor de oțel.

In două ore, din cincizeci și două de tancuri n'au mai rămas decât patru... care au mai putut să fugă acasă.

Așa se bate ostașul român!).

Totdeauna conștiincios și brav la îndeplinirea datoriei.

Imi povestea sergentul Iosipov, basarabean de origină, adus rănit tocmai la spitalul de campanie unde fratele său era medic, cum suportase cu unitatea, două zile și două nopți, un infernal bombardament al artileriei bolșevice.

Ostașii n'au avut în acest timp nici apă, nici mâncare și nici chiar tutun — pentrucă nimeni din urmă n'a îndrăznit să se strecoare până la pozoția pe care se aflau ei.

Când au scăpat de acolo, arătau ca niște stafii...

Și totuși, nu s'a clintit unul dela locul lui!

Au fost mai tari ca fierul și ca focul abătut asupra ființei lor de carne — au înfrânt până și frica de moarte din ei, atât de omenească uneori!

La toți acești ostași bravi și plini de vitalitate mă gândeam într'o seară, pe dealul Doncevei.

Ii știam luptând cu tenacitatea lor, la câțiva kilometri mai departe, și mă gândeam la ei cu dragoste și cu recunoștință!

Era o noapte neagră, din acelea teribile: nu se vedea la doi pași.

Prin orașele din țară, chiar într'o asemenea noapte, mai sclipesc ici-colo lumini slab camuflate sau trec automobile, care fac, din când în când, ochi mari.

Pe-aici e numai întuneric și bâjbâială.

Mergem la întâmplare sau stăm la întâmplare, așteptând să treacă noaptea sau să se spargă norii, să râdă stelele...

Tovarășul meu de drum dormea dus în apartamentul lui — (pe perna din față a lui „Taranghi").

In celălalt apartament (pe perna din fund) mă lăfăiam eu.

Deschisesem ușa și întinsesem picioarele, înainte de a adormi ghemuit.

Cu toată besna, un grup de soldați români au

tras camionul lângă dâmbul de-alături și încep să încarce niște chesoane pe care le văzusem de cu zi prin apropiere.

Ii aud cum se îndeamnă unii pe alții la treabă:

— Pune mâna ici, măi Vasile. Ce Dumnezeu, parcă ai fi muere...

— Hai acu, odată toți! Așa... Intoarce oiștea încoace și leagă strâns, că se duce chesonul devale...

— Strânge bine, Ilie, nu fă treaba pe jumătate... că nu ești la tine acasă...

Din când în când, ceva mai departe, în umbră, sclipește o luminiță albastră și s'aude un glas moale, întrebând câte ceva.

Ostașii răspund repede:

— N'aveți nici o grijă, domnule căpitan...

Și se zoresc, se sfătuesc, se încurajează și se mustră unii pe alții, fiecare urmărind să iasă lucrurile cât mai bine făcute.

Iar eu îmi urmez gândurile...

Așa sunt toți ostașii noștri: inimoși, săritori, pricepuți și plini de inițiativă.

— Hai, Vasile... Pune mâna, Ilie...

Imi crește inima când îi simt cum nu se lasă nici unul pe tânjeală, cum se silesc și se întrec între ei la treabă, fără să fie împinși din urmă sau

supraveghiați cu strictețe de superior, care stă numai de formă acolo.

In mai puțin de o oră, cele câteva chesoane sunt încărcate și fixate în camion, gata să reziste la toate salturile și hurducăturile provocate de gropile șoselelor, mai ales la drum de noapte.

După cât am prins din vorbele lor, băeții formează o echipă care pleacă spre primele linii cu o misiune specială.

Dar tocmai când treaba e aproape terminată, unul din ostași, tot bondănind printre chesoane, calcă pe semne din greșeală peste o găină, care începe să cârâe speriată...

Cârâiala trădătoare răsună strident în liniștea nopții.

— Dar ce e aia ? — întreabă, moale, căpitanul.

Răspunsul întârzie, firește.

Oamenii chifnesc de râs și își dau coate unul altuia.

N'au făcut o crimă, dar, știind că pleacă pe front peste noapte, au târguit din vreme în sat sau au dibuit mai pe înserat, în vr'un coteț bolșevic, o găină... să aibă și ei ceva la drum.

— Apoi după cum țipă — purcel nu-i... — mormăi ca pentru el unul din cei trei soldați cari se

retrăseseră, ruşinaţi, după maşina noastră, să-şi aprindă câte o ţigară.

— S'o ia dracu! Ne-a dat de gol... — face altul.

— Şi prostul cela care nu ia seama cum umblă!...

Dar cârâiala a încetat şi căpitanul nu mai aşteaptă alte lămuriri:

— Ei, gata... băeţi ?

— Gata, dom' căpitan.

— Dar lumină aveţi ?

— N'avem, dom' căpitan. I-a du-te, mă Vasile, şi adă gazorniţa ceia dela cantonament.

— Păi sigur. Lumină vă trebue numai decât. Dacă vi se întâmplă ceva pe drum ? Şi-acolo cum o să vă instalaţi pe întuneric ?...

Peste puţin se 'ntoarse şi Vasile cu o feştilă pâlpâindă.

— Bun. Dar gaz este în ea ? — se interesă iar căpitanul.

— Mai este oleacă...

— Trebuia să vă luaţi un bidon sau o sticlă, ceva... Dar îţi găsi voi acolo...

— Da, om găsi noi, dom' căpitan — răspunseră mai multe glasuri.

Şi camionul porni spre front.

...Aşa e ostaşul român: nu cere niciodată prea mult dela stăpânire.

Ştiu bine că altul n'ar fi plecat la drum fără să fie bine aprovizionat cu tot ce-i trebue.

Dar ostaşul român n'a mai stat la gânduri.

„Om găsi noi"...

Şi trebue sa găsească — altfel nu se poate!

Câtă dreptate au avut să se îngrijească şi de o găină!

„Iţi găsi voi acolo"... — asta l-a învăţat să fie descurcăreţ şi prevăzător, pe cât e de inimos, săritor, harnic, isteţ, conştiincios, gata de jertfă, bun la suflet şi aprig viteaz!

...A trecut de miezul nopţii.

Parcă se mai limpezeşte cerul de nori.

Spre frontul Odesei încep să bubue tunurile noastre.

Pericolul bolşevic e împins zi cu zi, oră cu oră, tot mai departe de ţară.

Şi-adorm târziu, gândindu-mă din nou, cu adâncă recunoştinţă, la bravii ostaşi, la ostaşul român, care, acum, dincolo de culmile dealului ce se profilează în noapte, luptă, fără odihnă, în primele rânduri..

De dimineaţă, cum deschid ochii, primul lucru pe care îl fac, este să mă încredinţez pe mine însumi că trăesc.

E un obicei pe care l-am căpătat de când circul cu „Ţaranghi" şi dorm în el.

La Tiraspol, în curtea unui spital de campanie. a fost rănit la un picior, un soldat care se odihnea pe iarbă, lângă maşina noastră.

Vâjâe atâtea gloanţe rătăcite pe-aici.

Se pot întâmpla atâtea surprize peste noapte...

De-aceia, buimac cum sunt de somn, îmi dau seama că văd lumină şi că recunosc de-asupra capota de pânză decolorată şi putredă a maşinei — deci, o satisfacţie: sunt viu !

Urmează imediat a doua verificare: dacă sunt întreg şi n'am nici o rană? (Am văzut rănit cu piciorul tăiat, care se ruga de medic să nu cumva să i-l tae!).

Controlul îl fac, fără să mă mişc din poziţia în care am deschis ochii, încordându-mi toţi muşchii trupului.

Nu simt nimic deosebit, nimic suspect.

De-abia acum încep normal viaţa.

Totul n'a durat decât o secundă, atât cât mi-a trebuit să iau contact cu realitatea, după un somn din care te trezeşti totdeauna cu bănueli şi presupuneri...

Ticuri de front, bune de glumit pe socoteala lor mai târziu!

In aceiaşi dimineaţă ni se anunţă sosirea pe front a Majestăţii Sale Regelui şi a domnului Mareşal Ion Antonescu, Conducătorul Statului.

Inalţii oaspeţi sunt primiţi în bordeiul ocazional al comandantului, unde ofiţerii superiori, aplecaţi pe hărţi, dau explicaţii.

Noi, mulţi ofiţeri din suită şi din ceilalţi, stăm de vorbă afară, sub pomii grădinii.

Pe cerul limpede, spre front, trec câteva escadrile, române şi germane.

Se scurge vr'un sfert de oră şi-acum se 'ntoarce dinspre front o escadrilă.

Sunt trei avioane, care sboară bâzâind, dar nimeni nu le dă nici o atenţie.

Urechea pare că ar distinge sgomotul special, de tractor, al motorului bolşevic — dar nu se poate să fi avut îndrăzneala: abia au trecut cele douăzeci de avioane amice...

Deodată, mai spre vale, răbufnesc câteva bubuituri.

Numai la asta nu ne aşteptam: să ne atace aviaţia bolşevică!

Undeva, pe linia frontului, trage vârtos artileria noastră anti-aeriană.

Pe semne că au fost surprinşi şi tunarii!

Bombardierele inamice fac repede întoarsă cale.

Alarmați, toți ofițerii am ieșit în câmp și le urmărim cum fug.

Oare Suveranul și Conducătorul or fi știind ce s'a petrecut?

Capetele lor se zăresc cercetând cerul, calme, la o fereastră a bordeiului-comandament.

Inalții oaspeți își arată unul altuia avioanele bolșevice care fug.

Pericolul a trecut.

Din câmp, le vedem și noi cum se grăbesc spre linia frontului și auzim bubuiturile dese ale antiaerienei.

Deodată, aparatul bolșevic din dreapta formației se luminează și se prăvale pe-o aripă, spre pământ.

Arde!

Spectacolul e minunat.

Cerul întreg e punctat spre răsărit de fumușoare alburii, care au încadrat escadrila inamică.

Două avioane bolșevice se risipesc la iuțeală din formație — al treilea cade ca o torță aprinsă.

Câteva secunde trec și, peste dealul din față, se înalță un nor de fum negru: aparatul a făcut explozie, în atingere cu pământul.

Grupul ofițerilor noștri aplaudă ca la teatru această scenă reușită.

Suveranul, Conducătorul și ofițerii superiori și-au reluat locul în jurul hărților.

Noi, doi ofițeri, pe o motocicletă cu ataș și cu conducător improvizat, care nu prea cunoaște schimbarea vitezelor, gonim prin hârtoape spre locul exploziei, care ni se pare aproape.

(Camaradul este ploeșteanul Ionescu Țope, o figură simpatică, bine cunoscută sportivilor bucureșteni din diferite matchuri de foot-ball pe care le-a condus — huo, arbitru! La Ploești... — care, făcându-și datoria cu multă inimă pe front, ca locotenent, se fălește acum cu panglica unei decorații la butonieră!...).

In drum, devale de bordeiul-comandament, găsim pământul proaspăt răscolit de bombele aviatorilor bolșevici.

Apoi trecem dealul... și nici urmă de avion bolșevic.

Lăsăm un sat în urmă, mai lăsăm unul... și încă unul — și nici o nădejde să dăm de inamicul prăbușit.

De-abia după o fugă de 15 kilometri, amenințați mereu să fim aruncați în praf, dăm de el, dincolo de linia ferată care duce la Odesa.

Aparatul a căzut cu încărcătura de bombe la bord și-o parte din ele au făcut explozie, împrăș-

tiindu-l fărămițe pe o distanță de două sute de metri.

Motorul arde încă, incandescent.

Pe câmp, printre burueni, se găsesc risipite un picior, o mână, o ureche, agățată la o bucățică de piele depe cap, cu păr blond pe ea: resturi din oamenii cari, cu puțină vreme înainte, sburau pe deasupra noastră, hotărîți să ucidă!

Dar numai doi aviatori din echipajul bombardierului bolșevic au pierit în explozia prăbușirii; al treilea a sărit cu parașuta.

Dar n'a ajuns nici acesta viu la pământ: îl găsim întins pe linia ferată, cu rană de bombă explozibilă la burtă și cu trei găuri de gloanțe în cap.

Aviatorul bolșevic pare să fie un tânăr de șaisprezece-șaptesprezece ani și poartă flanea și salopetă de marinar... Comisarii bolșevici îi silesc pe oamenii lor să facă orice, numai să le apere pielea!

Gospodării în „raiul bolșevic"

Imprejurările și pasiunea meseriei de reporter de război mi-au îngăduit să străbat, încolo și încoace, mulți kilometri pe frontul de răsărit, întâi dincolo de Prut, și-apoi dincolo de Nistru.

In aceste peregrinări am întâlnit mulți locuitori ai fostului „rai bolșevic" și-am surprins destule aspecte ale „fericitei" lor vieți!

Dar multor lucruri din cele văzute nici astăzi nu le-am găsit înțeles.

Nedumerirea stărue încă asupra lor, negăsindu-le un tâlc logic...

Intr'adevăr, cum să privești cu ușurință, într'o țară atât de mare și de bogată, cu zeci de milioane de locuitori, cum era Rusia de odinioară, nesfârșita mizerie care se vede astăzi?

Și cum să-ți explici atâtea situații absurde?

In secolul nostru, cu atâtea posibilități de circulație și de informație, „raiul bolșevic", mai bine de două zeci de ani, a rămas totuși un mister pentru restul omenirii.

Țară cu granițele ermetic închise, greu îi era cuiva să afle amănunte asupra adevăratului fel de viață pe care îl duceau locuitorii sub cârmuirea instaurată și menținută cu revolverul în mână.

Și chiar dacă totuși isbutea cineva să pătrundă unele lucruri și taine, apoi nu mai ajungea să le împărtășească și altora, pentrucă teroarea roșie — socotindu-l periculos — știa să-l suprime la timp.

Instalațiile de teroare și tortură descoperite la unele legații sovietice din străinătate sunt o dovadă.

Dar nici diplomații străini, cari au trăit un timp la Moscova, n'au avut posibilități de documentare.

Mai ales că, față de vigilența agenților roșii, puși să-i supravegheze, o rezervă prudentă era recomandabilă...

Intr'un sat de troglodiți, în jos spre Bug, întâlnesc, la un regiment de cavalerie, pe căpitanul de rezervă Nicolae Dianu, fost doi ani ministrul nostru la Moscova.

Deoarece despre viața poporului sub cârmuirea bolșevică mai știm acum câte ceva, de când umblăm prin Ucraina, tare aș fi curios să aflu știri și despre traiul conducătorilor.

Dar fostul nostru ministru recunoaște că, în doi ani, nu l-a văzut niciodată la față — în carne și oase, cum se spune — pe Stalin.

Și nici pe alți membri ai partidului sau conducători de seamă.

Poporul nu-i cunoaște pe șefi decât din fotografii și dintr'o propagandă deșănțată.

Misterioasa viață a celor mari se desfășoară în cetățuia Kremlinului și într'un cartier de vile din preajma Moscovei, cartier strașnic păzit până la distanțe de kilometri de ochii indiscreților.

Iar când automobilele blindate îi plimbă pe înalții demnitari dintr'un loc într'altul, ulițele trebue să fie pustii.

Serbări și recepții diplomatice, așa cum se obișnuește în alte țări, rar, foarte rar se dădeau la bolșevici, și numai un fel de parodie pentru diplomații străini, fără participarea gazdelor.

De-altfel, bolșevicii neavând în calendarul lor sărbători religioase sau tradiționale istorice, în afară de zilele aniversare ale revoluției roșii — destinate pentru propagandă — le lipseau și ocaziile.

Fostul nostru ministru, voind să-și apropie câteva constatări personale în privința „raiului bolșevic", a încercat să călătorească prin țară.

Dar deplasarea dela o localitate la alta era o problemă grea nu numai pentru un diplomat străin, dar chiar pentru un cetățean de baștină, care trebuia să-și justifice foarte bine călătoria, să ceară

autorizație, să se înscrie la bilete și apoi să aștepte la rând.

Ah, e o poveste întreagă cu așteptarea aceasta la rând pentru obținerea oricărui lucru de nimic!

Se pare că măsura face parte integrantă din sistemul bolșevic de guvernare.

In orice caz, așa cum se practică, e un mijloc sigur de îndobitocire, de nivelare, de crearea unei apatii în sufletul unei populații nenorocite, care e silită să-și facă o ocupație principală din a sta la rând de dimineață până seara pentru pâine, pentru ghete, pentru zahăr, pentru haine, pentru chibrituri și chiar pentru ziare...

Cine a fost nevoit să aștepte în viața lui — măcar în anti-camerele foștilor guvernanți politici, cari dispăreau apoi pe ușa de dindos! — a putut constata că această inutilă pierdere de vreme te obosește, te lasă fără vlagă, întunecă mintea și adoarme sufletul...

Așteptând zadarnic, începi să nu mai vrei, să nu te mai revolți și să nu te mai gândești la nimic.

Te cuprinde o moleșeală, care duce repede la abrutizare.

Și cred că bolșevicii au cunoscut efectele dezastroase ale așteptărilor inutile și prelungite — și tocmai pe acestea le-au urmărit cu supușii lor.

Din nefericire au și isbutit.

Faci coadă dimineața, la chioșcul de ziare, să cumperi „Pravda".

După o oră îți vine rândul la ghișeu.

— Nu mai am „Pravda" ! — îți răspunde chioșcarul.

— Dă-mi atunci „Isvestia" — ceri tu, pentrucă ai așteptat atât și pentrucă tot trebue să citești un ziar.

— Nu se poate! Pentru „Isvestia" sunt alții înainte. Treci la coadă...

Și te așezi din nou la coadă și pentru „Isvestia".

Diabolic sistem, nu vi se pare? Și sigur! Nu-i rezistă nimeni multă vreme...

Unde mai pui că nu poți nici să protestezi, nici să te revolți: ai dovedi numai decât că ești împotriva regimului.

Cei cari au făcut altfel, mai ales la început, au fost expediați pe câte un an, doi, trei, în Siberia și-apoi desființați ca neacomodabili și dușmani ai poporului.

Iar restul populației, cu încetul, s'a obișnuit — a trebuit să se obișnuiască...

Adică s'a idiotizat!

Numai așa se explică, astăzi, lipsa de reacțiune a populației, după atâția ani de mizerie crâncenă,

și uimirea, plină de neîncredere, cu care ea primește veștile despre felul de trai al oamenilor din alte țări.

Fostul nostru ministru la Moscova, urmând calea reglementară, a cerut autorizație de călătorie pentru o localitate balneară mai îndepărtată, invocând o boală care se cerea îngrijită.

Autorizația i-a fost dată.

Și-a fost înscris la un bilet de clasa întâia — dreptul unui diplomat de a călători cu căile ferate ruse.

Ghinion afurisit însă — pretindeau bolșevicii: locurile în vagoanele de clasa întâia erau totdeauna vândute pe câte trei-patru săptămâni înainte și ministrul n'a mai ajuns să capete biletul solicitat niciodată.

Sistemul de refuz era clar, mai ales că pentru altă clasă solicitantul nu putea pretinde bilet.

Intr'o zi s'a așezat totuși la coadă, pe furiș, la o casă de bilete de clasa treia, și-a scos bilet cu autorizația pe care o avea și-apoi s'a urcat în tren printre mujici.

Dar chiar la primul control a fost descoperit de agenții G. P. U., cari l-au condus la domiciliu... cu sfaturile de rigoare de a nu se mai întâmpla și a doua oară!

După cum se vede, „raiul bolșevic" era bine păzit împotriva ochilor cari ar fi încercat să devie indiscreți...

Noroc că vitejia armatelor aliate ne îngădue astăzi să cunoaștem mai de-aproape acest „rai", iar visul unei „fericiri", râvnite de mulți utopiști, să devie o nenorocită realitate.

Intr'adevăr, misterul „raiului bolșevic" nu mai reprezintă decât o cruntă și gravă realitate!

Și este de necrezut cum s'a putut forma, în secolul nostru, pe continentul cel mai civilizat al lumii, în preajma celor mai evoluate popoare, acest cuib de mizerie umană, acest focar de sălbăticie!

In Basarabia, regimul sovietic, proaspăt introdus, încă nu-și făcuse efectul.

Nivelarea populației — nivelare în jos! — deabia începuse.

Mijloacele sunt bine cunoscute acum de toată lumea: deportarea intelectualilor, suprimarea nesimpatizanților și suspecților, sărăcirea celor înstăriți.

Intr'un sat, lângă Bolgrad, am găsit niște locuitori mai sfătoși.

Sfătoșenia lor era provocată de desgroparea unui butoiaș cu rubiniu, îngropat cu un an înainte într'un fund de pivniță, la plecarea românilor.

Tot gustând oamenii din vinișorul — învechit de nevoe! —, se pomeniră cu gust de vorbă (sau, cum se zice prin părțile de nord ale țării: căpătaseră stuchit la furcă!).

Ajungând discuția la impozitele puse de bolșevici, unul dintre săteni își scoase portmoneul să ne arate hârtia cu care și-a achitat nu știu care dintre ele.

Portmoneul lui era însă doldora de țidule colorate, fiecare din ele reprezentând alt soi de impuneri.

Omul nostru era un fruntaș al satului și fiscalitatea bolșevică avusese de furcă până să-l pue la punct.

Pentru o vacă, de pildă, cetățeanul trebuia să achite statului o serie întreagă de biruri, pe compartimente: bani, lapte, unt, brânză, smântână și... un vițel.

Dacă vaca era stearpă, statul nu voia să știe: cetățeanul era obligat să cumpere un vițel din altă parte.

Tot așa dacă vaca nu dădea lapte suficient: cumperi lapte din târg — adică tot dela stat —, îl faci brânză, smântână și unt și... le dai tot statului, ca să te scapi de impozit.

Dacă aveai oi, urmau alte serii de obligații.

Pentru pământ la fel.

Și toate de-o varietate neînchipuită — că te minunai singur de atâta fantezie...

E drept că toate aceste impozite nu urmăreau decât nivelarea cetățenilor în ceiace privește bogăția: cel cu un hectar dădea statului, să zicem, jumătate din producție — cel cu cinci hectare, dădea șapte jumătăți.

Așa, ca să nu aibă nici unul mai mult.

Ba, dacă pământul ce-l posedai, îți dădea dreptul să te numeri printre fruntașii satului, atunci mai erai impus, pe lângă bani și dijmuirea grânelor, la pui, la ouă, la fructe, la lână, la miere de albine, la mai știu eu ce...

Și dacă nu-ți place sau nu poți plăti, dai pământul statului și intri în colhoz.

Că, în doi-trei ani, oricât te-ai ține, cu asemenea biruri, tot acolo ajungi..

La colhoz — adică acolo unde nimeni n'are nimic, toată lumea muncește pentru stat și statul dă de mâncare fiecăruia cu porția, după hărnicie.

Iar dacă nu-ți ții gura sau nu le plac cumva ochii tăi, ajungi și mai departe, în Siberia — și chiar pe lumea cealaltă... cum s'a și întâmplat cu mulți basarabeni, săracii!

Și cum omul nostru era cu voe bună, am pro-

fitat și eu de ocazie și l-am ușurat de una din multele țidule colorate, cu numeroase rubrici și cifre — ca s'o am amintire...

După cât mai țiu minte, era tocmai foaia de impunere asupra casei.

Și'n rubrici sunt trecute drept impozit de plătit, pe lângă bani și alte marafeturi, anumite cantități de ceapă, varză, morcovi...

Cred că, fără vinișorul desgropat de bucuria reîntoarcerii noastre, cetățeanului din comuna Curcel i-ar fi fost rușine să mai mărturisească toate aceste bucurii bolșevice!

E drept însă, că, pe lângă stoarcerea sistematică a celor avuți, regimul bolșevic a căutat în Basarabia, în scop de propagandă, să capteze și simpatii.

Cum se făcea aceasta?

S'au înființat, cam în toate satele, cooperative cu produsele statului: săpun — murdar, prost colorat și rău mirositor; chibrituri, mahorcă, lămpi, unelte agricole, obiecte de îmbrăcăminte și bomboane pentru copii (înșir ce am văzut cu ochii mei).

Crearea acestor cooperative era însă — am spus-o și cu altă ocazie, în această carte — mai mult o formalitate, fără nici un rost practic, marfa fiind de calitate dubioasă și prețurile inaccesibile populației nevoiașe.

Eu, cel puțin, am găsit cooperativele pline prin sate și mulți oameni cu nici de unele prin case.

In special, bolșevicii urmăreau cu tenacitate captarea copiilor.

Și ce mijloace mârșave sau ridicole întrebuințau !?

Cunosc, în comuna Cuza-Vodă, cazul unei mame, care, dând o palmă copilașului ei, pentru vreo mică obrăznicie, acesta s'a dus la comitet s'o reclame — iar comitetul a gratificat-o cu cinci luni închisoare!

Imi închipui că multă lume va fi auzit de sistemul de propagandă al bolșevicilor, întrebuințat față de copii:

— Voi vă rugați zilnic lui Dumnezeu să vă dea pâine și cele ce vă mai trebue? — îi întreba profesorul, în clasă. Bine. Am să vă încui până mâine aici și voi să vă rugați mai departe, să vedem ce veți căpăta.

A doua zi profesorul reapărea la școală, radios:

— Ei, așa e că n'ați căpătat nimic !? Ce, l-a văzut vreunul din voi pe Dumnezeu? De unde să vă audă și să vă dea de mâncare, dacă nici nu există ! ? Dar Stalin, stăpânul nostru, există. I-a rugați-vă acum și lui, poate că vă aude și vă aduce de mâncare...

Bieții copii, flămânzi și speriați cum erau, s'ar fi rugat și... dracului !

Am pomenit de două ori până acum de cooperativele înființate de bolșevici prin satele din Basarabia.

Praf în ochii naivilor!

Nici bolșevicii nu credeau în necesitatea și durabilitatea acestei realizări.

Dovadă că prin satele ucrainene n'am mai găsit nici urmă de asemenea cooperative.

De altfel Nistrul rămăsese, și după ocuparea Basarabiei, o graniță foarte severă și lumea nu se putea plimba de ici-colo peste el, ca într'o țară liberă.

Care bolșevic, pentru nevoile serviciului și administrației, trecea Nistrul încoace, basarabean rămânea... ca să nu se mai întoarcă acasă, să mai spue și altora ce a văzut.

Iar basarabeanul mânat peste apă, era destinat sau Siberiei, sau mormântului.

De altfel se putea ghici care era adevărata situație în „raiul" lor și din graba cu care ofițerii so-

vietici, trecuți în Basarabia, se repezeau prin prăvăliile rămase pline dela români, să cumpere tot felul de obiecte de găteală sau lucruri de mâncare.

Imi povestea o cetățeancă din Chișinău:

Să-i fi văzut pe ofițerii bolșevici, domnule, cu câte un copil în brațe, nevasta lor cu altul și al treilea în burtă, pe lângă încă doi-trei purtați de mână, cum colindau una după alta prăvăliile din centru, să facă târgueli fără alegere și fără trebuință urgentă. Pe vremea lor, neavând altă posibilitate de trai, eu am câștigat ceva bani, făcând croitorie. Plăteau ofițeresele bolșevice — niște țoape! — câte două sute de ruble pentru cusutul unei rochii, numai să le-o croim la fel ca pe ale noastre. Voiau să ne ajungă în eleganță. Și începuseră chiar să se și fardeze...

...O cred ce-mi spune.

Am mai auzit și dela alții asemenea istorisiri.

Și-mi închipui că, trecând Nistrul, bolșevicii descoperiseră o lume de care n'aveau habar! O lume care îi minuna și le plăcea...

Iar femeia, în orice colț al globului, rămâne tot femeie...

Poposind, câțiva camarazi, la o casă dintr'un sat ucrainean, stăm de vorbă (unul din băeți știe rusește) cu cele două gazde, mama și fiica.

Sub bombardamentul aviației inamice, infanteria română înaintează

Icoana e în colțul dinspre răsărit, proaspătă, curată.

Ele ne mărturisesc că au pus-o în perete de-abia de două zile.

Până atunci o ținuseră ascunsă în fundul unui cufăr, pentrucă bolșevicii pedepseau cu închisoarea pe aceia la care mai găseau icoane.

Ordine stricte fuseseră date în această privință cu șase ani în urmă, în 1935: nici picior de preot în sat, nici urmă de icoană în casă.

— Dar cei doi copilași ai cui sunt? — întreb, văzându-i dormind alături pe un pătuc de scânduri.

— Ai mei — răspunde cea mai tânără.

— Ești cununată ?

— De unde, dacă n'avem preoți !? Dar tare aș vrea să merg și eu cu bărbatul meu în fața altarului — și-apoi să-mi botez copiii... Să fiu nevastă adevărată, cum a fost și mama !

— Dar înainte, pe vremea țarilor, știi cum se trăia în Rusia ?

— Ne povestesc bătrânii uneori. Imi spune mama. Dar mie nu-mi vine să cred. Nici nu se poate să fie adevărat. Sunt povești bune nu pentru noi, ci pentru adormit copiii de colo...

De când colindăm noi prin Ucraina, am mai aflat

dela unii și dela alții câte ceva despre felul de viață liberă pe care o trăesc femeile și mai ales fetele bolșevice, suntem informați că „domnișoarele“ umblă foarte puțin cochete, cele mai multe în cisme și în uniformă, că fac treabă ca și bărbații la câmp, conducând camioane, tractoare și secerătoare, că acelea care ar voi să se înscrie în partid, trebue să intre întâi într'o asociație pregătitoare, în care trec printr'o carantină destul de severă și din care foarte puține scapă mai departe...

Un camarad, ca să fie politicos, mărturisește că și el este logodit și arată femeilor fotografia aceleia care acum, de când el colindă aceste plaiuri străine, îl urmărește cu gând ocrotitor : un cap zâmbitor, tânăr, coafat cu îngrijire.

Ucraineanca tânără se uită la fotografie lung, cu ochi visători...

(Sunt încredințat că majoritatea femeilor din U. R. S. S. n'au văzut în viața lor pe fotografii, pe afișele de propagandă și în filme, decât chipuri roze de țărănci dolofane... așa cum, din grija conducătorilor bolșevici, trebuiau să ajungă toate cândva...).

Buzele ucrainencei schițează surâsul unui gând intim, plăcut.

Apoi privirea ei se ridică încet, până se fixează, tristă, pe chipul ce se deslușește în ciobul fumuriu

de oglindă, rezemat de o oală, pe masa din față : un chip cu obraz smead, îmbătrânit de muncă, neîngrijire și privațiuni, încadrat de un păr lins și nepieptănat, mirosind puternic a gaz.

(Intrebuințarea gazului e recomandată stăruitor de ai noștri localnicilor, pentru deparazitare. Toată populația are nevoe...).

Fotografia e înapoiată în tăcere.

Dar, cum bănuim ce gândește, o încredințăm că și ea ar putea ajunge să arate asemeni chipului din fotografie dacă va învăța să se spele, să se îmbrace mai curat, să-și onduleze puțin părul...

..Va arăta ea mai târziu asemeni chipului din fotografie !

Deocamdată însă ne dăm seama că e nevoe de încă mult gaz pentru oamenii aceștia din bordeiele cu pretenție de așezări omenești civilizate !

Iar satele — cum sunt și locuințele !

Mai multe bordeie la un loc, fără școală, fără biserică, alcătuesc de obicei satul.

Nici o clădire mai răsărită care să-ți indice centrul, care să-ți atragă atenția, când intri în el.

Ceva așa, fără cap, ca un tren lipsit de locomotivă sau un vapor rămas fără catarg și fără coș.

Și sunt depărtate unele de altele până la zece și douăzeci de kilometri.

Mergi, prin unele regiuni, deal și vale, și-apoi iar, până ți se urăște, fără să întâlnești un pom sau o locuință.

Te mănâncă lupii, sigur, iarna.

Iar viforul va fi sburdând, pe afară și prin case, ca pe moșia lui!

Prin case ?!

E un fel de a vorbi. Aș fi mai aproape de adevăr, dacă aș spune : prin cotețe!

Niște șandramale de lut, într'o rână, fără acoperiș sau cu acoperișul năpădit de bălării, cu un ochi două de geamuri mici, lipite ca să nu mai poată fi deschise niciodată și prin care de-abia pătrunde o rază de lumină.

Inăuntru boarfe murdare, pline de gângănii, și un iz stătut care te îneacă dela ușă — pe afară nici un gard, nici o floare, uneori nici urmă de verdeață chiar.

Te întrebi cum trăesc, ce fac și ce mănâncă acești oameni, iarna ?

Așa cum se vede : trăesc ca vitele, fac copii să se încălzească și mănâncă dela colhoz, ce-i dă și cât îi dă statul.

Iar vara muncesc toată vremea cu cârdul pe ogoare, fără zile de odihnă, fără sărbătoare, până dau în toamnă, când cea mai mare parte din bogata

recoltă a câmpului lor ia drumul Moscovei, pentru huzurul comisarilor bolșevici și pentru înarmare.

Nici libertate, nici hrană ca lumea, nici câte un... aldămaș din când în când sau vreo petrecere colo la hora din sat, Duminica, ca să-i ardă omul o căzăcească îndrăcită, cum știam și noi pe vremuri că se obișnuește la ei...

Dar nefericiții locuitori ai „raiului dela răsărit" nu mai știu de mult nici să râdă, nici să cânte cu voe bună.

Până și vodca a rămas doar o amintire pentru oamenii săraci... (A apărut din nou, cu ocazia războiului: bolșevicii îmbărbătează cu ea copiii de cincisprezece ani, când îi bagă în lupte!).

Noi am cinstit pe cele două ucrainence cu coniac.

— E-hei — a oftat bătrâna — cât am mai dorit eu așa ceva, când eram bolnavă câteodată !

— Păi pela d-voastră nu se mai găsește vodcă acum ?

— S'o mai fi găsind, domnule, dar cine o vede, că noi nici bani n'am avea s'o cumpărăm, dacă ar fi...

Nevasta cea tânără a gustat, în silă și s'a strâmbat amarnic : nu mai băuse niciodată așa ceva...

...Românul nostru, fiind sceptic din fire, n'a înclinat nici înainte spre comunism, când îi era prezentat în culorile cele mai roze.

Iar acum, de când pășește ca ostaș desrobitor prin Ucraina și a văzut realitatea întreagă, cred că nu mai e nici o nădejde să poată fi convertit.

Și dacă în țara noastră s'or mai fi găsind inși cari mai păstrează încă iluziile unei ferici în „raiul comunist", ar trebui să se grăbească să dea o raită pela așezările bolșevice de dincolo de Nistru.

S'ar cuveni înlesnită această vizită de însănătoșire, obligată chiar — pentru liniștea acestor inși !

Până nu se îndreaptă lucrurile și pe acolo...

Pentrucă până acum, atât cât am cutreerat noi Ucraina, până dincolo de Bug — deși am fost niște călători neobosiți — n'am întâlnit prin sate nici un fel de dispensare, nici case de ajutor sau de odihnă, mă rog, nici una din instituțiile necesare omului nevoiaș, căruia i se adresează doctrina comunismului.

(Ba da, în câteva sate, am găsit în niște cocine de porci, urmele unor bucătării comune : atâta merita muncitorul, în raiul lui — să mănânce seara, trudit, dela cazan !...)

De altfel bolșevicii n'au făcut construcții noui, în sfertul de veac cât au domnit.

Casele mai răsărite sau vechile palate rămase de pe urma epocii țarilor — câte și unde au mai rămas ! — au fost transformate de nouii stăpâni în magazii, pentru colhozuri.

Băncile pe care învățau copiii carte, la țară, le-am găsit tot prin cotețe, de unde a fost expulzat, probabil — adică trimis în Siberia sau pe lumea cealaltă — proprietarul.

Imi povestea o tânără învățătoare cum, chiar în Basarabia, unde sovieticii au avut tot interesul să susție o propagandă cât mai largă, școlarii, la sate, au fost siliți să-și scrie, multă vreme după plecarea românilor, socotelile și temele, doar pe îngusta margine albă a hârtiei de ziar.

De-abia către sfârșitul anului școlar au sosit, la cooperative, caetele pentru elevi, făcute dintr'o hârtie pe care era imposibil să se scrie cu cerneală, că o absorbea ca sugativa.

Bisericile din satele ucrainene, dacă n'au fost dărîmate până în temelie, s'au părăginit totuși sau sunt întrebuințate ca săli de cinematograf și magazii.

(Cinematograf de propagandă comunistă, cu tancuri, tunuri și avioane, nu distractiv și civilizator, cu artiști eleganți și vedete cuceritoare — altfel ucraineanca cea tânără nu s'ar fi uitat la o simplă fotografie de femee cochetă ca la altă minune !...).

La Catargi, de pildă — Catarhino, cum îi spun

marii noștri aliați, germanii — mai există încă în picioare o biserică impresionantă ca stil de construcție.

Dar astăzi nu mai are uși, nici podele, nici geamuri.

Când intri înăuntru, constați repede că a servit ca sală de cinematograf, cândva...

In fostul altar se întindea pânza pentru proecții.

Sfărâmături de icoane mai zac și acum prin colțuri — dar mâini pioase au depus lângă ele flori și candele aprinse.

Peste chipurile de sfinți depe pereți, zugravi stângaci au mâzgălit cu bidineaua imagini grotești ale idealurilor bolșevice: mașini agricole imense, tancuri uriașe, complicate motoare de aeroplane...

Iar de-asupra, în cele patru firide ale cupolei, acolo unde altădată dominau blajinele și înțeleptele chipuri ale celor patru evangheliști, acum se văd schițate niște capete pătrate și tâmpe de ostași cu cască și cu armă, cari citesc cu evlavie „Pravda".

In altarele altor biserici am găsit înjghebate adevărate scene de teatru, cu cușcă de sufler și cu șiruri de bănci în față... (Când spuneam eu că n'au construit nimic, ci totul au transformat — în rău!)

Și acestea sunt întrebuințările cele mai cuviincioase date clădirilor fostelor biserici, rămase încă în ființă!

Coborînd dela Catargi mereu spre Odesa, la mai puțin de două poște depărtare, în satul în care cantonase comandamentul, descoperim însfârșit și o „studentă".

O cunosc mulți camarazi cari au stat în cantonamente prin localitate (nu fac nici o aluzie răutăcioasă, ci aș vrea să vă fac doar să înțelegeți senzația ce o producea existența „studentei" prin acele locuri sălbatice!...).

Fata avea șaptesprezece ani, era cam grăsună pentru vârsta ei și purta pe umeri un cap drăguț.

In orice caz, era singurul cap cu aspect omenesc, întâlnit prin „blagoslovitul rai".

Știa să zâmbească uneori, putea să răspundă la o întrebare.

Și numai atâta lucru însemna o minune pentru noi.

Până atunci disperasem în căutarea unui bolșevic intelectual, cu care să putem schimba o vorbă sau să ne lămurim unele lucruri.

Dar nu-l găsisem nici printre locuitori, nici printre prizonieri.

E mare secetă de oameni răsăriți pe acolo — vă

poate confirma aceasta oricare luptător, întors depe front.

Nici pomeneală să dai prin Ucraina de vr'un inginer, de vr'un arhitect, de vr'un profesor sau de orice fel de profesionist care să posede oarecare cultură, din vorba căruia să poți înțelege ceva.

Dar norocul nu ne părăsise complect : ne scosese însfârșit în cale o „studentă". Mai ales că tânăra rusoaică ne rugase să-i botezăm niște nepoți.

Suntem vreo douăzeci de ofițeri nașii nepoților. (Și-ar fi venit și ceilalți, dacă ar fi prins de veste la timp!).

Ca leii ne repezim, care mai de care, cu întrebările... (Cu ajutorul interpreților, firește !).

Fata are zece clase... (Școală primară și liceu, probabil).

Anul acesta trebuia să meargă la Academie, la Moscova.

— Și ce urmai să studiezi ? Ce voiai să te faci ? Doctoriță ? Avocată ?... (Soldații cari fac pe tălmacii, traduc cât pot mai bine intențiile întrebărilor noastre...).

— Păi ce să mă fac ? Aviatoare — răspunde ea.

— Dar la liceu a învățat vreo limbă străină ?

— Germana — traduce tălmaciul.

— Was haben Sie gelernt ? — ne repezim s'o întrebăm direct, veseli.

...Ioc !

(Nu suflă nici un cuvânt — habar n'are despre ce este vorba !)

— Și altă limbă nu ?

— Ba da. Latina — salvează situația tot tălmaciul.

Intr'o clipă, ca la un examen de fine de an, toți ofițerii din grup devin emeriți latiniști.

Unul bâlbâe eroic ceva din Virgiliu, altul îl face să tresară în mormânt pe exilatul Ovidiu, declamând :

In nova fert animus, mutatas dicere formas

Corpora: Di, coeptis (nam vos mutastis et illas)...

Al treilea, îngroșându-și glasul, îl ia la refec pe pateticul Cicero, scandând, întocmai ca aprigul orator în fața senatului roman :

— *Quosque tandem abutere, Catilina, pacientia nostra ?...*

Biata fată se uită la toți deodată și la fiecare pe rând, năucă, neînțelegând ce ne-a apucat.

Un căpitan ne dă pe toți laoparte și intervine el, hotărîtor :

Ante, apud, ad, adversus,
Circum, circa, citra, cis,

Erga, contra, inter, extra,
Infra, intra, juxta, ob...

Dar nici aceste celebre adverbe ritmate nu isbutesc să risipească uluiala simpaticei noastre „studente".

Cum vedem că ni este imposibil să ne înțelegem direct cu ea, nici chiar prin citate latinești, apelăm din nou la serviciile tălmacilor și o rugăm să ne spue ce fel de latinească a învățat, de se uită așa de... chiorâș la noi ?

— A învățat să citească și să scrie limba rusă, cu caractere latine — primim lămurirea.

Și studenta ne dă numai decât o probă de știința ei, iscălindu-se nu cu litere slavone, ci românești, încât îi putem citi și noi numele.

Probabil că și limba germană a învățat-o tot așa: alfabetul gotic.

Asta e toată parodia de învățătură, după cele zece clase făcute.

Nici o cunoștință folositoare despre graiurile altor neamuri, nici un amănunt real asupra felului lor de existență, nici o informație solidă privitoare la cele ce se petrec pe pământul acesta și pe apele lui !

O spoială de cultură și o pierdere de vreme prin

școală, pentru ca tânăra fată să ajungă cât mai neștiutoare la vârsta când poate fi incorporată într'o academie de... aviație, spre a deveni o unealtă de război.

Dacă or mai fi existând și alte soiuri de intelectuali, nu știu.

Mărturisesc cinstit că acesta este singurul caz peste care am dat în timpul peregrinărilor, cu toate că i-am căutat ca pe iarba de leac !

Dar „studenta" noastră tot ne-a fost de un folos : ne-a explicat destul de clar cum s'a făcut de a rămas acasă, la venirea noastră.

In retragere, bolșevicii îi sfătuiseră pe toți locuitorii din sat să plece cu ei încolo.

De acei cari vor rămâne pe loc, va fi rău : aviația rusă, răzbunătoare, va veni să-i omoare cu bombe și să le facă praf casele !

Pe urmă au mai băgat în capul oamenilor că românii și germanii sunt niște fiare care le vor scoate ochii, le vor tăia nasurile și urechile și-i vor fierbe în cazane cu smoală sau în cine știe ce alt fel!

Fata însă, împreună cu alte femei din sat, au fugit spre frontul nostru și s'au ascuns într'o pădure.

Când au sosit ai noștri, în loc să le ciopârțească și să le fiarbă în cazan, le-au urcat într'o căruță —

că erau sleite de oboseală — și le-au adus acasă nevătămate.

Apoi, cu încetul, și ele și alți localnici, văzând că românii nu le fac nimic, au prins curaj și-acum se simt chiar bine.

Dar numai așa îmi explic de ce, printre locuitorii rămași, mai sunt încă unii cari ne privesc cu oarecare rezerve : bieților oameni încă nu le-a ieșit complect spaima din suflet și poate că tot mai au bănueli că într'o bună zi o să ne hotărîm — cum le-au prezis bolșevicii — să-i tăiem bucățele și să-i facem... tocană !

Dacă asta li s'a băgat în cap !...

Și bolșevicii nu puteau ajunge la acest rezultat, decât ridicând acel zid chinezesc între poporul rus și restul omenirii, zid care a durat douăzeci și cinci de ani.

Desigur că, de un sfert de veac încoace, s'au petrecut multe evenimente importante în cuprinsul fostei Rusii.

Trebue să recunoaștem însă că nici noi nu prea știm mare lucru.

Doar ce a răzbătut până în afara granițelor : planuri cincinale — neisbutite !—, schimbări de miniștri de externe, epurații teribile...

Mai ales epurații !

Dacă nici generalii și conducătorii mari nu mai erau siguri de viața lor sub regimul sovietic — în ce situație va fi fost omul de jos ?

Severitatea pedepselor și strictețea măsurilor nu mai lasă nici o îndoială.

Cea mai mică abatere ducea la desființarea vinovatului.

Pe un drumeag ucrainean, care tae șoseaua principală, calcă greoi un sătean.

Oprim mașina și-l așteptăm să-l tragem de limbă.

Omul înalță mereu din umeri : nu știe nimic, n'are nici o părere...

— Ești însurat ? Ai copii ? — continuăm să-l descoasem.

— Sunt. Am și copii. Dar nevasta e la închisoare, pentru cinci ani.

— A omorît pe cineva ?

— Nu. A întârziat odată cinci minute să iasă la lucru și pe urmă încăodată cinci minute... și i s'a înfundat pe cinci ani. N'au vrut s'o creadă că avea acasă copil bolnav !

Cu autoritatea bolșevică nu era de jucat...

Amănunte sau informații despre viața din alte țări nu putea să aibă nici un locuitor sovietic, lipsind jurnalele din străinătate, scrisorile sau alte

mijloace de comunicație. Astfel, un sfert de veac, populația din granițele fostei Rusii n'a știut nimic din ceia ce se petrece dincolo de hotare.

(In privința asta îi aștepta aceiași soartă și pe basarabeni; au fost locuitori cari au ieșit înaintea armatelor noastre desrobitoare îmbrăcați în vechile uniforme ale „Frontului Renașterii“ și cu fotografiile fostului Rege Carol!).

Veștile autorizate să circule în Rusia erau numai cele guvernamentale, prin „Pravda“ și radio.

Ce scria „Pravda“ — era lege, ce se vorbea la radio — ordin.

Dar locuitorii n'aveau aparatele acasă, să mai poată prinde și alte posturi...

Nu. Din această invenție, cei mai mulți cetățeni sovietici nu cunosc decât megafoanele și difuzoarele.

N'au biserici, nici școli, satele lor — dar nu este lipsit unul de asemenea sgomotoase și otrăvitoare instalații.

Și nu vorbesc de sate mai mari sau târgușoare — explicabil să fie ținute în contact cu stăpânirea.

Dar oriunde vei întâlni grupate, de-alungul pustei ucrainene, câteva bordeie, în centrul umilei așezări se înalță falnic și stâlpul cu cele trei sau patru megafoane, cu pâlniile îndreptate spre cele

Pionerii români au găsit o mină bolșevică

patru puncte cardinale, ca vorba să se audă până în fundul celei mai nenorocite cocioabe, chiar de ar fi şi mort stăpânul ei.

Da, da, în Rusia sovietică nu scapă nimeni de flagelul propagandei.

(Nu scapă uneori nici cetăţenii altor ţări de acest flagel bolşevic, pentrucă în trei lucruri s'au dovedit meşteri mari şi neobosiţi conducătorii popoarelor din răsărit : propaganda, poliţismul şi pregătirea de război. Războiul a fost pus la cale printr'o înarmare excesivă şi organizarea unei armate capabilă să convertească toată lumea la îndobitocire. De-asupra armatei şi'n sprijinul propagandei, trona o poliţie fără scrupul, denumită pe rând Ceka, G.P.U. şi N. K.V.D., ale cărei acţiuni teroriste aveau ecou până dincolo de hotare. Ca şi activitatea propagandistică, de altfel... In privinţa propagandei bolşevice făcute, de pildă, la noi în ţară, se găsesc interesante informaţii în studiul publicat de maiorul — azi lt.-colonel — D. Stancov, din M. St. M.: „Acţiunea subversivă sovietică". Iar în privinţa pregătirii de război nu mai există, dela 22 Iunie încoace nici o îndoială. Eu găsisem la Bălţi, într'o bibliotecă, pe lângă numeroasele broşuri de doctrină, în care erau întoarse pe dos, naiv, teoriile lui Karl Marx şi Engels, pentru uzul ciolovecilor, mal-

dăre întregi de planșe cu învățături de luptă, ca: aruncarea grenadei, camuflajul, poziția de atac la baionetă pentru a nimeri direct în inima adversarului, mânuirea armelor automate, atacul carelor blindate, tabele în cifre pentru unghiul de tragere cu pușca, simplă și automată, pușca mitralieră și mitraliera... Mai erau acolo lăzi întregi cu diverse fragmente de teren șes, deluros, cu pomi, case, poduri, șosele și cale ferată, cu poziții întărite, cazemate, adăposturi — toate în miniatură și îngrijit executate, în culori. Prin rafturi și pe jos am găsit sute de tancuri-jucării, făcute din cărămidă sau din lut, vopsite și variind ca dimensiuni, dela mărimea unei cutii de chibrituri până la aceia a unei bucățele de zahăr, erau reprezentate, cred, toate tipurile de tancuri și tanchete existente pe lume. Desigur că tot acest material era destinat, deoarece se găsea într'o bibliotecă publică, pentru instruirea populației civile... Pentru propagandă și pregătirea de războí, sovietele n'au făcut nici o economie!)

Și când, prin megafoane și ziare ți s'o spune, timp de douăzeci și cinci de ani, zi de zi, acelaș lucru iar tu nu poți să capeți nici o informație pe delături, e normal să începi să crezi adevărat tot ce auzi...

Iată de ce nu e de mirare că populația din Rusia stă înțepenită, că nu vrea, nici barem acum, când s'a pornit vârtejul, altceva...

Ea nici ideie n'are ce ar putea fi acest *altceva!..*

Ea nu știe decât ceia ce vede și ce i s'a spus.

Iar pentru redeșteptări trebuesc oameni conștienți și dornici de altceva!

Trebuesc oameni isteți și întreprinzători.

Dar acești oameni nu s'au putut forma și n'au putut trăi sub regimul bolșevic.

Am auzit povestea unui țăran rus, om foarte vioi și gospodăros.

Acesta isbutise în câțiva ani să-și încăpuțeze o gospodărie mai răsărită, prin vrednicia lui.

Agenții sovietici au prins însă de veste la timp și, fără nici o explicație, l-au transportat, numai cu hainele depe el, tocmai într'o altă regiune, spre nord, obligându-l să trăiască acolo.

Dar, peste trei ani, omul nostru a devenit cel mai înstărit locuitor și în această regiune.

Bolșevicii l-au mai desrădăcinat odată, firește, tot cu acelaș rezultat — și-atunci l-au expediat, pur și simplu, în Siberia, ca regimul să fie scăpat pentru totdeauna de acest element periculos...

De altfel, ideia de proprietate nici nu prea intră în concepția băștinașilor din Ucraina.

Nimeresc, într'o seară târzie, în drum spre Balta, la bordeiul unde era adunat sovietul satului.

Erau acolo vreo optsprezece-douăzeci de oa-

meni nevoiași, potoliți, bătrâni în mare parte.

Ne spun că le pare bine că am venit.

Apoi ajung repede la păsul lor :

— Și cum va fi de-acum înainte ?

— Apoi cum să fie ? Vi se va da câte o bucată de pământ la fiecare, pământ pe care să-l stăpâniți voi, să-l lucrați voi și roada să fie a voastră...

Ochii încep să le sticlească.

Se bucură ca niște copii și tot nu le vine să creadă.

— Cum!? Al nostru să fie pământul? Ale noastre și roadele ?

— Dar ce să facem noi cu ele ? — întreabă altul, mai nedumerit.

— Să le păstrați pentru voi, cât vă trebue — iar ce vă prisosește, să le vindeți și cu banii să vă cumpărați îmbrăcăminte, de ale mâncării, lucruri pentru casă, vite...

Râd toți, prostește și-și dau cu coatele.

Parcă am vorbi depe altă lume...

Ei nu pricep de loc cum vine treaba asta, cum s'ar putea adică să dispue liberi de ceva al lor, când totul e al statului ?

Pentrucă așa le spuneau bolșevicii :

— Pământul e al vostru, că doar voi îl munciți — dar vi-l păzim noi, statul, să nu vi-l ia cineva... Iar cu recoltele voastre fabricăm tancuri și avioane — tot ca să vă apărăm pe voi !...

Explicația comisarilor bolșevici nu putea fi contestată de nici un locuitor, dar efectele ei le-am constatat de pildă la Wradrijewka, lângă Bug, unde cineva ne-a spus :

— Aici în sat este o femee, care, acum câțiva ani, și-a mâncat cadavrul copilului, de foame...

Iar în altă parte am găsit un sat întreg numai ruine : locuitorii lui muriseră, în acelaș an de foamete, aproape toți...

Cu procedee de teroare și de asuprire, cu distrugerea individualității, cu întunecarea minții și abrutizarea individului, folosind o propagandă pentru care nu s'au crutat nici bani, nici osteneală— regimul sovietic a isbutit, într'un sfert de secol de stăpânire, să creieze tipul actual al locuitorului din „raiul bolșevic": troglodituI !

Indepărtat sistematic de civilizație, trăind sub o continuă amenințare, silit să execute numai anumite lucruri, fără putință de abatere, înarmat până în dinți și dresat să lupte ca o fiară, până la desființare, noua creatură bolșevică, trogloditul, era unealta aleasă de către aceia ce-l conduceau să invadeze și să fericească lumea.

Să împărtășească și altora „raiul" lui.

Omenirea trebue să știe însă ce valoare are acest „om nou" — ea trebue să afle la ce se reduce mult trâmbițatul „rai"...

Pentrucă civilizația este datoare să se apere !

Este datoare aceasta pentru toate măreţele în-

făptuiri de până astăzi ale omului, pentru culmile de artă și poezie la care a ajuns, pentru toate bucuriile dăruite minții și sufletului, de-alungul veacurilor.

Nu e un război între două popoare sau între mai multe, războiul acesta dela răsărit, ci o încleștare cumplită între viață și moarte, între lumină și neștiință, între cruce și diavol.

O luptă între două lumi opuse, două concepții, două idei...

Deoparte, civilizația umană — de cealaltă, epoca întunecată și sălbatecă a omului din caverne!

Și biruința a fost întotdeauna, spre norocul omenirii, de partea acelora cari au îndrumat-o spre mai bine!

